

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
OKRESU NOVÝ JIČÍN **SVAZEK 29**

KOLEKTIVIZAČNÍ PROCES NA OKRESE BÍLOVEC V LETECH 1949-1960

Anna Beinhauerová

Po porážce fašismu a osvobození Československa Sovětskou armádou začíná nová kapitola v dějinách naší země. Státní moc přešla do rukou Národní fronty – jako svazku politických stran, společenských a zájmových organizací v čele s Komunistickou stranou Československa.

Nově vytvořená vláda a její program, který vešel ve známost jako Košický vládní program, a celkové poválečné poměry, to vše vytvořilo v Československu příznivé podmínky pro omezení moci buržoazie a dovršení procesu přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Významnou roli v úspěšné realizaci jednotlivých bodů Košického vládního programu sehrálo především řešení problémů na venkově, spojených s řešením otázky vlastnictví zemědělských usedlostí a zemědělské půdy.

Sociálně politická charakteristika okresu Bílovec

Pro podmínky přechodu k socialistické zemědělské velkovýrobě na Bílovecku měly velký význam sociální a politické poměry v okrese. Do druhé světové války byl politický okres Bílovec tvořen dvěma správními celky – soudním okresem Bílovec a soudním okresem Klímkovice. Na jeho území žila v roce 1921 45 336 obyvatel, z tohoto počtu v soudním okrese Bílovec 21 237 a v soudním okrese Klímkovice 24 129.¹⁾

Pokud jde o národnostní složení obyvatel okresu, bylo v roce 1921 z celkového počtu 45 366 obyvatel 32 080, tj. 70,71 % české národnosti, 11 590 tj. 25,54 % německé národnosti, zbývající necelé 4 % tvořilo obyvatelstvo jiných národností.²⁾

V roce 1930 se situace ve srovnání s rokem 1921 výrazně nezměnila. Z 47 673 obyvatel na okrese Bílovec bylo 34 551 české národnosti, tj. 72,47 % a 12 109 německé národnosti, což tvořilo 25,39 %.³⁾ Ve volbách v roce 1929 byly z 12 kandidujících politických stran v obou soudních okresech nejsilnější Čs. sociálně demokratická strana a Čs. strana lidová.

V roce 1935 se dala předvídat vzrůstající síla německých politických stran. Nejsilnější politickou stranou v obou soudních okresech se sice stala ještě sociálně demokratická strana, ovšem v soudním okrese Bílovec již jako druhá nejsilnější politická strana skončila německá strana SdP, v soudním okrese Klímkovice Čsl. strana lidová.

Rozhodující význam však pro souhrnnou charakteristiku Bílovecka a podmínek k uskutečnění socializace na venkově má nesporně rozbor odvětvové struktury.

Z hlediska odvětvové struktury obyvatel příslušelo k zemědělství v roce 1921 na okrese Bílovec celkem 12 652 osoby a k dalšímu rozhodujícímu odvětví – průmyslu 20 757 osob.⁴⁾

O velkém vlivu průmyslu na Ostravsku, který způsoboval odliv pracovních sil zvláště ze zemědělství, může hovořit i následující rozbor.

Přední strana obálky:
Platan u zámku v Bartošovicích.
Foto Eva Lukášová 1978.

Zadní strana obálky:
Prstnatec májový u Veřovic.
Foto Milada Kyselá 1979.

Z celkového počtu 6005 zemědělsky činných osob provozovalo zemědělství jako jediné povolání 2228 osob, tj. 37,10 %, jako hlavní povolání 620 osob, tj. 10,32 %, ovšem jako vedlejší 3157 osob, tj. 52,57 %.

Je zřejmé, že největší počet osob provozující zemědělství jako povolání vedlejší byl tvořen skupinou s výměrou půdy do 5 ha. Zvláště zemědělské závody s výměrou půdy do 1 ha nemohly být hlavním nebo rozhodujícím zdrojem obživy pro rodinu, z toho důvodu hledali hospodáři zdroj finančních prostředků v jiných odvětvích. Z 3157 osob provozujících zemědělství jako povolání vedlejší byl pro 1151 osobu základní zdroj obživy průmysl a řemesla, 1078 osob nacházelo uplatnění v hornictví a hutnictví, zbývající počet obyvatel nacházel zdroj obživy v obchodu, dopravě, ve veřejných službách, apod.⁵⁾

Z hlediska podílu odvětví na existenčním zabezpečení obyvatelstva, měl větší převahu průmysl nad zemědělstvím. To ovšem ještě není důkazem, že měla Bílovecko před válkou průmyslový charakter. Prvenství průmyslu před zemědělstvím bylo způsobeno zapojením do výrobního procesu poměrně velkého počtu drobných rolníků – kovozemědělců – vlastníků malou výměru půdy, která nemohla být rozhodujícím zdrojem obživy, tu vlastníky takové půdy hledal v průmyslu. Na straně druhé tvořila velkou skupinu část zemědělců s výměrou půdy od 10 ha a výše. Tito představovali skupinu, provozující zemědělství jako povolání jediné nebo hlavní.

Rozbor sociální struktury, národnostního složení a politické orientace obyvatelstva před druhou světovou válkou je důležitý pro pochopení podmínek přeměn na vesnici v procesu národní a demokratické revoluce, a zejména pak pro socializaci vesnice.

Situace na okrese Bílovec po druhé světové válce byla mnohem příznivější. Jednou z okolností, která kladně ovlivnila proces kolektivizace vesnice, byl příchod nových osídlenců. Je zcela pochopitelné, že o kolektivizaci nejvíce tokový zájem starousedlíci. Jejich půda, děděná z generace na generaci, se jim jevila jako záruka další existence, proto na svém majetku pevně lpěli a zakládání JZD se bránili. Naopak obce, kde převážnou většinu obyvatelstva tvořili před válkou a během ní Němci, se po jejich odsunu vyjadřovaly většinou pro kolektivizaci. Nové osazenstvo obcí většinou s prací v zemědělství nemělo velké zkušenosti a založení JZD vívalo jako pomoc. Noví osídlenci také vyjádřili daleko více svou důvěru KSČ, která ve volbách v roce 1946 zvítězila v řadě těchto nově osídlených obcí. Naopak, obce starousedlíků, ve kterých se jejich osazenstvo po válce změnilo jen nepatrně, nebo vůbec, zůstaly většinou politicky stejně orientované.

Důkazem stále větší váhy KSČ jsou volby v roce 1946, kterých se zúčastnilo celkem 25 167 osob, z toho 15 602 ze soudního okresu Klímkovice a 9565 ze soudního okresu Bílovec. Z celkového počtu hlasů získala KSČ 30,13 %, Čs. soc. demokratická strana 25,99 %, Čs. strana lidová 25,70 1/2 a Národní soc. strana 18,11 %, bílé lístky tvořily 0,07 %.

Politická situace na okrese Bílovec vytvářela vcelku příznivé předpoklady pro uplatnění myšlenky kolektivizace.

Rozborem odvětvové struktury obyvatelstva v roce 1946 zjišťujeme, že z celkového počtu 37 690 obyvatel příslušelo k povolání zemědělství, lesnictví a rybářství 6899, tj. 18,30 % přítomného obyvatelstva, k průmyslu a řemeslům 19 621 obyvatel, tj. 52,06 % a k ostatním 11 170, tj. 29,64 %.⁶⁾ Značné množství malých vlastníků půdy provozovalo zemědělství jako povolání vedlejší, a proto je početně zahrnuto do odvětví průmyslu a řemesel.

Obce, které sousedily s průmyslovou Ostravou, nebo ležely v nevelké vzdálenosti od Ostravy, měly větší procento obyvatel zastoupeno v odvětví průmyslu. Se zvětšující se vzdáleností od Ostravy se pracovní zaměření obcí měnilo.

Stojí za pozornost uvést, že proces zakládání JZD nepostupoval, jak by se dalo předpokládat, od obcí s rozhodujícím vlivem zemědělství, ale od obcí, kde převažovalo zapojení obyvatel v průmyslu, přes obce s velkým počtem kovozemědělců, kteří vlastnili půdu o rozloze nedostačující krýt základní potřeby, k obcím po roce 1945 nově osídleným. Potvrzuje se tím již dříve uváděný fakt, že totiž o kolektivizaci obce neprojevovali zájem starousedlíci nebo majitelé s velkou rozlohou půdy a že na procesu kolektivizace měla zásluhu dělnická třída, rozvíjející politiku dělnicko-rolnického svazku.

První léta kolektivizace na Bílovecku (1949–1953)

Bezprostředně po skončení války a po znormalizování života položila lidové demokratická vláda republiky důraz na zintenzivnění zemědělské výroby a postupné odstraňování všech důsledků války. KSČ v této souvislosti věnovala péči především stranickým organizacím v jednotlivých obcích a získání zemědělců do řad strany. Stranické organizace svůj vliv rozšiřovaly do mnoha oblastí hospodářského života kraje, upevňovaly svou činnost a zejména prohlubovaly politickou uvědomělost občanů a postupně přistupovaly k řešení rolnické otázky. Tato politika měla velký dosah i pro okres Bílovec. Pro názornost uvádím velmi stručně situaci v zemědělství na Bílovecku po skončení války do roku 1949.

V první etapě pozemkové reformy, podle Kašického vládního programu, činila výměra konfiskované půdy na okrese Bílovec celkem 11 441 hektarů, z toho počtu tvořila 8135 hektarů zemědělská půda a 3206 hektarů lesní půda. Byly také zkonfiskovány rybníky o rozloze 51 hektarů.⁷⁾

Škody v živočišné výrobě způsobené válečnými událostmi byly postupně odstraněny přesunem z oblastí okresů s nadpočetním stavem dobytka do okresů ztrátových. Hovězího dobytka bylo v roce 1946 přesunuto z Čech na Bílovecko 600 kusů a z Frývaldovského okresu na Bílovecko spolu s Opavskem celkem 1620 kusů. Obdobně tak tomu bylo i v oblasti rostlinné výroby; citelný nedostatek sena a slámy na okrese Bílovec byl vyřešen dodávkou z Krnova. Také plnění dodávek obilí probíhalo poměrně uspokojivě, takže okres Bílovec na přelomu roku 1945-46 splnil dodávku dokonce na 105,6 %.

Významný přelom ve vývoji v celém státě znamenaly únorové události v roce 1948. Došlo k značným politickým a hospodářským změnám, které se dotýkaly všech oblastí národního hospodářství. Změny po roce 1948 umožnily také konečné vyřešení poměrů na vesnicích. Veliký podíl na tom mělo přijetí zákona o JZD 23. února 1949. Po jeho vydání byly na okrese Bílovec zřízeny lidové správy, které měly za úkol budovat na všech vesnicích na základě dobrovolnosti družstva a uvádět je v činnost. Spolu se stranickými organizacemi národní výbory při každé příležitosti ideově působily a pro myšlenku kolektivizace získávaly rolníky.

Uplatňováním socialistických metod v hospodaření na venkově se zabývala V. okresní konference KSČ v Bílovci, která se konala ve dnech 9.–10. dubna 1949. Řešila kolektivizační možnosti okresu Bílovec a provedla také rozbor struktury držby půdy. Jak vyplývalo z jejího jednání, s rozlohou půdy do 15 ha bylo na Bílovecku 5611 zemědělských usedlostí, nad 15 ha 100 usedlostí. Největší počet hospodářství – 1550 – se pohyboval v rozmezí 2–5 hektarů zemědělské půdy, od 1–2 hektarů bylo 1120 usedlostí, od 0,5–1 hektaru 730 usedlostí a do 0,5 hektaru zde bylo 1250 usedlostí.⁸⁾

Pro realizaci myšlenky kolektivizovat zemědělství měl rozhodující význam IX. sjezd KSČ, který se konal v květnu roku 1949. Sjezd se plně vyjádřil pro kolektivizaci našeho venkova zřizováním JZD v každé obci, pro zavedení postupné mechanizace a postavil před zemědělce náročný úkol – podstatně zvýšit rostlinnou a živočišnou výrobu.

Jaké podmínky pro plnění těchto úkolů byly na Bílovecku?

V mnoha obcích okresu pracovala už z předcházejících let družstva např. meliorační, strojní, prádelní atd. Bylo nutné tato družstva sjednotit tak, aby v každé obci pracovalo pouze jedno družstvo.

Rokem 1949 začíná na Bílovecku postupná socializace vesnic. Vznikla první tří JZD II. typu v Bravantících, Slatině a Bílově.

První JZD, které bylo v roce 1949 založeno, bylo JZD ve Slatině. Svým charakterem se od dvou dále uváděných poněkud lišilo. JZD zde zahájilo provoz jako vůbec první JZD na okrese Bílovec. Přípravný výbor zde totiž vznikl už 6. 5. 1949 a JZD začalo hospodařit od 4. 8. 1949. Slatina patřila už před válkou k obcím českým. Žil zde jen nepatrný počet Němců. Dobré pozice ve Slatině měla soc. demokratická strana nejen před válkou, ale zvítězila zde i po válce v roce 1946. Šlo o typickou obec starousedlíků, ve které prosadit myšlenku kolektivizovat zemědělství bylo obzvláště obtížné. Už také proto, že z politických stran po roce 1945 byla KSČ nejslabší, oproti 299 hlasům SD získala pouze 67 hlasů.

Malý zájem o novou věc a především nedůvěra se odrazila i na velikosti JZD. Ve Slatině mělo JZD na počátku sice pouze 19 členů, ale přesto z toho počtu bylo 14 členů KSČ. Celková výměra zemědělské půdy činila pouze 40 ha. Slatinské družstvo získalo patrona v Ředitelství OKR, org. VII. v Ostravě.⁹⁾

Nejúspěšněji si v založení přípravného výboru a brzy na to JZD vedla obec Bravantice. Přípravný výbor zde vznikl v červenci roku 1949 a od září téhož roku začalo na 485 ha zemědělské půdy hospodařit JZD. Obec Bravantice byla jednou z vesnic, kde před válkou a během války žila převážně většina německého obyvatelstva. Po jeho odsunu přišla do obce vlna nových osídlenců, kteří projevovali pochopení pro kolektivizaci, jako formu řešení zemědělské výroby.

Nově založené JZD mělo dobré předpoklady pro další vývoj i z toho důvodu, že v obci měla silné pozice organizace KSČ – byla nejsilnější politickou stranou; z počtu 120 členů JZD bylo 103 členů KSČ. Velký význam pro existenci JZD měl vstup 19 rolníků, u nichž se výměra půdy pohybovala od 10 do 15 ha a 8 rolníků s výměrou od 5 do 10 ha půdy. Kromě toho si nad JZD vzala patronát Koksovna Karolína v Ostravě, takže byla zajištěna i pomoc v době sezónních prací.¹⁰⁾ Obdobná situace jako v Bravantících byla i v obci Bílově. Zde před válkou, ale hlavně během války žilo mnohem více Němců než Čechů. Volby v roce 1946 už znamenaly v Bílově velké vítězství KSČ. Z 291 voličů se pro KSČ vyjádřilo 158, tj. 54,3 %. Dobré politické zázemí bylo jedním z předpokladů k založení JZD, jehož výměra zemědělské půdy činila 336,05 ha. V Bílově sice vstoupilo do JZD poněkud méně zemědělců než v Bravantících, ale i zde měli značné zastoupení rolníci – členové KSČ (53). Také zdejšímu JZD průmyslový závod Koh-i-noor v Bílovci nabídl pomoc při pracích nejen na poli, ale i při organizačním zajišťování celého chodu JZD.

Vedle jmenovaných tří JZD bylo v roce 1949 založeno několik přípravných výborů JZD, např. ve Studénce, v Bravinném, ve Velkých Albrechticích, v Jistebnici apod. V těchto obcích se postupně vytvářely podmínky pro pozdější založení JZD.

V souvislosti s uplatňováním a prosazováním myšlenky kolektivizace probíhaly v mnoha obcích okresu Bílovec „Hovory se zemědělci“. Na těchto besedách byli rolníci seznamováni se zkušenostmi společného hospodaření v SSSR, o výhodách JZD nejen pro rolníky, ale pro celou obec. Diskuse se týkaly problémů živočišné a rostlinné výroby, zabývaly se otázkami postavení venkovských žen, mládeže, způsobem života rolníků hospodařících soukromě. Počáteční zdánlivý nezájem vždy přecházel do živé a věcné diskuse.¹¹⁾

Velký podíl na zajištění a kvalitním provedení zemědělských prací, ale i na jejich časovém zvládnutí měly také strojní a traktorové stanice. Pomáhaly překonávat počáteční obtíže při zvládnutí všech prací a alespoň částečně vyrovnávat nedostatky v mechanizačním vybavení jednotlivých družstev.

Rok 1949 byl rokem dobrého nástupu v uvádění závěrů IX. sjezdu KSČ do praxe. Další kladné výsledky v kolektivizačním úsilí přinesl rok 1950. V tomto roce vzniklo celkem 8 JZD, a to v Bílovci, Bravinném, Jistebníku, Klímkovicích, Staré Vsi, Lubojatech, Pohořílkách a Velkých Albrechticích.¹²⁾ Ve volbách v roce 1946 v těchto obcích většinu zvítězila KSČ a příklad nově založených JZD v jiných obcích okresu a kraje vedl k uskutečňování postupné specializace.

Hodnotíme-li provádění zemědělské politiky na Bílovecku počátkem padesátých let, docházíme k závěru, že práce komunistické strany při realizaci závěrů IX. sjezdu KSČ byla uspokojivá. Přípravy a zvládnutí jarních polních prací a žní bylo organizačně zajištěno, taktéž podzimním polním pracím byla věnována náležitá pozornost a byly zvládnuty včas.¹³⁾

Nemalým problémem, který zatěžoval vesnice na Bílovecku, byla otázka pracovních sil. Přestože venkov nedisponoval nadbytkem pracovních sil, musel se podílet na zabezpečování celostátních a celokrajských potřeb, zejména v souvislosti s průmyslovou výstavbou v první pětiletce. Ze všech obcí bylo do konce listopadu roku 1950 získáno celkem 319 brigádníků. Jak se ovšem později ukázalo, neuvážený nábor do průmyslu způsobil odliv pracovních sil z venkova, nedostatečně členská základna zpomalovala a brzdila zakládání JZD a tím plnění závěrů, které vytyčil IX. sjezd KSČ.

Velkým úspěchem roku 1951 bylo 6 nově založených JZD. Z předcházejících let pracovalo na Bílovecku již 11 JZD. Celkový počet 17 JZD však ještě neznamenal, že socializace bíloveckého venkova dosáhla uspokojivého stupně. JZD vznikla v Butovicích, v Děrném, v Kujavách, Studénce, Olbramicích a Velké Polomi.

Výsledky, kterých bylo dosaženo do roku 1951, svědčí o tom, že nastoupená cesta byla správná. Vyvarovat se nedostatků, které stále provázely práci zemědělců, jak při zakládání družstev, tak při samotném chodu již existujících, měla pomoci praktická a odborná školení funkcionářů JZD. Pozornost stranických orgánů byla soustředěna nejen k samotným JZD, ale vůbec k celkovému organizačnímu zajištění a zvládnutí všech zemědělských prací i v obcích, kde doposud JZD nepracovala.

Ukázala se totiž, že např. při žních pracích si vedly nejlépe obce s JZD. Naproti tomu pozadu byli zemědělci z obcí, kde doposud JZD nebyla – např. z Pusté Polomi, Jakubčovic, Hrabství, Těškovic a Tisku. Příčina pozdního ukončení zemědělských prací spočívala jednak ve špatné organizaci v prováděných pracích a jednak v nedostatečném mechanizačním vybavení jednotlivých zemědělců. Schůze rady ONV v Bílovci v září 1951 proto provedla kontrolu plnění úkolů a zdůraznila nutnost řešit aktivněji otázku zakládání nových JZD a přechodu JZD nižších typů na typy vyšší. Dosud však nenašla způsob, jak nejlépe postupovat. Družstva pracovala podle předem vypracovaných plánů, rozpočty příjmů a vydání bránily překročení výdajů a zadluženosti JZD.¹⁴⁾

K 10. 9. 1951 bylo na okrese 22 JZD včetně přípravných výborů, ovšem zvětšil se počet JZD vyššího typu. Ke 3 JZD III. typu přibyla další 3 a tak družstva vyššího typu byla v Bílově, Bravantících, Bravinném, Butovicích, Klímkovicích a Lubojatech, 6 JZD hospodařilo podle stanov JZD II. typu ve Velkých Albrechticích, Bílovci, Jistebníku, Staré Vsi, Olbramicích a Pohořílkách, další družstva, a to Děrné, Kujavy, Slatina, Studénka, Velká Polom podle I. typu a konečně v Bitově, Čavisově, Krásném Poli a Pustějově byly založeny přípravné výbory 5

JZD. Celková výměra zemědělské půdy v obcích s JZD činila 12 224 ha, z toho však družstva vlastnila pouze 5529 ha, tj. 45,2 %.

JZD III. typu na Bílovecku se vyznačovala mj. tím, že v nich byla zapojena většina rolníků obce a byla zde provedena hospodářsko-technická úprava pozemků. Rada ONV se na svých zasedáních zabývala mnohokrát i problémem JZD I. typu, neboť členskou základnu zde tvořili převážně kovozezemědělci a bezzemci.

V souvislosti s procesem kolektivizace je nutné se zastavit nad úlohou kovozezemědělci při zakládání a upevňování JZD. Nižší typ JZD umožnil kovozezemědělci pracovat nejen v zemědělství, ale i v průmyslu. Kovozezemědělec nebyl příliš svázán povinnostmi vůči JZD daného typu. Situace se však změnila s přechodem JZD na III. typ. Společná živočišná výroba si vynucovala zřizování společných hospodářství. Ustájení dobytka však bylo často roztrženo, dobytek byl většinou v péči větších zemědělců, kteří měli vhodné stájové prostory. To však vedlo k nespokojenosti drobných rolníků, stejně jako kovozezemědělci, kteří většinou pracovali v rostlinné výrobě, kde byly tvrdší normy a menší výdělky. Proto mnozí řešili situaci výstupem z JZD a hlavní zdroj finančních prostředků nacházeli v průmyslu. Většinou už byli kovozezemědělci v této fázi kolektivizace brzdou a narušovali proces zakládání a upevňování JZD.

Úkol hospodářsky a organizačně upevňovat JZD se stal rozhodujícím po celý rok 1952. Proto také stranické orgány nesoustředily pozornost pouze na zakládání JZD, ale neustále usilovaly o zlepšení práce již existujících družstev. Na počátku roku 1952 bylo založeno pouze jediné JZD, a to v Jílovci, které na jaře přešlo na III. typ a sdružovalo 11 zemědělců. Celková výměra půdy nově vytvořeného JZD činila 112 ha zemědělské půdy. Obec Jílovec byla malou obcí jak rozlohou, tak v počtu obyvatelstva.¹⁵⁾ Založení JZD bylo tedy úspěchem stranických funkciónářů a stalo se příkladem pro mnohé jiné vesnice, které k vytváření JZD měly daleko lepší podmínky a předpoklady. Během ledna a února roku 1953 byla založena další 3 JZD, a to v Čavisově, Dolní Lhotě a Lukavci.

JZD získávala na Bílovecku početní převahu, i když rozlohou půdy socializace nedosahovala ještě ani 30 %, pracovala už více než v polovině obcí a v několika obcích pracovaly přípravné výbory JZD.

K 13. 10. 1953 činil na Bílovecku počet JZD III. typu 21, byla zde 2 JZD II. typu a 4 přípravné výbory.¹⁶⁾

V průběhu zemědělských prací si družstevníci uvědomovali, že mají-li zlepšit hektarové výnosy a splnit úkoly v živočišné výrobě, je nutné nejen mobilizovat síly, ale je zapotřebí mechanizačními prostředky práci zjednodušit a ulehčit. V těch JZD, kde doposud nebyly hospodářské budovy v požadovaném stavu, přistoupilo JZD k adaptaci nebo k výstavbě nového hospodářského objektu. Téměř v každé obci probíhala výstavba buď kravína, vepřína nebo drůbežárny. Do hospodářských objektů byla zaváděna mechanizace. Pro zvládnutí a urychlení polních prací nakupovala mnohá JZD traktory, nákladní auta, žací stroje, nakládače a rozmetače hnoje apod.¹⁷⁾

Stagnace v práci JZD, která se začala v první polovině padesátých let projevovat, nebyla záležitostí pouze okresu Bílovec, ale šlo o problém celostátní. Vláda proto na základě svého „Prohlášení k 15. září 1953“ těmto družstvům poskytovala maximální pomoc, a to finanční i odbornou. Takovým JZD, kde se finanční a hospodářská pomoc nesečkala s úspěchem, byla věnována zvláštní pozornost a péče pro zachování chodu JZD. Na základě nových směrnic byly ustanoveny skupiny z odborných politických kádrů. Skupiny měly za úkol uvést do pořádku účetnictví a odstraňovat vzniklé závady. Členové skupin i po skončení své práce měli v JZD nadále setrhnout a pomáhat zajišťovat schválená opatření.¹⁸⁾

Dovršení procesu kolektivizace na Bílovecku (1954–1960)

Během roku 1954, při realizaci závěrů zářijového zasedání z roku 1953, soustředila KSČ pozornost především k upevňování JZD, k stabilizaci jejich hospodářství a dbala na to, aby zastavila vystupování rolníků z družstev. Po několika-měsíčním boji na vesnici se podařilo zabránit masovému rozpadu družstev, který byl často zapříčiněn nesprávným postupem při získávání rolníků do JZD a špatnou organizací práce. Většina nově vytvořených družstev byla již konsolidována. Komunistická strana od hlavní linie, kterou vytyčil IX. sjezd KSČ neustoupila, a tak mohla v roce 1954 konstatovat, že období nejistoty a chyb v zakládání JZD je již překonáno.

Celostátní průměr združstevňování dosáhl v roce 1954 40 %, na okrese Bílovec jen 28 %. Z JZD vystoupilo v předešlých letech několik desítek zemědělců, jejich odchod znamenal celkem úbytek asi 1084 hektarů půdy.¹⁹⁾ Příčiny stagnace v zakládání JZD, vystupování členů z JZD a dokonce snahy likvidovat družstva vycházely jak z tendencí celostátních, tak ze samotných JZD. V mnoha případech při překročení zakládání družstev nebyli drobní a střední rolníci o výhodách společného hospodaření dostatečně přesvědčeni. Byla porušena zásada nepřijímat do JZD nebo přípravných výborů vesnické boháče. Stanovám, schváleným na 1. sjezdu JZD v roce 1953, nebyla v praxi věnována dostatečná pozornost a nestaly se prostředkem vnitřní konsolidace JZD.

Během následujícího roku nebylo proto v důsledku chyb v agitační práci funkcionářů založeno ani jediné JZD. Úroveň zemědělské výroby, přes zvyšování dodávek mechanizačních prostředků, umělých hnojiv, šlechtěných osiv, zůstávala stále nespokojivá. Situace v družstvech napomáhala vyřešit dočasné snížení povinných dodávek, poskytování výhodných úvěrů, ale také snížení státních maloobchodních cen, zejména průmyslových výrobků.

Dalšímu prohlubování krize v zemědělství zabránil X. sjezd KSČ, který se sešel v roce 1954. Pro podstatný přerod venkova vytyčil sjezd linii, která slíbala zlepšit situaci v zemědělské výrobě. Mezi nejdůležitější úkoly patřilo zejména hospodářsky a organizačně upevnit JZD, důsledně zavádět odměňování družstevníků podle kvality a množství vykonané práce, zvýšit mechanizaci polních a stájových prací, plně využívat veškerou zemědělskou a ornou půdu. Použitím pokrokové agratechniky, využitím stájových hnojiv a zvýšenými dodávkami strojních hnojiv měla JZD dosáhnout zvýšení hektarových výnosů. Podstatného zvýšení živočišné výroby, zvláště masa, měla být dosaženo rozvinutím plemenářství a uplatňováním pokrokové zootechniky na základě sovětských zkušeností. Družstva měla získávat více kvalifikovaných pracovníků a zabezpečovat příliv mladé generace.

Na základě směrnic X. sjezdu KSČ provedl zemědělský odbor ONV rozšíření orné půdy především luk, pastvin a plach určených k zalesnění, do sféry zemědělské výroby.

Závěry sjezdového jednání se brzy projevil na způsobu hospodaření. Během krátké doby byly doplněny stavy skotu, dojníc, vepřů a prasnic, na úseku rostlinné výroby byly důrazněji sledovány ukazatele týkající se hektarových výnosů.

Po roce 1954 byla v zakládání JZD zahájena nová etapa, tzv. druhá fáze kolektivizace. Skutečnost, že se ÚV KSČ vypořádával s nesprávnými názory na vytváření socialistických výrobních vztahů na vesnici, že skončoval s váhavostí v otázkách přechodu vesnice k socialismu, to vše umožnilo nastoupit do nové progresivnější etapy. Odchod rolníků z družstev se v druhé polovině roku 1955 zcela zastavil. Nová družstva byla zakládána uvážlivě a dokonce již 85,5 % JZD patřilo k třetímu typu.²⁰⁾

Příkladnou a organizačně dobrou práci odváděly v průběhu roku 1955 i STS. Velmi aktivně se zapojovaly do celého pracovního procesu a pomáhaly mnohem více než v předcházejících letech překonávat potíže, které v práci JZD nastaly. Obětavá práce zaměstnanců STS přinesla i snížení finančních nákladů při zpracování zemědělské půdy celkem o 158 000 Kčs na 100 ha zemědělské půdy.²¹⁾ Rozvoj družstev nabyl opět vzestupnou tendenci po červnovém plenárním zasedání ÚV KSČ v roce 1955. Zvýšená aktivita a pozornost strany i vlády k problémům na venkově pomohla překonávat některé nedostatky a zabránit odchodu zemědělců z JZD. Družstva se postupně stabilizovala a rozšiřovala svou půdní i členskou základnu. V průběhu roku 1955 tak byla založena další 2 JZD, a to v Polance a Bítově. O podstatných změnách, které vedly ke zlepšení stavu, svědčí i prvenství okresu Bílovec, v rámci Ostravského kraje, v dodávkách, výnosech a postupu polních prací.

Přes mnohé kladné výsledky zemědělský referát ONV Bílovec vytyčil základní úkol — zlepšit krmivovou základnu a docílit okresního průměru 110,5 q/ha. Veliká a kvalitní zásoba krmiva umožnila daleko lepší krmení dojníc během zimního období, což se zpětně odráželo na znatelném zvýšení dojivosti.²²⁾ Dalším závažným problémem, který ztěžoval práci zemědělců, byl také nízký stav skotu. V rámci celého okresu chybělo asi 240 ks krav, což znamenalo ztrátu v hodnotě asi 480 000 litrů mléka nebo 19 200 kg masa. Základním řešením bylo podstatně snížit nemocnost a úmrtnost telat, která se pohybovala v průměru okolo 10 %.

Intenzivně zakládat JZD a dosáhnout úplného vítězství socialistické myšlenky kolektivizovat venkov — vytyčila jako své heslo XII. okresní konference KSČ, která se konala 17.–18. 3. 1956 v Bílovci. Z usnesení konference vyplynul závěr založit v roce 1957 JZD v těchto obcích — Jakubčovice, Hrabství, Skřípov, Kyjovice, Horní Lhota, Pustějov, Zbyslavice. Až do této doby pracovala JZD v 27 obcích, z celkového počtu 37 obcí, sdružovala 11 055 členů, obhospodařovala 3811,87 ha zemědělské půdy. V soukromé držbě zůstalo nadále celkem 8519 ha zemědělské půdy, tj. asi dvojnásobek množství, než v JZD.²³⁾

Krok kupředu v procesu kolektivizace učinili družstevníci na Bílovecku po celostátní konferenci KSČ v roce 1956. Reakcí na její jednání bylo konání mimořádného zasedání ONV v Bílovci 23. 11. 1956. Zabývalo se zásadami další činnosti NV a všech složek NF. Obrátilo pozornost na všechny NV v obcích, kde doposud JZD ještě nevzniklo. NV měly za úkol vypracovat dříve než začaly získávat rolníky do JZD politicko-hospodářský rozbor obce, z něhož mělo vyplynout, kteří zemědělci především budou pro JZD získáni. Z řad členů NV, funkcionářů KSČ a složek NF vznikaly agitační kolektivy, jež prováděly základní agitační práci mezi samostatně hospodařícími rolníky.²⁴⁾

Opětovným rozbohem situace v JZD se zabývalo další zasedání ONV v Bílovci počátkem nového roku 1957.

S daleko důkladnějším a kritičtějším přístupem se k procesu kolektivizace o stavu združstevnění na Bílovecku postavila okresní konference družstevníků, která se konala v únoru roku 1957 v Bílovci. Předseda ONV M. Klos na ní informoval účastníky o stavu zemědělství, o dodávkách státu, o živočišné a rostlinné výrobě. Na příkladech dokládal výhody společného hospodaření. Uvedl, že průměrná dojivost u 1 dojnice činila v roce 1956 1855 litrů mléka, zatímco u soukromě hospodařících zemědělců odváděla 1 dojnice v průměru 1742 litrů, tj. o 113 litrů mléka méně. Některá JZD na okrese nejen že splnila povinné dodávky státu, ale dodáním nad stanovený úkol se zasloužila o to, že se okres Bílovec v plnění státního plánu v živočišné výrobě umístil na 1. místě v kraji. V průběhu let 1953–54 s podařilo zvýšit i průměrnou hodnotu pracovní jednotky, která z 10,90 Kčs v roce 1953 vzrostla v roce 1956 na 19,40 Kčs mimo naturálie.²⁵⁾

V průběhu roku 1957, jak vyplynulo z usnesení XII. okresní konference KSČ, skutečně vznikla na okrese Bílovec ve výše uvedených obcích JZD. Jejich počet tak stoupl na 34, k dovršení socializace na celém okrese Bílovec zbývalo založit ještě 3 JZD. Od počátku roku byla pro společné hospodaření získána 1707 nových členů JZD (1 z řad rodinných příslušníků) a 8102 ha zemědělské půdy, která zahrnovala asi 65 % celého katastru okresu.²⁶⁾

Okoly státního plánu za rok 1957 zhodnotila a důkladný rozbor na úseku rostlinné a živočišné výroby provedla okresní konference KSČ, která se sešla v březnu 1958. Ocenila pomoc STS při využívání mechanizačních prostředků, která vedla ke kvalitnějšímu zpracování a celkové úpravě zemědělské půdy. Vysoce vyzvedla skutečnost, že JZD stále více využívala strojená hnojiva, věnovala pozornost dodržování agrotechnických lhůt, dbala o bezztrátovou sklizeň a zajistila dostatečné množství krmiva na zimu. Konference také konstatovala, že kolektivizační proces pokračoval na Bílovecku velmi úspěšně. V roce 1958 vznikla v posledních dvou z celkového počtu 37 obcí JZD, a to v Tisku a Těškovici. Odůvodnění, proč JZD v jmenovaných obcích vznikla tak pozdě, je několik. V obci Tisek a Těškovice měla větší početní převahu obyvatelstvo, které nacházelo hlavní a rozhodující zdroj obživy v průmyslu nebo řemeslech; obyvatelé, kteří se věnovali pouze zemědělství, tvořili poměrně malou skupinu. Kromě toho šlo o obce starousedlíků a rovněž pozice KSČ zde byla poměrně slabá. Naproti tomu v době, kdy se funkcionáři potýkali s problémy začínajících družstev, v šesti obcích okresu, a to v Bítově, Butovicích, Jílovci, Pohořílkách, Pustějově a Výškovici, bylo už dosaženo úplné kolektivizace. Zvláště dobrá byla agitační práce v obcích Výškovice a Pustějov, kde JZD vznikla v roce 1957 a už ve 3. čtvrtletí roku 1958 obec socializaci ukončila.²⁷⁾

V diskusi zahájené před IV. sjezdem JZD zemědělci prováděli analýzu dosažených výsledků v procesu kolektivizace a zamýšleli se nad tím, na jakém úseku ještě mohou svou práci zkvalitnit. Shodli se na naléhavé nutnosti uplatňovat v praxi výsledky výzkumu a zavádět novou technologii, která povede k podstatnému zlepšení produktivity práce. Konstatovali, že zamezení ztrát je nutno předcházet dodržováním agrotechnických lhůt, specializací v pěstování zemědělských plodin, zejména technických. V úzké návaznosti rostlinné a živočišné výroby měla JZD soustředit úsilí k produkci dostatečného množství kvalitních krmiv a předcházet ztrátám, způsobeným vysokou úmrtností mláďat. Potvrdili fakt, že socializační proces na Bílovecku dosáhl výrazného úspěchu. Namísto plánovaných 2500 hektarů půdy bylo získáno pro společné hospodaření 3208,72 hektarů s 980 novými členy a 895 zemědělskými závody. K společnému hospodaření zbývalo ještě získat 348 hospodářství o rozloze nad 0,5 ha s celkovou výměrou 738,61 hektarů. Socialistický sektor (JZD, ČSSS, školní statky atd.) tak obhospodařoval 94,49 % půdy, soukromý sektor 3,25 % a zastavěné plochy tvořily 2,26 % půdy.

Výrazný mezník ve vývoji naší země zaznamenal rok 1960.

Pro následující období plnění 3. pětiletého plánu stály před zemědělci náročné úkoly. Družstevníci okresu Bílovec si uvědomovali, že k zintenzívnění zemědělské výroby a k jejímu zvýšení do roku 1965 je nezbytně nutné změnit dosavadní formy práce. Určili si úkol docílit v rostlinné výrobě zvýšení nejméně o 16,2 % a u živočišné výroby dokonce o 24,8 %, což znamenalo docílit na 1 ha zemědělské půdy následující výroby — 179 kg masa, 925 litru mléka a 529 ks vajec. Zajištění všech výrobních úkolů si nutně vyžadovalo plně dokončit mechanizaci polních prací a v roce 1965 dosáhnout takového stupně mechanizace, aby na 1 traktor připadlo nejvýše 35 hektarů orné půdy.²⁸⁾

Mezi JZD, která zaručovala splnění plánovaných úkolů v průběhu roku 1960 patřila na základě dobrých výsledků z roku 1959 JZD v Hrabství, Jílovci, Kuja-

vách, Lubojatech, Lukavci, Studénce, Tisku a Výškovcích. Šlo především o obce, kde socializační proces úspěšně pokračoval, anebo již byl ukončen.

V souvislosti se změnami velikosti krajů v polovině roku 1960 došlo k celkové reorganizaci okresu Bílovec, který jako územně správní jednotka zanikl. Z celkového počtu 37 obcí okresu Bílovec připadlo 24 obcí k okresu Nový Jičín (obec Výškovice byla připojena od 1. 4. 1960 k obci Slatina). Byly to obce Bílovec, Bílov, Bítov, Bravantice, Bravinné, Butovice, Děrné, Jílovec, Jístebník, Klímkovice, Kujavy, Lubojaty, Lukavec, Olbramice, Pohořílky, Polanka, Pustějov, Slatina, St. Ves, Studénka, Tisek, Velké Albrechtice, Vřesina, Výškovice a Zbyslavice. Socializace v nich byla provedena na 98,63 %. V obcích, které připadly k okresu Opava – Čavisov, Dolní Lhota, Hlubočec, Horní Lhota, Hrabství, Jakubčovice, Krásné Pole, Kyjovice, Pustá Polom, Skřípov, Těškovice, Velká Polom – byla socializace provedena na 86,75 %.²⁹⁾ Nižší procento socializace v obcích, které připadly k okresu Opava, bylo způsobeno zejména tím, že zde družstva vznikla až v letech 1956-58. Byla to družstva převážně menšinová, položená v severní hornaté části okresu, v obcích se starousedlým obyvatelstvem.

JZD v novém okrese Nový Jičín hospodařila ve 103 obcích, pouze v obci Tošovice ještě nehospoďali zemědělci společně v JZD. K úplnému dovršení procesu združstevňování zbývalo 2447 ha zemědělské půdy. Družstva většinou hospodařila ve výrobní oblasti bramborářského typu, jen 25 obcí bylo založeno do oblasti bramborářsko-ovesné a 11 obcí do oblasti horské. V zemědělství v novém okrese v roce 1960 pracovalo 12 777 osob, z toho v JZD 9748, ostatní ve státních a školních statcích. Na jednoho pracovníka v zemědělství připadlo 4,98 ha zemědělské půdy.

Vzhledem k organizačnímu zajištění a kvalitnímu zvládnutí všech zemědělských prací byla JZD posílena kádrově. Stoupl počet kvalifikovaných pracovníků se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, kteří pracovali nejen v JZD, ale i ve strojních a traktorových stanicích.³⁰⁾

V rámci nového okresu bylo 91 % zemědělské půdy v socialistickém vlastnictví, okres se stal průmyslově zemědělským. Celková hospodářská plocha nového okresu činila 98 937 ha, zemědělský sektor obhospodařoval celkem 63 592 hektarů zemědělské půdy, z toho 44 736 ha půdy orné, zbývající část připadla na státní a školní statky. Neodkladným úkolem proto bylo dokončit socializaci, čímž se měly zlepšit podmínky organizačního zajištění zemědělské výroby.

Závěrem můžeme konstatovat, že kolektivizační proces na Bílovecku v letech 1949-60 byl úspěšný. Potvrzuje to fakt, že už v roce 1958 zde pracovala ve všech obcích JZD a některé dokonce zcela proces socializace dovršila.

Rokem 1960 začíná nová fáze ve vývoji JZD – období budování a dalšího rozvoje zemědělství v nově vytvořeném okrese Nový Jičín v podmínkách socialistického státu.

Poznámkový aparát:

- 1) Československá statistika, str. 21, řada VI (Sčítání lidu, seš. 3). Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. 2. 1921, II. díl (povolání obyvatelstva), 2. část (Morava a Slezsko), Praha 1925.
- 2) Kabinet regionálních dějin FF UP Olomouc, p. o. Bílovec.
- 3) Statistický lexikon obcí v republice Československé, úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. 4. 1920, Ministerstvo vnitra a Státní úřad statistický na základě výsledků sčítání lidu z 1. 12. 1930, II. Země Moravskoslezská, Praha 1935.
- 4) Viz pozn. č. 3 (Povolání a postavení v povolání přítomného obyvatelstva podle tříd povolání.)
- 5) Československá statistika, sv. 115, ř. XVI. (Sčítání zemědělských závodů, seš. 18.) Sčítání zemědělských závodů v republice Československé podle stavu

27. 5. 1930, díl III., část 2. Morava a Slezsko (tabulky), Praha 1935. Tab. 2. Zemědělské závody fyzických osob podle povolání hospodáře.

- 6) Československá statistika, sv. 184, ř. VI, Sčítání lidu, seš. 15, Skupiny obyvatelstva v Československu v letech 1946 a 1947, Praha 1951.
- 7) Státní oblastní archiv Opava (dále SOAO), fond ZNV – exp. Ostrava, kart. 808. Výroční zpráva ze sjezdu ZNV za rok 1945-1946.
- 8) Archiv Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ Praha (dále AÚML), fond 19/1, sign. 515, Okresní konference KSČ – Bílovec, r. 1948.
- 9) SOAO, fond KNV, sign. 1333, kart. 170 – Zakládání JZD a přípravných výborů, r. 1950. – Jiří Hon ve sborníku Vyškovice - Slatina - Ohrada - Nový Svět z r. 1966 v partii o vzniku JZD uvádí, že přípravný výbor vznikl už 29. 4. 1949. Srov. k tomu i stať J. Stanovského, Vývoj zemědělství ve Slatině, sborník Slatina 1371-1971, str. 28.
- 10) SOAO, fond KNV, sign. 1333, kart. 170. Zakládání JZD a přípravných výborů, r. 1950.
R. Dobeš, 10 let budování JZD na Bílovecku, Bílovecko 1959, č. 9, str. 2-3.
A. Turek, Fr. Schwarz, 650 let Bílova, Vlast. sborník, okr. Nový Jičín, (dále VSONJ), sv. 23, str. 18.
- 11) SOAO, fond KNV Ostrava, sign. 142,7, k. č. 1254, Hovory se zemědělci, r. 1950.
- 12) Autoři A. Turek a Fr. Schwarz ve VSONJ, sv. 21, str. 14-26 uvádějí založení JZD ve Staré Vsi v roce 1949.
Údaje SOA v Opavě, fond KNV, sign. 167, č. k. 1379.
Rozbory a prověrky JZD – Bílovecko, r. 1953 však hovoří o založení JZD ve Staré Vsi v roce 1950. Stejný údaj uvádí R. Dobeš v časopise Bílovecko 1959, č. 9, str. 2-3. Rok 1949 je patrně datem založení přípravného výboru JZD. Docházelo tak mnohokrát k záměně, přípravný výbor JZD byl často pokládán za JZD. Srov. k tomu J. Blaha, Bravinné 1377-1977, Bílovec 1977, str. 69-94, recenze VSONJ č. 20, str. 72-73; Fr. Schwarz, Z historie obce Lubojaty, 1276-1976, VSONJ, sv. 16, str. 17.
- 13) OA Nový Jičín, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Zápis z VI. obecní konference KSČ v Bílovci 15. a 16. 4. 1950.
- 14) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Zápis ze schůze rady ONV, 14. 9. 1951.
- 15) SOAO, fond KNV Ostrava, sign. 178, kart. č. 1379. Rozbory a prověrky JZD – Bílovecko, r. 1953.
- 16) SOAO, fond KNV Ostrava, sign. 70, kart. č. 1333. Přehled o stavu a činnosti JZD, 1951; sign. 170, kart. č. 1324.
Statistický přehled o JZD, 1949-1955.
- 17) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Mimořádné zasedání pléna ONV 13. 11. 1953.
- 18) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Schůze rady ONV v Bílovci, 4. 11. 1953.
- 19) AÚML Praha, fond 19/1, sign. 2538, okresní konference KSČ Bílovec, r. 1954.
- 20) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Zasedání rady ONV (Zpráva o kontrole CVP pro III. čtvrtl. v soukromém sektoru po stránce výrobní...), r. 1954.
- 21) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát. Různé, 1955-60.
- 22) AÚML Praha, fond 19/1, sign. 3205, okresní konference KSČ Bílovec, 1956 a 1957.
- 23) AÚML Praha, fond 19/1, sign. 3205, okresní konference KSČ Bílovec, 1956 a 1957.
A. Turek, Fr. Schwarz, Z minulosti Zbyslavic, VSONJ, sv. 24, str. 17.
- 24) Nová vesnice 1956, č. 47.
- 25) Nová vesnice 1957, č. 8-9.
- 26) Nová vesnice 1957, č. 4.
- 27) Nová vesnice 1958, č. 16-17.
AÚML Praha, fond 19/1, sign. 3860, Okresní konference KSČ Bílovec, 1958.
A. Turek, 650 let obce Pustějova, VSONJ, sv. 14, str. 10.
A. Turek, Fr. Schwarz, 600 let obce Tisku, VSONJ, sv. 19, str. 12.
- 28) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Zápis rady ONV v Bílovci, 27. 11. 1959.
- 29) OA NJ, fond ONV Bílovec, zemědělský referát, Zápis rady ONV Bílovec, 27. 4. 1960.
- 30) Rozkvět Novojicka 1960, č. 4, č. 12.

ZBIHÁNÍ NEKATOLÍKŮ NA NOVOJIČÍNSKÉM PANSTVÍ V PRVNÍ POLOVINĚ 18. STOLETÍ

Stanislav Drkal

Severovýchodní Morava byla od počátků protireformace zřídlem odporu poddaných, kteří lpěli na staré evangelické víře. Na Kravaňsku to byly tradice bratrského hnutí, působení Jana Ámose Komenského ve Fulneku, jež vedly nepřímo k založení církve moravských bratří v hornolužickém Ochranově, formované převážně z uprchlíků z kunínského a novojičínského panství.¹⁾ Na Valašsku dokumentuje odpor k protireformaci masový přestup k evangelickému vyznání po vydání tolerančního patentu. Náboženský útlak šel tu ruku v ruce s útlakem sociálním. Svůj výklad o něm ve spojení se zbiháním poddaných omezíme na Kravaňsko, a i tu jen na novojičínské panství. O útlacích ze sousedního kunínského panství bylo již psáno.²⁾

Novojičínské panství spolu se statkem Štramberkem spojené od poloviny 16. století stejným majitelem, tvořilo město Nový Jičín, městečka Štramberk a vsi Bernartice nad Odrou, Bludovice, Hodslavice, Libhošť, Mořkov, Rybí, Šenov, Veřovice, díl Závěšic, Ženklova, Žilina a Životice. Panství, od r. 1558 v držení města Nového Jičína, věnoval po konfiskaci r. 1624 císař Ferdinand II. olomouckým jezuitům k vydržování tamního alumnátu.³⁾ Tvořil je z převážně částí podhůří Beskyd rozbrázděné říčkami a potoky plynoucími do Odry v četná údolí, jejichž svahy jsou zčásti zalesněny, zčásti přeměněny v pole či pastviny. Menší část dománie zabírá úrodná oderská rovina, mnohdy počítaná mezi nejúrodnější kraje Moravy, trpící však občasnými záplavami Odry.⁴⁾

Podle výsledků druhé lánové vizitace z let 1674–1679 vypadal hospodářský stav panství takto: v Novém Jičíně bylo 23 měšťanů a 11 předměšťanů s polemi o výměře celkem 440 měřic a 5 a 1/3 achtle⁵⁾ v I. bonitní třídě a 801 měřic a 2 2/3 achtle ve II. bonitní skupině, dále 285 domů bez polí, v nichž bydlelo 237 řemeslníků, převážně většinou soukeníků, písařů, učitelů a studentů. Městečko Štramberk mělo 12 osedlých s polemi o výměře 169 měřic ve III. bonitní třídě a 41 osedlých bez polí, z nichž bylo 13 řemeslníků, vesměs tkalců a soukeníků. Ve vsích Žilíně žilo 36 sedláků včetně rychtáře, 8 zahradníků a 12 domkářů s polemi o výměře 1416 měřic v III. bonitní skupině, v Bludovicích rychtář, 21 sedláků, 2 mlynáři a 8 domkářů, kteří obdělávali 550 měřic ve III. bonitní třídě, v Závěšicích 7 sedláků a 5 domkářů s polemi o rozsahu 174 měřic ve III. bonitní skupině, v Šenově 39 sedláků, 6 zahradníků a 15 domkářů, žijících z polí o výměře 842 měřic 5 1/4 achtle v II. bonitní třídě a 471 měřic 2 2/3 achtle ve třídě třetí, v Bernarticích rychtář, 31 sedláků, 2 zahradníci a 13 domkářů s polemi o výměře 1319 měřic ve druhé bonitní skupině, ve Veřovicích rychtář, 23 sedláků a 7 domkářů, hospodařících na polích o výměře 507 měřic ve III. bonitní skupině, v Ženklově rychtář, 26 sedláků a 2 domkáři, obhospodařující pole o výměře 950 měřic ve III. bonitní skupině, v Rybí 28 sedláků včetně rychtáře a neuvedený počet domkářů, žijících se na polích o rozsahu 623 měřic v III. bonitní skupině, v Libhošti rychtář, 23 sedláků, 3 zahradníci a 12 domkářů s polemi o výměře 567

měřic, 2 achtle v II. bonitní skupině a toliktěž ve skupině třetí, v Mořkově 14 sedláků a 20 domkářů s polemi o rozsahu 274 měřic ve III. bonitní třídě, v Hodslavicích rychtář, 26 sedláků a 34 domkářů na polích ve výměře 850 měřic ve III. bonitní skupině a v Životicích rychtář, 25 sedláků a 25 domkářů, obhospodařujících pole o rozsahu 662 měřic ve III. bonitní třídě.

Vrchnost měla na panství 8 dvorů, na nichž hospodařila ve vlastní režii. Byl to dvůr štramberský s 216 měřicemi ve všech třech polích (ozim, jař, úhor), tamovický se 156 měřicemi, žilinský s 325 měřicemi, horní šenovský s 380 měřicemi, dolní šenovský se 149 měřicemi, bernartický s 217 měřicemi, závěšický se 166 měřicemi a mořkovský se 150 měřicemi. Celkem tu tedy držela vrchnost 1759 měřic, jež museli obdělávat poddaní povětšinou v robotě. Přesto, že šlo o vrchnost duchovní, roboty nebyly malé. O jejich rozsahu nejsme pro počátek 18. století informováni. Známe je z doby o půl druhého století starší ze dvou urbářů novojičínského panství z let 1564–1570 a z r. 1558, uložených dnes ve Státním ústředním archivu v Praze.⁷⁾ Podle údajů v nich obsažených robotovali poddaní ve všech vsích přibližně stejně. Při panských dvorech měl každý sedlák vyměřen svůj díl, ježž musel zorat, zavláčet, osít, zesíci na něm obilí, zhrabat je, svázat do snopů a svézt do panských stodol. Na vrchnostenských rybnících měl každý sedlák rovněž svůj úsek, kde dělal nové terasy z dříví, jež si sám nasekal a navozil, opravoval terasy staré, do zámku vozil ročně 2 fůry palivového dříví, skácel a otesal 1 1/2 klády a dovezl je do vrchnostenského mlýna v Novém Jičíně. Rovněž každý vyvážel ročně 1 den hnůj na panská pole, vozil podle potřeby kamení, písek a stavební dříví na stavby a opravy v zámku v Novém Jičíně a ve dvorech, kde i opravoval daškové střechy. Obce jako celek kosily každá jednu vrchnostenskou louku a odvážely z ní seno do panských stodol, čistily mlýnskou strouhu u Nového Jičína, nadháněly zvěř při honech, vozily ryby při výlovehy rybníků do haltérů a rozvážely násadu. Ženy sedláků předly každá dva kusy přize z vrchnostenského lnu, stříhaly ovce a pečovaly o zelné zahrady při panských dvorech. Domkáři byli povinni bližší nespecifikovanými pěšími robotami. Mimo to platili všichni činže různého druhu a různé výše, odváděli naturální dávky v obilí, ve slepicích, ve vejcích, v husách a v hovězích plecích. Z rozdílu mezi starším a mladším urbářem je patrné, že roboty, platy a naturální dávky stoupaly. Na počátku 18. století byly platy a naturální dávky nepochybně daleko vyšší a roboty těžší než koncem století 16. Ruku v ruce s útlakem ekonomickým šel i útlak náboženský. Novojičínské panství stejně jako celá severovýchodní Morava bylo převážně nekatolické, luterské, zčásti tu působily i vlivy nedaleké bratrské obce ve Fulneku. Násilná rekatolizace po Bílé hoře zde převedla sice všechny poddané na katolickou víru, avšak v průběhu třicetileté války v dosahu moci švédských posádek byla evangelická víra obnovena. Náboženské patenty císaře Ferdinanda III. z let 1651, 1652 a 1653 obnovily sice formálně katolictví, ale mnoho nepomohly. Ti, kdo se nerozhodli, nebo nemohli pro víru vystěhovat, stali se zdánlivými katolíky a potají se drželi staré víry. Četli tajně bibli a mnozí i přecházeli do Slezska, kde měli protestanti více svobody, aby tu mohli poslouchat evangelická kázání.⁸⁾ Odpor ke katolictví byl jednou z forem odporu proti rostoucímu útlaku sociálnímu. Protestantství tu stále doutnalo, jak je patrné z breve papeže Inocence XI. z 20. 7. 1683, kde v souvislosti se zřízením bratrstva sv. Trojice v kostele v Novém Jičíně se dávají odpustky všem jeho členům, jestliže se budou modlit mimo jiné i za vymýcení hereze v této oblasti.⁹⁾

Tajné nekatolictví na Kravaňsku bylo rozšířeno nejvíce na panství kunvaldském, sousedícím s panstvím novojičínským, a jehož osudech bylo již psáno.¹⁰⁾ Ale i na panství novojičínském mělo své kořeny. Vždyť sám Kristián David, původním povoláním tesař, zakladatel církve moravských bratří v Ochranově v Horní

Lužici na statech pietistického hroběte Mikuláše Ludvíka z Zinzendorfu, pocházel z novojičínské Ženklaavy,¹¹⁾ stejně jako Ondřej Grossmann, syn místního učitele Jana Grossmanna, narozený r. 1704 a zemřelý v r. 1783 v Berlíně jako bratrský biskup.¹²⁾ Hlavními středisky tu byly v německy mluvící části panství Žilina, Ženklaava a Šenov, v českém dílu dominia Stramberk a zejména Hodslavice, Mořkov a Veřovice. Bratrská tradice nedalekého Fulneka přes všechno rekatolizační úsilí tu stále ještě působila. Tak v Žilině tamní poddaný Jiří Jaschek koncem 17. století živil bratrskou víru, scházel se tajně se souvěrci z Fulneka, Suchdolu, Životic, Šenova, Kunvaldu a Ženklaavy. Pro svou víru byl odsouzen na 27 měsíců pevnostních prací v okovech. Zemřel v r. 1707 v Žilině.¹³⁾ Posilou byly od počátku 18. století i tajné návštěvy skrytých nekatolíků v Těšíně na kázáních tamních luterských kazatelů Jana Adama Steinmetze a Mitmanna, když tu byl po míru altrandštátském v r. 1706 postaven pro luterány tzv. milostivý kostel. Na tomto stavu nic nezměnilo zvýšené pronásledování tajných nekatolíků, zatížení novými robotami za císaře Karla VI.¹⁴⁾ Starou víru utvrzovaly tajné schůzky v lesích, na nichž se zpívaly žalmy z evangelických žaltářů, četlo se z bible. K radikalizaci přispělo zejména založení církve moravských bratří v Ochranově Kristiánem Davidem a působení kazatelů, tajně vysílaných na Kravaňsko z jejich středu. Nacházeli úkryt zejména v Žilině a Ženklaavě, ale i jinde. Vedle posilování evangelické víry, šíření evangelických náboženských knih byl výsledkem jejich činnosti útek řady novojičínských poddaných do Ochranova a jeho okolí. Nic nepomáhaly domovní prohlídky, při nichž byla často zabavována řada z hlediska katolického závadných knih, dostávaly se sem nové. To bylo trnem v očích nejen římskokatolické církvi, ale i státu, takže brněnský královský tribunál na pokyn z Vídně byl nucen pobídnout zámeckého hejtmána v Novém Jičíně k větší horlivosti.¹⁵⁾

Činnost tajných kazatelů z Ochranova se neomezovala jen na Kravaňsko. Např. administrátor fary v Červené Vodě vypátral r. 1728 dva ochranovské emisary pocházející z kunvaldského panství. Spolu se svými místními přívrženci Kašparem a Michalem Sonntágy z Čeněkovic na Lanškrounu byli zadrženi na zámku ve Štítěch.¹⁶⁾

Z hlediska státu byly nejtěžší útky poddaných. Nebylo jich málo. Tak jen v letech 1722–1731 uteklo do Ochranova ze vsí Žiliny 7 rodin a 4 svobodní, vesměs noziři (celkem 33 osob), z Ženklaavy 1 rodina a 5 svobodných (celkem 10 osob), z Životic 3 rodiny a 1 svobodný (celkem 10 osob), z Šenova 6 rodin a 2 svobodní (celkem 37 osob) a z Mořkova 1 rodina o 5 osobách. Celkem tedy uteklo v uvedených letech 95 poddaných.¹⁷⁾ Útky poddaných v takovémto rozsahu pochopitelně upoutaly zvýšenou pozornost státu, jenž se hleděl dobrat jejich příčin, a hledal cesty, jak jim zabránit. Na četné reskripty brněnského královského tribunálu krajský hejtmán přerovského kraje v roce 1732 rozebírá tehdejší situaci a zjišťuje, že poddaní na novojičínském a kunvaldském panství byli vždy tajní protestanté a evangelictví tu podporovaly luterské knihy, které měli tamní poddaní odedávna ve svém majetku a které se dědily z generace na generaci. Počet jejich rostl, když je tam začali rozšiřovat tajní kazatelé z Ochranova, kteří čas od času navštěvovali svou starou vlast, šířili evangelickou víru a lákali tamní obyvatele k útekům z domova do Lužice, kde mohli svobodně vyznávat svou víru.

Nekatolické knihy se dostávaly na Novojičínsko také jinou cestou. Rozšiřovali je i knihkupci na jarmarcích, bavorští, salcpurští a tyrolští podomní obchodníci s knihami, od nichž je bylo možno volně koupit. Tak kunvaldský rychtář si opatřil bamberskou modlitební knihu, Lutherův zpěvník a jiné od opavského tiskaře Josefa Jokaiho. Kontrola prodávaných tiskovin byla zřejmě malá. Proto žádal novojičínský zámecký hejtmán zavedení prohlídek jejich zboží na trzích místními

duchovními za pomoci vrchnostenských úředníků nebo ještě lépe předběžnou prohlídku toho, co se prodává.

Agilnost kazatelů Steinmetze a Mitmanna byla solí v očích státní správě, proto také byli oba ze svých míst odvoláni. Nápravu viděly státní orgány především ve zvýšení úsilí místních duchovních. Ti měli uloženo od církevních komisí, aby se věnovali ve zvýšené míře katechetizaci dospělých i mladistvých, aby prováděli domovní prohlídky ve větší míře než doposud, pátrali po nekatolických knihách a zabavovali je. Kde byly školy, měli náboženskou výuku provádět i učitelé. Děti, které nemohly chodit do školy a musely doma pracovat, měly se účastnit v neděli a o svátcích odpoledne po bohoslužbách katechetizace stejně jako dospělí. Náboženský tlak šel tak daleko, že se poddaní museli veřejně modlit růženec a nosit škapulíře jako odznak katolíka. Tomu ovšem měla svými mocenskými prostředky napomáhat vrchnost. Překážkou tomuto úsilí byl však nedostatečný stav duchovenstva na panství. Tak farář ve Štramberku měl pod sebou čtyři filiální kostely, životický kostel tři, takže mohli v nich konat bohoslužby co čtvrtý či pátý týden. Oba byli bez kooperátorů.¹⁸⁾ Ne všichni faráři na panství byli stejně horliví. Tak Ondřej Josef Lambser, jenž spravoval šenovskou faru v letech 1702–1721, se zdál být klidný a celkem snášenlivý. Trpěl mlčky tajné návštěvy svých farníků na luterských kázáních v Těšíně a potají je upozorňoval, aby zakázané knihy dobře ukrývali, že jeho nástupce nebude takový jako on. Tak se i stalo a farář Rackinger, jenž po něm nastoupil, hned po svém nástupu na faru začal „kacňovat“, požadovat odevzdání nekatolické literatury, avšak marně.¹⁹⁾

Útky poddaných z Novojičínska signalizovaly státnímu aparátu, že tu není něco v pořádku, že nespokojenost tamního obyvatelstva by mohla mít vážnější důsledky a vyústit snad až v povstání. Proto přerovský krajský hejtmán pátral po příčinách emigrace. Neviděl ji však v hospodářském, sociálním a náboženském útlaku poddaných, svaloval všechnu vinu na emisary z Ochranova, na tajné kazatele, kteří podporovali skryté nekatolíky ve víře, naváděli je k nespokojenosti se současnými poměry a lákali je do Ochranova do lepších hospodářských a sociálních poměrů a do náboženské svobody. K uklidnění tu mělo dojít podle jeho mínění zamezením tajných schůzek tajných nekatolíků a obrácením jich na katolickou víru. Tak se na to díval i na základě dekretu moravského tribunálu z 6. 8. 1731 s předchozím souhlasem konsistoře vyslaný církevní komisař, biskupský rada, asesor konsistoře a děkan a farář v Osoblaze Josef Pflastenzeller, jenž přišel 29. 2. 1732 na Novojičínsko. Ve své zprávě znovu rekapituloval příčiny emigrace. I on viděl příčiny úteků vedle činnosti emisarů z Ochranova, slibujících brzký příchod náboženské svobody, ne v sociálním útlaku poddaných, ale v nedostatečné katechetizační práci tamního kněžstva. Tak podle jeho poznatků zemřelý už šenovský farář Lambser po 20 let mimo postní dny neučil děti ve své farnosti náboženství, a tím umožňoval, že je vyučovali doma rodiče z luterských knih. Na základě jeho zjištění byly znovu vydány příkazy farářům a vrchnostem na Kravaňsku, aby do čtrnácti dnů provedli u poddaných revizi všech doma schovávaných knih, nekatolické zabavili a uložili je na farách. Ti, kdož by neuposlechli, měli být exemplárně potrestáni. V jednotlivých obcích měli být jmenováni spolehliví katolíci, kteří měli za úkol sledovat, zda se v jejich okolí nepohybují tajní kazatelé a jiní, rozšiřující pod záminkou žebroty nekatolickou náboženskou literaturu. Především jim mělo být poručeno sledovat ty, na nichž lpělo podezření z připravovaného útoku do ciziny, a hlásit včas předem své vrchnosti chystané útky.

Církevní komisař Pflastenzeller považoval za hlavní nebezpečí tajné kazatele, jejichž příchodem je třeba za každou cenu zamezit. Upozornil, že ne všechny

vrchnosti o to stejně usilují. Tak např. majitel sousedního oderského panství ve Slezsku hrabě Lichnovský je trpěl, v Mankovicích míval útočiště v Novém Jičíně později zadržený Pavel Schneider. Hrabě Lichnovský se díval na situaci střelivě. Komisaři na jeho zákrok sdělili, že usilovným pronásledováním tajných kazatelů nebude jít své poddané a nepřímo je tak povzbuzoval ke zbíhání z gruntů. Měl tedy realističtější postoj k celé záležitosti než jezuitská novojičínská vrchnost a církevní hodnostáři. Tak jako on vedli pryč si i jiní feudálové ve Slezsku, a proto žádal komisař proti nim úřední zákrok.²⁰⁾

Nejúčinnější způsob zamezení útěků z panství a tajného nekatolictví viděla novojičínská vrchnost a státní úřady ne v úpravě sociálního postavení poddaných, ale v misijní činnosti. Tu zde prováděli jezuité, jimž ostatně patřilo novojičínské panství.

Konali zde misie už od r. 1724. Nařízením císaře Karla VI. byl na panství vydržován z výnosu Ferdinandovy nadace pro olomoucký jezuitský konvikt jeden misionář, ne však vázaný na jedno místo, ale tak, aby mohl chodit na Kravaňsku všude tam, kde toho bylo nejvíce potřeba.²¹⁾ Prvním misionářem se stal Mikuláš Tuczek. Ve výkazu své činnosti za léta 1726–1738 uvádí, že před jeho příchodem na Kravaňsko bylo na kunvaldském panství a ve vsích Šenově, Žilíně, Ženklově a Životovicích z panství novojičínského na 400 tajných nekatolíků. Vystoupil pryč proti nim tvrdě. Církevní komise, uvedená v život podle jeho rady, dala si pozvat před sebe všechny hospodáře ze Suchdola a Kunvaldu, kde byly útky do Ochranova a schůzky tajných evangelíků největší, a ti se pod nátlakem museli veřejně přiznat ke katolické víře. Když to nepomohlo a útky nejen z kunvaldského panství, ale i z panství novojičínského pokračovaly, podnítl Tuczek za pomoci královského tribunálu a pferovského krajského hejtmana ustavení komise nové, která si všechny, kteří houževnatě setrvali na svém přesvědčení nebo byli podezřelí, předvolala a ostatní přísně napomenula. Na příkaz misionáře museli všichni nosit škapulíře jako vnější označení za katolíky, účastnit se zpěvu mariánských litaní, růžencových slavností, kultu sv. Kříže, to vše vedle náboženského vyučování dětí a dospělých v neděli po bohoslužbách v kostele či u rychtáře. Tuczek se v hlášení chlubil, že zatímco dříve chodilo k přijímání 10–20 osob, nyní že jich přistupuje 200–300, že ročně zpovídá 6000 osob. Zařídil, aby byly v suchdolském kostele o vánocích vystaveny jesličky, v Ženklově Boží hrob, formuli, posbíral na 500 luteránských knih a odevzdal je na biskupství, sbíral u něhož sloužil bohoslužby. Z Otčenůše údajně vymýtil luteránskou závěrečnou závadnou knihu kočovným kramářům a páli je. K odpřisáhnutí evangelické víry přiměl 13 osob (luteránů) ze Slezska a Saska a 40 osob zdejších v obvodu misie a přinutil kunvaldské a novojičínské poddané k veřejnému přiznání katolické víry. Musel však přiznat, že mnozí přesto uprchli do Ochranova.²²⁾ Potvrdil to i ve své zprávě za misijní rok 1738/39, když uvedl, že opět jedna osoba potají emigrovala do Saska.²³⁾

Na počátku čtyřicátých let se však už úřadům zdálo, že na Kravaňsku je náboženský klid, a jednalo se o zrušení stálé misie.²⁴⁾ Zcela pravda to nebyla a věděli to i v Brně – neboť ještě v r. 1742 uteklo ze sousedního Suchdola na kunvaldském panství 5 osob do Ochranova a odpor ke katolictví tam doutnal stále, posilován ze dvou rodin, proti nimž tamní rychtář přes příkaz své vrchnosti nezakročoval.²⁵⁾ Sám zemský hejtman přikázal přísně proti nim vystoupit, zatknout je a dát do vězení do Brna na Špilberk. Jak vážná byla situace, dokazuje dovětek, že v případě potřeby je třeba přizvat vojenskou asistenci.²⁶⁾ To také proto, že když na rozkaz pferovského krajského hejtmana byla 16. 8. 1750 provedena kunvaldským správcem v době konání bohoslužeb v Kunvaldu domovní prohlídka, bylo opět nalezeno u tří poddaných 22 luterských knih. Jeden z nich,

sedlák Jiří Lamprecht, i s rodinou utekl, ostatní byli v Novém Jičíně vsazeni do vězení.²⁷⁾ Proto se také novojičínské panství stavělo za to, aby se tu misionář ještě ponechal, i když v jeho obvodu podle mínění zámeckého hejtmana není nikdo podezřelý z odpadlictví od víry.²⁸⁾ Záhy nato však přece bylo místo misionáře – zřejmě z úsporných důvodů – zrušeno. Téměř současně však na základě reskriptu císařovny Marie Terezie z 1. 2. 1751 po úspěchu v Čechách a ve Slezsku bylo zahájeno jednání o zřízení putovní čtyřčlenné jezuitské misie i na Moravě, k níž se měli vyjádřit olomoucký biskup a konsistoř.²⁹⁾ Konsistoř se k císařovně návrhu stavěla skepticky. Hlavní důvod byl ten, že jedna misie na celou zemi nestačí, kdyby šla jen na jedno místo do každého děkanství, byl by na to rok málo, poněvadž v zimních měsících jednak nelze misie konat, jednak se misionáři na další misie musejí připravovat. Pokud by se to uskutečnilo, měla misie mimo jiné navštívit i Nový Jičín, Suchdol a Kunvald.³⁰⁾ Přesto však byla misie uvedena počátkem června 1751 v život.³¹⁾ Vnější úspěch patnáctidenní misie na Kravaňsku byl veliký, jak souhlasně hlásili novojičínský děkan Frontišek Josef Panenka a misionář Eliáš Pichler. 27 000 osob bylo za tu dobu u zpovědi a přijímání, zabavena byla řada závadných knih, z nichž některé byly poslány konsistoři, jiné spáleny.³²⁾ Ale i tak musela misie přiznat, že nekatolíci tu stále ještě existují, jen v Novém Jičíně 4 rodiny, v Žilíně jedna osoba.³³⁾ A to byli jen ti, o nichž misie věděla. Byl to i jeden z důvodů, proč byla jednočlenná jezuitská misie na Novojičínsku obnovena. Došlo k tomu 26. 3. 1752, kdy tu bylo opět zřízeno místo pro jednoho jezuitského misionáře, placeného z příjmů olomouckého jezuitského konviktu, mluvícího oběma zemskými jazyky.³⁴⁾ Misionářem byl jmenován Frontišek Pitterle, jenž současně požádal olomouckou konsistoř o povolení misijní činnosti.³⁵⁾ I on šel vyšlepanou cestou: kázal, zpovídal, katechetizoval, konal domovní prohlídky a pátral po protestantských knihách, pověřoval pravověrné katalíky v obcích dozorem nad podezřelými.³⁶⁾

Stálá misie trvala na Novojičínsku až do zrušení jezuitského řádu v r. 1773.³⁷⁾ a měla pořád práci, neboť náboženského klidu tu stále nebylo. Tak v r. 1751 z novojičínského děkana Panenky bylo v městečku Štramberku zjištěno několik podezřelých, z nichž jeden, Václav Jeřábek, utekl. Za třináct let poté byly ve Štramberku a v Hodslavicích nalezeny luterské náboženské knihy, stejně jako v Kunvaldě, Suchdolu a v Šenově.³⁸⁾

Zkrátka však byl misionář povolán znova. Už 16. 12. 1773 ho povolil olomoucký biskup Schrattenbach. Byl placen z důchodů novojičínského panství.³⁹⁾ Stal se jím exjezuita Řehoř Kubín, jehož navrhl nový novojičínský děkan Vavřínek Novosad.⁴⁰⁾ Působil tu až do r. 1777, kdy se dostal do konfliktu s církevními úřady. Na jaře v r. 1777 katechetizoval v Hodslavicích, při čemž na jeho dotaz, kdo je evangelické víry, se přihlásilo 6 osob. Podobně se tak stalo v Mořkově, kde se přiznala k evangelictví 7 rodin a 8 jednotlivců, a ve Štramberku 2 osoby.⁴¹⁾ Byl obviněn Janem Leopoldem von Hay, infulovaným proboštem kostela sv. Václava v Mikulově a biskupským komisařem u dvorní komise v náboženských věcech z náboženské vlažnosti a z místa odvolán.⁴²⁾ Novojičínský zámecký hejtman se sice Kubína zastával, ale marně.⁴³⁾ V zavedeném vyšetřování byla celá záležitost označena jako vzpoura a Kubínovi přičítáno, že sliboval náboženskou svobodu, poněvadž prý říkal, že kdo není v srdci katolíkem, ať nechodí do katolického kostela a že může mít u sebe evangelické náboženské knihy.⁴⁴⁾ Při vyšetřování vyšlo najevo, že příkaz, aby oznámil z kazatelny, ať každý prohlásí za sebe, jakého je náboženství a že zakázané knihy nebudou již zabavovány, dal misionář Kořistka, Kubínův nadřízený. Celá záležitost měla širší dosah. Podle zprávy novojičínského hejtmana byly obavy z následků. Bouře na Valašsku byly příkladem. Poddaní odpirali roboty, vzpírali se vrchnostenským příkazům. Nejzávažnější bylo

vyjádření rychtáře z Mořkova, který hejtmanovi oznámil, že v jeho obci je jediným katolíkem on a jeho čeledín, že ve vsi jsou tajné modlitebny, kde se poddani z Mořkova i odjinud scházejí. Hlavními organizátory podle jeho slov tam byli Jan Čabák, Tabláš Rietz a Josef a Martin Čechové. Hejtman sám svými silami se obával schůzky zakázat, že by to mohla být příčina k povstání, že na to nestačí, a požadoval vojenskou asistenci k přepadení tamních třech tajných modliteben a k zatčení přítomných.⁴⁵⁾ Asistenci vyžadoval i k doprovodu případných zatčených do vězení v Uherském Hradišti, neboť nevěřili už ani svým vlastním lidem. Čabáka a Rietze však dopravil do Uherského Hradiště do vězení ještě svými dráby.⁴⁶⁾

Obavy z poddanských bouří neměl jen novojičínský hejtman sám, měly je i státní úřady. K zamezení náboženských zmatků, zejména na Valašsku, byla ustavena císařsko-královská komise, v jejímž čele stáli guberniální rada von Beer a asesor moravského královského tribunálu von Flamm, která byla vysílána tam, kde páda byla nejjihlavější. V polovině roku 1777 dlela v uherskohradištském kraji, mezi jinými i ve Vsetíně. Tam se na ni měl obracet se svými těžkostmi novojičínský zámecký hejtman.⁴⁷⁾

S nástupem císaře Josefa II. na trůn zavládl jiný duch. Metody násilné rekatolizace přežívaly, zejména když bylo jasno těm, kteří to vidět chtěli, že silou nelze tajné evangeliky, utužené ve své víře dlouholetou persekucí, ke katolictví donutit. Tak došlo 13. 10. 1781 k vydání tolerančního patentu, jenž znamenal průlom do ideového monopolu katolické církve. Podle něho byly povoleny evangelické církve luterská a reformovaná a na východě monarchie i pravoslavná. Katolické náboženství zůstalo však náboženstvím státním, evangelické církve a církev pravoslavná byly jen tolerovány.⁴⁸⁾ Ale i to byl úspěch.

Jedním z prvních kroků bylo zrušení misíí. Stalo se tak nařízením olomouckého arcibiskupa z 9. 7. 1782 na základě rozhodnutí císaře Josefa II. V něm se přímo mluvilo o tom, že misiónáři jsou lidem nenáviděni, a proto také všichni kněží, kteří vykonávali duchovní službu v těch místech, kde působili jako misiónáři, a jsou tam jako kaplani, mají být přemístěni jinam.⁴⁹⁾

Ruku v ruce s ústupky náboženskými šly i úpravy poddanských poměrů, zrušení nevolnictví, zmírnění robot a poddanských dávek.

Při vydání tolerančního patentu se úřady, jsouce si vědomy důsledků dlouholetého náboženského a sociálního útlu, obávaly bouří. Proto byly pluky, které ležely posádkou na Moravě, vyzvány k tomu, aby poskytly vojenskou pomoc všude tam, kde to bude potřeba. Na novojičínském panství proběhlo vyhlášení tolerančního patentu celkem klidně, asistenci novojičínský zámecký hejtman nepotřeboval.⁵⁰⁾ Jakmile došlo k publikaci patentu, začali se podle předpisu u vrchnostenského úřadu hlásit poddani k evangelictví. V jedné z českých obcí novojičínského panství psali, že chtějí „bratrstvo evangelické, co v sobě heren-hutskou víru obsahuje, držeti a provozovati, tedy raději to bratrstvo evangelické nežli augšpurské náboženství zachovati míníme a tímto podpisem stvrzujeme“.⁵¹⁾ To však nešlo, poněvadž bylo povoleno jen vyznání augšpurské a helvetské. Proto se na Novojičínsku hlásili vesměs k církvi augšpurské. Už v březnu 1782 to bylo ve Štramberku 34 osob, v Hodslavicích 130 osob, ve Veřovicích 1 osoba, v Mořkově 63 osob, v Žilíně 7 osob a v Životicích 12 osob. Počet jejich stále rostl: koncem ledna 1783 stoupl jejich počet ve Štramberku na 87, v Mořkově na 191, ve Veřovicích na 18, v Hodslavicích na 367, v Životicích na 36, v Žilíně na 12 a v Bludovicích se k luterství přihlásila jedna osoba.⁵²⁾ Podle císařského nařízení mohli být v místech, kde bylo nad 500 nekatolíků, ustanoveni pastora. Jednalo se nyní o to, kde je třeba jej hledat, zda na Těšínsku, v Německu či v Uhrách. Nakonec se rozhodli pro Uhry. Proto dostal hodslavický Ignác Hubnák od vrchnosti pas

a odebral se do Uher.⁵⁴⁾ Pastora tam skutečně našel. Byl jím Jan Michalec, pocházející z Nitry, znalý českého jazyka, ordinovaný superintendentem augšpurského vyznání v Modré. Evangelici si hned zřídili provizorní modlitebnu v jedné z hodslavických stodol, současně však už uvažovali o postavení nového kostela.

Vydáním tolerančního patentu, zrušením nevolnictví a úpravou robot nastal na řadu let na novojičínském panství klid, i když tu ke střetávání poddaných s vrchností docházelo stále. Konec učinil až rok 1848.

Shrneme-li výsledky náboženských nepokojů na Novojičínsku, můžeme říci, že jejich kořeny tkvěly v rostoucím útlu poddaných po třicetileté válce, v odporu ke katolické církvi, ve špatné duchovní správě pro nedostatek kněží. Nemalej význam mělo i působení tradice bratrského sboru ve Fulneku a v Novém Jičíně.⁵⁵⁾ Od počátku 18. století měla vliv i existence tolerovaného evangelického kostela v Těšíně a blízkost Slezska s jeho větší náboženskou svobodou než jinde v habsburské monarchii. Od dvacátých let 18. století po vzniku církve moravských bratří v Ochranově, založené na českobratrských tradicích blízkého Fulneka, přispívali k oživení protestantství i tajní kazatelé vysíláni z Ochranova, povzbuzující poddané z Kravařska ve staré víře, zděděné po otcích a vábících je do Ochranova za náboženskou svobodou a lepším sociálním postavením.

Jestliže do padesátých let 18. století těžiště náboženských nepokojů leželo v německy mluvící části novojičínského panství, v Šenově, Ženklově, Žilíně, Životicích a v Bludovicích, přeneslo se poté na českou stranu panství, do Hodslavic, Mořkova, Veřovic, Štramberka a v menší míře i do jiných obcí. Centrem se staly Hodslavice s pozdějším sídlem sboru a s modlitebnou.

Po vydání tolerančního patentu nastal na Kravařsku relativní klid.

Poznámka:

- 1) Stanislav Drkal, K emigraci nekatolíků z Kunínského panství do Saska v 1. polovině 18. století in Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. II, 1968, str. 33–43.
- 2) B. Vejborný, Die Auswanderung der ersten Emigranten an der Spitze mit den Söhnen und wie sie zu und nach Herrenhut kamen in Das Kuhländchen, sv. II., 1920, Dr. Jiří Radimský, Příspěvek k založení Ochranova in Kravařsko, roč. X (1947–48), str. 32 n., oj. naposled Stanislav Drkal, op. c., Gustav Řičan, Osudy moravských bratří z Kravařska v emigraci. K 250. výročí založení Ochranova (Herrenhut) in Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 10., 1972, str. 41.–48.
- 3) Ladislav Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Brno 1938, str. 681–686.
- 4) V. Severa, Okres novojičínský, Brno 1933, str. 4–5 in Vlastivěda moravská, místopis.
- 5) 1 moravská měřice, dělí se na 8 ochtlů, měřila 12 a 7 m². Viz Ignác Horníček, Kniha o rodopisu, Vyškov 1939, str. 68. Udávané výměry se rozumějí ve všech třech polích (ozim, jař, úhor) podle tehdejšího trojpolního způsobu hospodaření.
- 6) Opis lánového rejstříku pro panství Nový Jičín, Státní oblastní archiv v Opavě (napříště SOA Opava), Vs Nový Jičín.
- 7) Státní ústřední archiv v Praze. Fotokopie v SOA Opava, Sběrka fotokopí, sign. II-73, O zvýšení robot, činži a naturálních dávek po r. 1618 v Hodslavicích (o obdobně v ostatních vsích novojičínského panství) viz A. Turek, Dějiny Hodslavic in Palackého rodná obec Hodslavice, Hodslavice 1948, str. 32 a další.
- 8) Jos. Beck, Geschichte der Stadt Neutitschein (Nový Jičín) und dessen Umgebung, Nový Jičín 1854, str. 255–258. Totéž opsál Václav Severa ve Vlastivědě moravské II, místopis, okres novojičínský, str. 82.
- 9) SOA Opava, pracoviště Olomouc, Arcibiskupství olomoucké, sign. Ba 509.
- 10) Stan. Drkal, op. c.
- 11) O jeho životě a díle vyšla řada prací, jejichž soupis uvádí S. Drkal, op. c., str. 42.
- 12) Frant. Pfikryl, Obec Ženklova in Kravařsko. Vlastivědný sborník, roč. III (1934), str. 110–112.

- 13) Jos. Ullrich, *Söhle im Jahre 1817 in Das Kuhländchen*, sv. 4, 1922, str. 15–17. Podle něho též Václav Severa, op. c., str. 197.
- 14) Jiří Radimský, op. c., str. 32–33.
- 15) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, opis přípisu moravského zemského tribunálu krajskému hejtmanovi přerovského kraje z 10. 3. 1725.
- 16) SOA Brno, B 1, sign. ad R 11, akta týkající se kacířských emisarů ze Saska, uvězněných ve Štítech.
- 17) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII; nepřesně též J. Radimský, op. c., str. 32–33. Sumárně za celé panství A. Turek, *Dějiny Hodslavic in Palackého rodná obec Hodslavice*, Hodslavice, 1948, str. 34.
- 18) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, kopie bližší nedatovaného přípisu krajského hejtmana přerovského kraje Královskému tribunálu v Brně z r. 1732.
- 19) Jos. Ullrich, *Zur Geschichte der Gemeinde Schönau in Das Kuhländchen*, sv. 14 (1929), str. 123 a další, Leo Schichor, *Beiträge zur Ortsgeschichte von Schönau*, tamtéž, sv. 12 (1931), str. 188.
- 20) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, opis bližší nedatovaného přípisu krajského hejtmana přerovského kraje Královskému úřadu zemského hejtmantství v Brně z r. 1732.
- 21) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. D 18, přípis regenta jezuitského císařského konviktu v Olomouci Michala Thomase z 28. 4. 1726, retrospektivně též v přípise novojičínského děkana Novosada z 28. 4. 1774, tamtéž.
- 22) SOA Opava, pracoviště Olomouc, AO, sign. Ba 509, č. 344, zpráva misionáře Mikuláše Tuczka za léta 1726–1738.
- 23) SOA Opava, pracoviště Olomouc, AO, sign. B 509, roční relace misionáře M. Tuczka.
- 24) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, přípis zemského hejtmana hejtmanovi novojičínského panství z 5. 6. 1744.
- 25) SOA Brno, B 1, sign. R 11, akta týkající se kacířské emigrace z kunínskému panství, přípis hejtmana přerovského kraje Královskému úřadu zemského hejtmantství v Brně z 7. 12. 1742.
- 26) Tamtéž, koncept přípisu pro hejtmana přerovského kraje z 14. 12. 1742.
- 27) SOA Brno, B 1, sign. R 11, přípis hejtmana přerovského kraje Královské reprezentaci a komoře v Brně z 17. 1. 1850.
- 28) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, přípis zámeckého hejtmana (opis) Královskému tribunálu v Brně z 14. 6. 1744.
- 29) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. C 10, opis reskriptu.
- 30) Tamtéž, koncept přípisu konsistoře na Královskou reprezentaci a komoru v Brně z 12. 3. a 24. 3. 1751.
- 31) Povolení konsistoře konat misie na Moravě jezuitům Eliášovi Pichlerovi, Jiřímu Ottovi, Josefu Stephanovi, Josefu Melchiorovi a Davidu Wagnerovi, mezi jiným též v Novém Jičíně, Fulneku, Suchdole a Kunvaldu. SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. C 10, koncept oběžníku konsistoře z 10. 6. 1751.
- 32) Tamtéž, přípis novojičínského děkana Fr. Jos. Panenky z 4. 11. 1751 a jezuitu Eliáše Pichlera z 8. 11. 1751.
- 33) SOA Opava, pracoviště Olomouc, AO, sign. Ba 509, soupis nekatolíků z r. 1751.
- 34) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. D 8, extrakt z přípisu císařovny Marie Terezie z 26. 3. 1752.
- 35) Tamtéž, Přípis misionáře Pitterleho konsistoři z 4. 5. 1752.
- 36) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. C 10, relace Pitterleho z 18. 1. 1753.
- 37) Posledním jezuitským misionářem tu byl Václav Helsser, jenž byl nástupcem Jana Watočka, který nastoupil v lednu r. 1771 po smrti Frant. Pitterleho. Viz tamtéž, dopis Jiřího Kubína konsistoři z 20. 1. 1774.
- 38) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. D 8, dopis novojičínského děkana Vavřince Novosada konsistoři z 28. 4. 1774.
- 39) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, přípis hr. Volkanga Otty Schrattenbacha zámeckému hejtmanovi z 16. 12. 1773.
- 40) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. D 8, dopis Novosada konsistoři z 20. 1. 1774.
- 41) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, seznam osob, jež se přihlásily Kubínovi svobodně a beze strachu k evangelictví z 13. 6. 1777.
- 42) Tamtéž, přípis J. L. von Haje zámeckému hejtmanovi v Novém Jičíně z Holešova 16. 6. 1777. Jan Leopold von Hay, pozdější biskup, povýšený pro své

- zásluhy do šlechtického stavu 25. 2. 1775, byl synem fulneckého zámeckého hejtmana. V otcovském domě žil do r. 1749, kdy odešel na studia do Olomouce. Zemřel 1. 6. 1794 v Chrásti u Chrudimi, kde je také pochován. Viz A. Turek, *Fulnecko in Vlastivěda moravská*, str. 200.
- 43) Tamtéž, koncepty velkostatku na J. L. Haje a na hejtmana přerovského kraje z 23. 6. 1777.
- 44) Tamtéž.
- 45) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, koncept přípisu zámeckého hejtmana na hejtmana přerovského kraje z 2. 6. 1777.
- 46) Tamtéž, koncept dopisu novojičínského zámeckého hejtmana dvorské komisi v náboženských věcech z 13. 6. 1777.
- 47) Tamtéž, přípis hejtmana přerovského kraje novojičínskému zámeckému hejtmanovi z 4. 6. 1777.
- 48) Jozef Butvin, Jan Havránek, *Dějiny Československa*, Praha 1968, str. 272 a další.
- 49) SOA Opava, pracoviště Olomouc, ACO, sign. D 8.
- 50) SOA Opava, Vs Nový Jičín, sign. XLVII, koncept vrchnostenského úřadu na velitelství pluku Ant. Colloredího v Novém Jičíně z 10. 2. 1782.
- 51) Tamtéž.
- 52) Tamtéž, protokol o počtu osob, přihlásivších se k augšpurskému vyznání.
- 53) Tamtéž, tabulka z 27. 1. 1783. Podrobně o přihláškách k augšpurskému vyznání A. Turek, *Dějiny Hodslavic in Palackého rodná obec Hodslavice*, Hodslavice 1948, str. 44–45.
- 54) Tamtéž, koncept pasu z 22. 6. 1782.
- 55) A. Turek, *Bratrský sbor v Novém Jičíně*, *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, č. 5, str. 34–36.

PLAVENÍ DŘEVA PO ODŘE NA SPÁLOVSKU

Antonín Brňák a František Šustek

V časopise „Oderský mlýn“, zpravodaji vodohospodářské skupiny povodí Odry Kruhu přátel technického muzea v Brně (v č. 1 z r. 1977) je na str. 18–25 otištěn článek Ing. Miroslava Landy, CSc.: *Historie plavení dřeva na Odře a jejích přítocích*. Autor v článku popisuje na základě jemu dostupných pramenů a prací jiných autorů plavení dřeva jak na levobřežních přítocích Odry Opavě a Moravici, tak i na pravobřežních přítocích Odry z Beskyd. O plavení dřeva přímo na horním toku řeky Odry není v článku žádná zmínka.

O plavení dřeva na řece Moravici, která má na území Oderských vrchů více vody než horní Odry, se v článku dočteme: „Plovit dřeva se pravděpodobně začalo v polovině 18. století v hlavním komplexu lesů u Rýmařova. Lesní účty z let 1663–1695, dobře zachované, neuvádějí ještě žádné výdaje za plávku, ani se o ní nezmiňují několik instrukcí pro polesné. Ve výdajích je zato jasně vyznačen

obnos za pálení dřevěného uhlí. Ze značného množství dřeva, upotřeběného k pálení, vysvitá, že veškeré dříví se zřejmě zpracovávalo na místě. Hlavní zdroj plávků nastal na přelomu 18. a 19. století, po založení holosečí. Již ale v letech 1800–1830 se ročně plavilo 10 000–15 000 sáhů dřeva, v období 1850–1860 jen 2000–4000 sáhů. Do roku 1862 byly plávkou zlikvidovány skoro všechny porosty nad 100 let stáří. Od roku 1891 od roku 1936 měla právo na plavení dřeva firma Weissshuhn, která vlastnila papírny v Zimrovicích. 2. 10. 1936 povolil okresní hejtman v Opavě této firmě prodloužení plavby do konce roku 1940. Ročně se v této době plavilo průměrně 12 000 plm brusného dřeva v polenech. Plavilo se až do počátků výstavby přehrody v Kružberku, tj. do roku 1950 vždy na jaře, asi 4 až 6 dnů a plavené množství bylo i několikrát větší než uváděný průměr.

Údaje výše uvedené práce je možno doplnit místními doklady o plavení dřeva po Odře na Spálovsku. Autor tohoto článku využívá vedle jiných pramenů výpisků ze spisů budišovského magistrátu, které si pořídil ze svého působení v OA ve Vítkově nedávno zesnulý vlastivědný pracovník a kronikář Spálovska Antonín Brňák.

Využití výtěžnosti lesů spálovského velkostatku o výměře kolem 620 hektarů bylo až do druhé poloviny 18. století celkem nepatrné, neboť lesní dříví se těžilo pro potřebu velkostatku a jen část dříví se ponechávala poddaným. Protože poddaní tehdy nevlastnili žádných lesů (kromě zarostlých dlouhodobých úhorů), odprodávala jim vrchnost dřeva ročně v hodnotě za 2 zlaté na usedlost, a to včetně dřeva stavebního na budování a opravy tehdy převládajících dřevěných roubených obytných stavení i hospodářských budov.

V druhé polovině 18. století začali majitelé spálovského statku Závíšové z Osenice (Emanuel 1769–1787, bratři Anton a Emanuel 1787–1790, Anton sám 1790–1841) těžit dřevo v lesích ve větším rozsahu mýcením pasek („sečí“, „šlógů“). Značnou část dřeva také spotřebovali vrchnostenští uhlíři, kteří pálili v mlýnských dřevěných uhlí, po němž byla tehdy značná poptávka a které bylo dodáváno do okolních měst koňskými povozy. Ještě dnes nacházíme v panských lesích na Spálovsku místa se zbytky uhlí po těchto mlýnských. Na staré pálení dřevěného uhlí poukazují také traťová jména „Pálená hůra“ ve Spálově a snad i „Ascherberg“ v Barnově. (Tento druhý název může také souviset s pálením popela pro výrobu louhu).

Počátkem 19. století se začal klást důraz na využití bohatství dřeva v lesích, a tak také hospodářský úřad spálovského statku po vzoru okolních panství dává káceti celé komplexy lesů a obchoduje s dřívím. V zimě 1834 a 1835, za majitele Antona svob. pána Závíše z Osenice, byl vykácen celý zadní panský les zvaný „Hub“ (v Hübě) v západní části barnovského revíru (v katastr. území bývalé obce Barnova). Bezprostřední příčinou této velké těžby byly rozsáhlé polomy v lesích, způsobené větrnými smrštami 18. 12. 1833 a 1. 1. 1834.

K odvozu bylo připravena 600 „sáhů“ dřeva (1 rakouský kubický sáh = 6,820992 krychlových metrů = 6,821 m³), tedy přes 4000 m³ (4092,6 m³) dřeva. Odvoz dřeva povozy ze vzdáleného lesa „Hubu“ byl nejen nákladný a neekonomický, ale pro hornatý a srážný terén a místy pro nesnadný přístup příkrými cestami ke dřevu velmi obtížný, v některých místech i nemožný. Proto se rozhodl majitel a hospodářský úřad spálovského statku plavit nakácené dříví po řece Odře, navíc také proto, že v r. 1835 bylo možno využít dobrého stavu vody v řece.

Řeka Odra v této části Oderských vrchů protéká jihovýchodním směrem od záhyby u Starých Oldřůvek u Budišova až k ohybu u Bernartic u Suchdolu, u Spálova se prodlírá úzkým, lomeným a hluboce zaříznutým, téměř kaňonovitým údolím. V minulosti zde Odra a její levý přítok Budišovka tvořily zemskou hranici mezi Moravou a Slezskem (Opavskem). Současně zde Odra tvořila hranici mezi

obcemi Barnov a Spálov na pravém břehu a mezi obcemi Staré a Nové Oldřůvky (Staré a Nová ves) na levém břehu, čili mezi statkem spálovským a budišovským. Dále po proudu na levém břehu Odry leží obce Klokočov a Klokočůvek, patřící ke statku Klokočov (majitelé Čejkové z Badenfeldu).

Protože řeka Odra tekla na hranici mezi statky Spálov a Budišov, požádal spálovský statek magistrát v Budišově o povolení plavení dřeva po Odře. Po prozkoumání této záležitosti u usedlíků představenými obou obcí, Starých a Nových Oldřůvek, bylo dohodnuto povolit plavení dřeva s podmínkou, že musí být provedeno do konce května a že budou nahrazeny škody vzniklé při plavení (Mag. Budišov 1/7-47).

Došlo tedy na jaře roku 1835 k prvnímu písemně doloženému velkému plavení dřeva po Odře. Z písemných pramenů, které jsou o tom zatím známy, nelze zjistit, až kam se dřevo plavením dopravovalo, zda jen k mlýnu a pile na Lhotě (Schneckenmühle) u Barnova, či až k mlýnu a pile na Spálovském mlýně (dnešní pionýrský tábor závodu Optimit Odry). Podle situace v terénu a podle možností další dopravy dřeva dá se však bezpečně usoudit, že se dřevo plavilo ke Spálovskému mlýnu. Plavení dřeva v malém rozsahu, např. pro výrobu šindelů a desek na pilách na Lhotě a ve Spálovském mlýně se provádělo již dřívě.

Druhý, třeba jen nepřímý doklad o dopravě dřeva po Odře, je z r. 1847. V písemné pozůstalosti Ant. Brňáka jsem našel výpisek (bez označení fondu, z něhož čerpal, patrně z archivu městečka Spálova) tohoto znění:

„2. září 1847 podal soukenický cech z Oder žádost o opravu poškozeného mostu při poslední povodni, aby za přispění spálovského a klokočovského úřadu (mohl být most opraven), na krajský úřad. V žádosti je uveden stav, který zavinielo poddanství (a napsáno) o poměrech soukenického cechu dřívě a v současné době (až 200 mistrů). Proto mohli zakoupit tzv. Scholastrův mlýn č. 83 (na území Klokočova), ze kterého podle povolení Opavy ze dne 10. 2. 1803 utvářili valchu. Mlýn koupili 19. září 1800.

Lifrování dříví na dráhu do Suchdolu údolím Odry až na 2000 sáh.

Dne 23. srpna 1848 se konala ve Gut-Sponauer Badehaus komise, které se zúčastnil Gottfried Klumpner, krajský komisař. Most přes řeku Odru byl postaven asi roku 1805 od oderských soukeníků (dříve tam byl brod) a podle smlouvy jej měl opravovat Jan Walenta, pudmistr.

Tento Brňákov výpisek ukazuje, že r. 1800 byl zakoupen Scholastrův mlýn v Klokočově č. 83 a v roce 1803 že zřídili oderští soukeníci na Odře mezi Spálovem a Klokočovem valchu na sukno. Další podrobnosti o této valše nalezneme v díle Ant. Rolledera, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau, Steyr 1903, str. 483–484. (V současné době koupil „Valchu“ MěstNV Ostrava k rekreačním účelům). Dále se dovídáme, že povodeň v r. 1847 poškodila dřevěný most přes řeku Odru u Spálovského mlýna, který byl postaven na místě bývalého brodu v r. 1805. Zajímavá je též zpráva, že komise, jež projednávala 23. 8. 1848 záležitost opravy poškozeného mostu, se konala ve spálovských vrchnostenských lázních, které byly postaveny v bezprostřední blízkosti poutního místa Skála P. Marie (v orig. Gut-Sponauer Badehaus), jehož skalního pramenu vody se používalo k vodoléčbě, a že komise se také zúčastnil spálovský pudmistr Jan Walenta (nar. 29. 8. 1795 – zem. 10. 2. 1858).

Pro doložení plavení dřeva na Odře je však nejdůležitější záznam o „lifrování dříví na dráhu do Suchdolu údolím Odry až na 2000 sáh“. Je pozoruhodné, že tato zpráva o dopravě dřeva z lesů spálovského velkostatku (a snad i klokočovského statku) do Suchdolu časově navazuje na dokončení stavby Severní dráhy, jež byla v r. 1847 dostavěna z Lipníka až do Bohumína a 1. května téhož roku byla na ní zahájena železniční doprava. Dá se s jistotou usoudit, že ze

Suchdolu bylo dále dřevo dopravováno po dráze do tehdy průmyslově se rozvíjejícího Ostravska

Dochované stručné zmínky o plavení dřeva po Odře se však nevyjadřují o způsobu a technice jeho provádění. Je jisté, že v horním povodí Odry a jejích přítoků se vzhledem k malému stavu vody provádělo plavení dřeva jen jako volná plávka krátkého palenového dříví, nikoliv jako varoplavba klád svázaných ve vory, jak tomu bylo na větších řekách. Zahrazení toku brlením se zařizovalo tam, kde bylo třeba plavené dříví zastavit.

Abych mohl podat několik údajů o způsobu provádění plavení dřeva na Odře, uvádím zde to, co mi sdělil pamětník a přímý účastník **posledního plavení dřeva na Spálovsku** v r. 1924 František Enenkl, hajný spálovského polesí v důchodu, nar. 10. 5. 1907, Spálov č. 145.

V roce 1924, když se správcem velkostatku stal František Kordon, konalo se na Odře poslední plavení dřeva. Tehdy bylo nakáceno a ostrouháno přes 3000 plm brusného dřeva, jež bylo třeba dopravit do papírny v Annině Dolině (Annathal) u Vítkova. Dřevo se těžilo na spálovské i barnovské straně údolí Nečínu, nejvíce však v barnovských lesích v tratích „Klementů les“ (Klementswald) a „Hub“. Vytěžené dřevo svázeli farmani koňskými fúrami do velkých skládek hraní („štůsů“) k řece Odře.

Plavení dřeva začalo kolem 28. dubna 1924 a trvalo nepřetržitě asi 10 dní. Dělníci pracovali i na den 1. máje, dostali příplatek, aby práci nepřerušili. Postup práce byl ten, že lesní dělníci v Barnově házeli metrové války ostrouhaného dřeva z navesených hraní přímo do vody Odry vždy od 3 hodin ráno do 10 hodin dopoledne. Ke Spálovskému mlýnu dřevo doplávalo kolem 8. hodiny. Zde dřevo vyhazovali na louku spálovští dělníci, kteří pracovali nepřetržitě až do 8 hodin večer a potom se vraceli domů.

Dřevo se v Odře zastavovalo na dřevěném brlení, postaveném šikmo v proudu řeky nad stavem tak, aby bylo dřevo ze stavu svedeno do mlýnské strouhy („příkopy“), vedoucí vodu ke Spálovskému mlýnu. Z mlýnského náhonu byla pak voda s plaveným dřevem vyvedena do koryta, jež bylo zhotoveno z dřevěných fošen a vyvedena na louku až do výše kolem 3 m. Koryto mělo po obou stranách lešení, na němž stálo 8 dělníků, kteří války brusného dřeva vyhazovali pomocí bodců na louku. Války byly dlouhé 1 m, byly ostrouhané, odkorněné („šlajfholc“) a před plavením již suché. Přesto byla tato nepřetržitá práce velmi namáhavá. Těžké klátky, „oddenky“, které nebylo možno z vody zvednout, plávaly dál, až ke konci koryta, kde padaly na louku.

Po skončení plavení odváželi pak dřevo povozníci od Spálovského mlýna do papírny v Annině Dolině u Vítkova. Náklady, spojené s plavením dřeva po Odře z Barnova do Spálova byly podstatně nižší, než by činily při dopravě koňskými povozy.

Na závěr je třeba se ještě zmínit o tom, že velké těžby dřeva v lesích spálovského statku, hlavně způsobem seči („šlógů“), byly příčinou podstatných změn skladby lesního porostu. Do té doby starý původní les byl převážně jedlo-bukový s příměsí dalších listnatých stromů (javor, habr, bříza, olše, lípa, sporadicky na sluneční straně i dub, jilm a babyka). Dokazují to dodnes některé dochované lesní porosty, na nichž nebyla dosud provedena těžba holosečí. Na Spálovsku jsou zbytky těchto smíšených lesních porostů v „Častochově“ a v „Juráčově dolině“ nad potokem Nečínem, u „Petrovy studénky“ (Petrouelle), v „Havranovom potoce“, nad Skálou P. Marie, v „Úzkém“ u Švédské skály, na „Kútoch“ u Heřmáněk (kde byla většina starého lesa do r. 1980 vykáčena) i jinde. Na Barnovsku jsou ještě staré lesní porosty ve „Štolgruntě“, nad „Jedlovou úkú“ a v Kesselgraben“. Pod dolním koncem Spálova je smrkový les, který má dodnes

původní název „Bučí“. Buky zde byly vykáčeny asi před 150 lety a stráž zalesněna „švrčiním“ (smrčím), ale původní název se dochoval do současné doby. Původní jedlo-bukovou skladbu lesů v Oderských vrších si můžeme ještě ověřit také v přírodní rezervaci „Suchá-Dorra“ u Jakubčovic o výměře 17 ha.

Při vysazování seči bylo od minulého století používáno nejvíce sazenic smrkových, takže dnešní lesy jsou již převážně smrkové. Jedle, která byla původně nejrozšířenějším stromem, je na trvalém ústupu. V popisu hranic mezi panstvím Odry a Spálov z r. 1753 úplně převládají mezi vyjmenovanými hraničními stromy jedle a není jmenován ani jediný smrk. Dva nejstarší smrky na Spálovsku, pocházející z jejich první výsadby, ve věku přes 200 let jsou dochovány v trati „Mlýnska“ při vstupu silnice od Spálova do zalesněného údolí. Je třeba je chránit tak, jako i jiné staré a památné stromy na Spálovsku.

Prameny a literatura:

- 1) Výpisy Ant. Brňáka ze spisů městského archivu v Budišově, sign. Mag. Bud. 1/7 - 47 a z archivu městečka Spálova.
- 2) Granitz-Beschreibung des Guths Sponau De Anno 1753. (Archiv městečka Spálova.)
- 3) Definitive Grenzbeschreibung der Gemeinde Bernhau (= Barnov) 1831. (Archiv městečka Spálova.)
- 4) Rehoř Walný: Die Markgrafschaft Mähren, I. Band, Brno 1835.
- 5) Autorský kolektiv: Státní přírodní rezervace „Suchá-Dorra“ v Jakubčovicích. Oderské vrchy roč. I, 1960, str. 72-77.
- 6) Václav Zaloudík: Stručný přehled historie lesů bývalého panství Spálov, VSONJ 1967, č. 21, str. 35-42.
- 7) Miroslav Landa: Historie plavení dřeva na řece Odře a jejích přítocích, zpráva „Oderský mlýn“, Brno 1977, č. 1, str. 18-25.
- 8) L. Címalová - L. Hep: Z dějin vodního hospodářství města Ostravy, Brno 1977.
- 9) Sdělení informátora Frant. Enenkla, hajného polesí v důch., Spálov č. 145.

KROJE V PŘECHODNÉ VALAŠKO-LAŠSKÉ OBLASTI

Eva Jelínková

Názory na regionální příslušnost Frenštátska a obcí na jihovýchodě dnešního okresu Nový Jičín - Hodslavic, Mořkova a Veřovic - se u jednotlivých autorů různí. Zatím co autoři Národopisné výstavy československé, která se konala v Praze v roce 1895, nerozlišovali valašské a lašské kroje, Josef Klvaňa v popisu moravských a slezských krojů, publikovaném ve sborníku vydaném na počest této výstavy, řadí kraj hodslavický, veřovický, ale i kozlovický ke krojům lašským. Rovněž kraj frenštátský řadí k lašským krojům, ovšem na rozdíl od výše uvedených jej nepopisuje. Tentýž autor řadí v později publikované práci¹⁾ všechny výše uvedené kroje ke krojům valašským stejně jako kroje na Starojičínsku. Drahomíra

Stránská v práci O typech valašských krojů, řadí po krojové stránce Frenštát k Valašsku, Hodslavice, Mořkov a Veřovice k valašsko-lašské oblasti. Podle některých krojových součástí lze k přechodné oblasti zařadit i Bernartice n. O.

Podle Františka Dostála²⁾ existovala krojově jednotná oblast valašského lidu ještě v 18. století. Na vznik regionálních rozdílů mělo vliv uvolnění poddanských povinností po povstání selského lidu v roce 1775, rozvoj domácího tkalcovství a plátenictví a pokročilejší zemědělská výroba způsobená celkově lepší hospodářskou situací venkova.

Po zrušení nevolnictví v roce 1781 došlo k rozvoji kroje, jeho barevnosti a zdobnosti a současně i k rozvoji krojové diferenciaci.

Jednou z nejarchaických oděvních součástí je rubáč. Je to ženský spodní oděv, skládající se ze živůtku - oplečí a rovné sukně, v pase našasené. Oplečí sahá do poloviny zad a je opatřeno dvěma ramínky - tračky. Muži spodní oděv nenosili, jeho funkci plnila košile, která bývala dlouhá po kolena a zastrkávala se do huněných nebo soukenných nohavic.

Mušské košile, stříhu podélného panča bez ramenních švů, měly přišité rukávy. Rukávy se nosily široké bez manžet, límeček úzký stojatý zvaný obojek, později na Frenštátsku malý přeložený límec. Košile se vyšivaly na límci, nad proramkovým švem a na obrubě rukávů, ve Frenštátě červeně a modře, v Trojanovicích pouze bíle. V Trojanovicích se košile pod krkem svazovala červenou stuhou a stejně jako ve Frenštátě se spínala stříbrnou sponou - kotulou.

Zeny oblékaly na rubáč kratičké rukávce s bohatými rukávky dlouhými po loket. Rukávce jsou příramkového stříhu. Jde o starobylý stříh z obdélných dílů plátna. Rukávce jsou zřasený do obojku, k němuž byl občas přišit i jemný vyšivaný límec. Ke koncům rukávů byly přišity vyšívané kanýry zvané taclé. Rukávce se zdobily výšivkou na obojku, příramcích, límci a taclích. Jednotlivé výšivky se i na jedné oděvní součástce lišily. Obojek býval často vyšit geometrickým ornamentem, příramky a taclé rostlinným, často s dírkami. Ve Frenštátě se límeček vyšíval černě, příramky bíle a pásek na svazování taclí modře. Pro Veřovice, Mořkov a Hodslavice byla typická černá výšivka, pro Bernartice výšivka žlutá a smetanová, ale i barevná, provedená plochým stehem.³⁾

Drahomíra Stránská předpokládá, že na Frenštátsku předcházela barevná geometrická výšivka mladší výšivce bílé s rostlinným ornamentem.⁴⁾

Ve všední den se často nosily rukávce bez kordulek, takže bylo pod rukávci vidět oplečí rubáče.

Muži oblékali přes košile vesty, v jejichž stříhu a výzdobě se projevují výraznější místní rozdíly. Mužské vesty - bruncluky - se na Valašsku šily z vlněného sukna, v novější době červené barvy. Ještě v 18. století však byly častější bruncluky barvy zelené, modré, hnědé, nebo v barvě přírodní vlny. Mužský bruncluk je dlouhý do pasu, vpředu rovného stříhu, vzadu z dílků podobných stříhu princepskému; pod pasem vzadu se dělí v krátké šůsky přistřížené do obloučků. Na Frenštátsku byly vesty zdobeny šňůrováním a pestrými hedvábnými střepečky - kšičkami, našitými zdobenými patkami a dále řadou kovových knoflíků a ozdobných prostřížených dírek. V Bernarticích se nosily vesty červené a modré, které se však na rozdíl od vest na ostatním sledovaném území zapínaly několika knoflíky až ke krku.

Ženské kordulky byly na většině sledovaného území stejného stříhu jako mužské bruncluky, měly rovné přednice a dílková záda. Na Frenštátsku měly kordulky vzadu místo šůsky krátké, obloučkovitě prohnuté vyztužené záhyby, zvané kozí pysky. Kordulky se šily z červeného sukna, z brokátu, damašků a jemných vlněných květovaných látek - tibetů. Na Frenštátsku byly kordulky lemovány květovanými portami, v ostatních obcích stříbrnými dracounovými stu-

Kroje z Bernartic, Hodslavic a Veřovic.
Podle publikace Národopisná výstava Československá v Praze r. 1895,
přefotografoval A. Pustka 1974.

hami. U zdobnějších kordulek se i na Frenštátsku používaly dracounové krajky. Stejně jako mužské bruncluky byly i frenštátské ženské kordulky zdobeny barevnými hedvábnými kšičkami.

Na rozhraní Valašska a Lašska se nosily tzv. loknice, sukně sešité se živůtkem. Živůtek byl nízký, rovný, vystřížený hlubokým hranatým výstříhem s vystupující špičkou vzadu. Vpředu byl živůtek široce rozevřený a šňeroval se tkanicí. K živůtku byla přišita sukně, buď černá plátěná vrapovaná sukně s modrým lemem, nebo zelená mezulánka. Svatební sukně bývaly nejčastěji červené s širokým modrým lemem, sešité s damaškovým živůtkem. Vlněná sukně sešité se živůtkem se nazývala kromrážka. V Hodslavicích tento typ kroje zanikl v polovině 19. století a byl nahrazen sukněmi s oddělenými, hluboce kulatě vystříženými kordulkami.⁵⁾

Na Valašsku byly staré sukně z bílého plátna nahrazeny sukněmi z plátna barevného - černého a modrého a z pruhovaných kanafosů. Na Frenštátsku se nosily i černé vlněné sukně, v Bernarticích červené a černé mezulánky, ale i sukně jiných barev s 10-15 cm širokým lemem na okraji. Sukně byly v pase drobně naskládány a vály do úzkého pásu, na Frenštátsku bylo vrapení zpe-

něno pod pasem našitou vlnitou šňůrkou. Svatební sukně byly nejčastěji zelené nebo fialové, červeně lemované. Předek sukně, zvaný ledaco, byl šit z jiné, levnější látky a byl překryt zástěrou.

Zástěry – fjerťochy – byly našaseny do úzkého pásu s vazačkami. Jako materiál se používalo nejčastěji potišťené plátno, pro svobodné dívky světlejších, pro vdané ženy tmavších barev, na Frenštátsku se šily z jemných vlněných tibetů. Sukně se nosily dlouhé do poloviny lýtek. Zástěry měly stejnou délku jako sukně.

Mužské kalhoty – nohavice – se šily ze světlé huně, slavnostnější z vlněných suken tmavě modré, modročerné nebo modrofialové barvy. Kalhoty byly poměrně vysoké v sedu, s úzkými nohavicemi zapínanými na lýtkách na háčky. Byly stříženy pouze ze dvou dílů. Pod pasem byl na pravé straně rozparek zvaný punt, nebo lacek, zdobený aplikacemi a šňůrováním. Podobně bylo zdobeno i zapínání na nohavicích. Kálhoty se upevňovaly řemenem zdobeným cvočky, který byl protažen tunelem v pase kalhot a po zapnutí se ještě jednou obtácel kolem těla. Za lacek se zastrkoval barevný nebo bílý šátek. V Bernarticích se kromě tmavých nohavic nosily žluté koženky.

Jako svrchní oděv nosili muži krátké kazajky – lajbky – stříhem i výzdobou odpovídající vestám. Byly šity nejčastěji ze sukna modré barvy. Svátečním oděvem byly župice – zelené, výjimečně i modré dlouhé kabáty, pod pasem rozšířené klíny, ozdobené řadou knoflíků a spinek. Župice se nosily přehozené přes rameno, pouze za větší zimy se oblékaly. V Bernarticích nosili muži kromě župic také světlé modré šosaté kabáty s velkými výložkami a s několika knoflíky.

Ženy nosily soukenné kabátky rovného střihu s šunkovými rukávy, šité z látek tmavých barev, ve Veřovicích na svátek z bílého flanelu. V Bernarticích nosily vypasovaný kabátek se šůsky.

V zimě se nosily krátké i dlouhé dubenné kožichy zdobené aplikacemi z barevné jirchy na prsou a na švech a barevnými hedvábnými růžičkami zavěšenými na šňůrkách vpředu. Krátké kožíšky se často potahovaly sukнем a lemovaly liščí kožešinou. Na Frenštátsku, v Hodslavicích a Veřovicích nosily ženy kožichy lemované u krku a na rukávech liščí kožešinou, na dolním okraji teletinou. V Bernarticích se nosily kožichy potahované tmavě modrým a černým sukнем.

Obuv mužů měla na sledovaném území – kromě Bernartic n. O. – jednotný charakter. Nohy se ovinovaly onucemi obdélného tvaru, na všední dan ze zbytků různých tkanin, na svátek z bílého plátna. Na onuce se obouvaly kopyce, ponožky ze světlé huněné tkaniny, zapínané na vnitřní straně háčky. Na kopyce se obouvaly krpce, šité z jednoho kusu vepřové kůže, které se ve sledované oblasti šněrovaly pouze nad kotníky. Rovněž ženy nosily jako pracovní obuv kopyce s krpce,⁶⁾ které byly šity z jemnější kůže než krpce mužské; rovněž onuce byly z jemnějšího plátna. V zimě se obouvaly vysoké huněné papuče s rovnou podešví bez podpatků, zapínané na lýtkách na háčky. Na sváteční příležitosti nosili muži vysoké holínky se širokými okovanými podpatky.

Ženy nosily soukenné nebo pletené valchované punčochy černé barvy,⁷⁾ které byly od kotníků po kolena zřasené do příčných záhybů. Ve Frenštátě nosily svobodné dívky punčochy bílé, ve Veřovicích a v Mařkově se nosily hladké červené punčochy. V Bernarticích nosily ženy bílé, později červené punčochy. Na sváteční příležitosti obouvaly ženy nízké soukenné střevice, na polosváteční příležitosti a starší ženy i na svátek nosily polovysoké šněrovací boty – jančary.

Celkový vzhled kroje podtrhuje úprava hlavy. Ještě v 17. století nosili na Valašsku muži dlouhé vlasy zapletené do copů černými bavlněnými stužkami. Podle ikonografických dokladů František Dostál zjistil, že před koncem 18. století nosili muži vlasy dlouhé po ramena. Podle Františka Kretze⁸⁾ nosili muži vlasy vzađu volně přistřižené. Matouš Václavek uvádí,⁹⁾ že na Rožnovsku nosili muži

Veřovské kroje r. 1894. Fotoarchív OVM Vsetín.
(Autor J. Klvaňa).

vlasy kratší. Vousy se ve sledované oblasti nenosily. Na hlavách nosili muži vysoké klobouky zvané hucaně, na Frenštátsku zdobené černými točenými šňůrami zakončenými textilními žaludy. Ke svátečním příležitostem se za kloboukem nosila „četyna“ – snítka nebo několik snítek jehličí. Ve Veřovicích se klobouky zdobily pentlemi i šňůrami, svobodní mláďenci je zdobili i dvěma pavími pery.

V Bernarticích nosili vysoký klobouk s užší střechou, později klobouky cylindrovitého tvaru. V zimě nosili muži vysoké beranice s rovným dnem z červené hedvábné tkaniny s vlasovým povrchem a čepice aksamitky šité ze stejné tkaniny a lemované kožešinou.

Ženy česaly vlasy s pěšinkou uprostřed, stažené dozadu a spletené do copu – lellku, do něhož si dívky o svátcích zaplévaly barevné pentle. Vdané ženy obtáčely cop kolem hlavy. Na takto upravené vlasy nasazovaly měkký čepce s krajovou mřížkou. Čepce byl bílý sířovaný, v Kozlovicích černý, vyšitý bílou přízí protahovaným stehem geometrizovaným rostlinným ornamentem.

Ve Veřovicích, Hodslavicích a Mořkově, podle M. Tázlarové i v Bernarticích, nosily ženy vysoké čepce s úzkým dýnkem, pečlivě naškrobené a nažehlené do hranatého tvaru. Tyto čepce, tak zvané rohaté, byly vyšity na tylu nebo jemné sířovině. Podle Josefa Klvaní se v Bernarticích nosily měkké čepce s kulatým dýnkem fialové barvy. Přes čepce se uvazovaly bílé, bíle vyšívání šátky, kromě Veřovic, kde se šátky vyšívaly žlutě a červeně. Později se u krojů začaly uplatňovat šátky tištěné, šátky zdobené třepením, bílé tištěné lipské šátky, ale i šátky hedvábné, měňavé. Nosily se volně uvázané pod bradou. Okraje rohatých čepců nebyly pod šátkem vidět, z měkkých čepců byla viditelná mřížka. Rohaté čepce dávaly úvazu charakteristický hranatý tvar. Svobodné dívky nosily hlavu nepokrytou, ke slavnostním příležitostem však vždy uvazovaly šátek.¹⁰⁾

K doplňkům svátečního kroje patřily zejména stuhy k uvazování obojků a košilích a rukávčích, vyšívání šátečky na krk ve Veřovicích, Hodslavicích, Mořkově v Bernarticích, stříbrné kotuly na spínání košilí na Frenštátsku. Ženy se zdobily voničkami kvítků, které zastrkovaly za kordulku. V Bernarticích uvazovaly ženy přes prsa červený lipský šátek, jehož cípy zastrkovaly za kordulku.

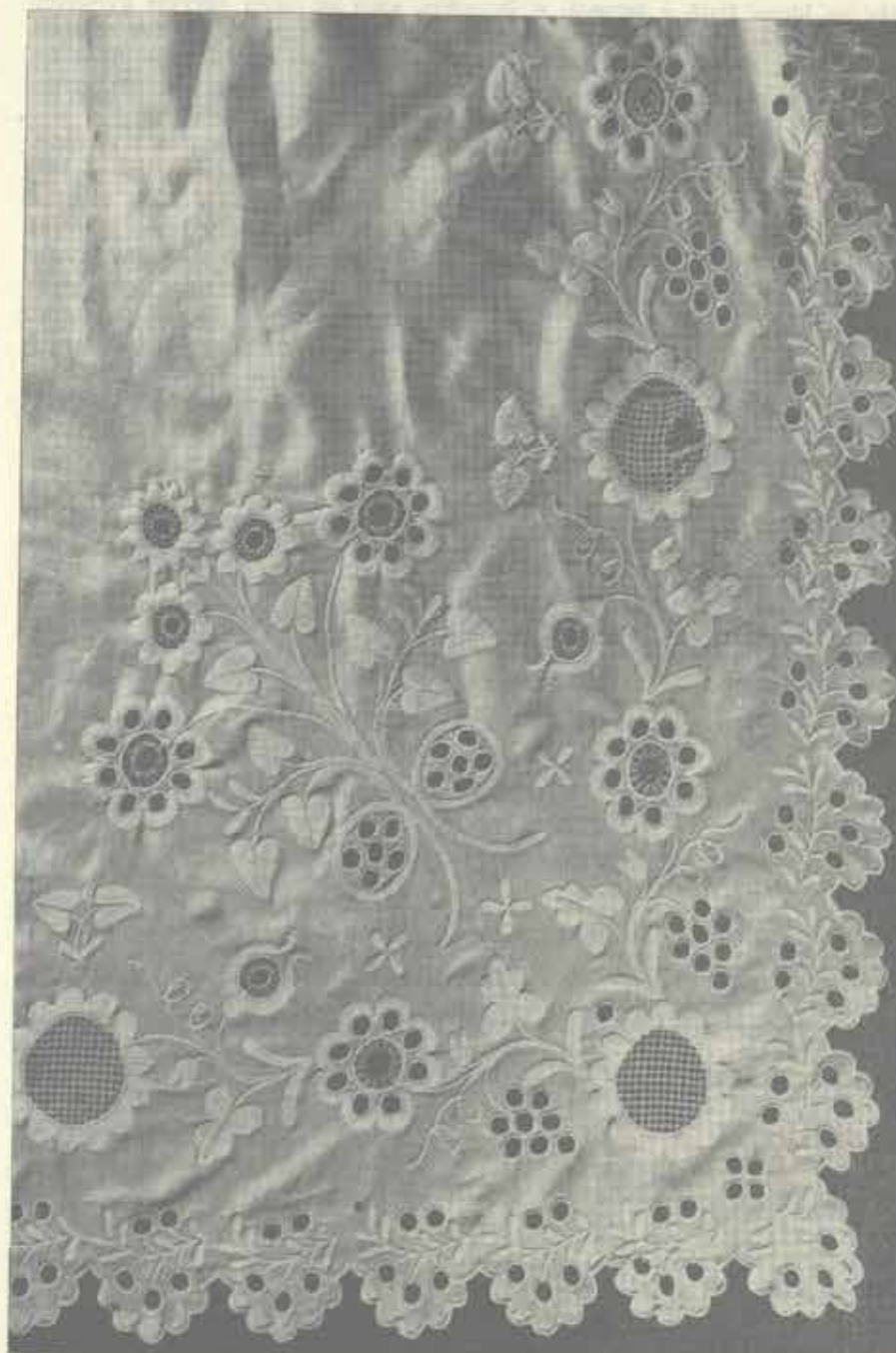
Ke svátečnímu oděvu vdaných žen patřily plachty úvodnice, které se nosily na svatbu, na pohřeb a na významné svátky. Plachty ze lněného plátna měly rozměry zhruba 100 x 250 cm a byly vyšity podélně středem krémovým hedvábím. Plachty se nosily přeložené podélně tak, aby vyšívka vynikla. Ve Veřovicích, Mořkově a Hodslavicích se plachty vyšívaly ve středu napříč.¹¹⁾

K svatebnímu kroji na Valořsku patřilo rovněž pentlení s gánkou, perlovou čelenkou a korunkovitým věnečkem z umělých květů a lesklých kotoučků, zvaných flitry. Do 30. let 19. století podle Josefa Klvaní patřila k mužskému svatebnímu kroji opentlená hůl a vzorovaná pentle zavěšená přes rameno k pravému boku. Přes levý bok byl ženich přepásán červeným květovaným šátkem.

Na závěr bych chtěla uvést pro větší názornost stručné charakteristiky jednotlivých krojů.

Na Frenštátsku se nosily rukávce bíle vyšívání, na límci černě, objevuje se i starší geometrická vyšívka. Mužské košile jsou vyšívány červeno-modře, v Trojanovicích bíle. Na prsou se spínají stříbrnou kotulou. Vesty jsou nejčastěji z červeného sukna se šušky zastříženými do obloučků, zdobené řadou kovových knoflíků a barevnými hedvábnými střapečky. Ženské kordulky jsou šité ze sukna, ale i z jemné vlněné látky s tištěným vzorem a z brokátů, jsou zdobené knoflíčky, květovanými portami, dracounovými krojkami a hedvábnými střapečky. Sukně se šily z černé vlny, zástěry z jemných tištěných, nejčastěji vlněných látek. Mužské nohavice byly z modrofialového sukna. K mužskému svátečnímu kroji patřila župica zelené barvy, která se nosila přes rameno. K typickým výzdobným prvkům na Frenštátsku patří barevné střapečky z hedvábných přízí.

Pro veřovický kroj jsou charakteristické kramrážky a leknice – sukně sešité se živůtkem, ve starší fázi s hranatým výstřihem, vpředu sešněrované. Sváteční kordulky byly damaškové, zdobené dracounovými stuhami, vřední z červeného sukna. Zástěry se šily z tištěného plátna. Rukávce a šátečky jsou vyšívání černě,

Úvodnice z Bernartic nad Odrou (majetek rodiny Turkovy).
Fotoarchív Slezského muzea v Opavě, 1974.

šátky na hlavu žlutě a červeně. K ženskému kroji se nosily červené punčochy a nízké soukenné botky s přeloženým jazykem. Mužské bruncleky se šily z červeného sukna a zdobily žlutým šňůrováním. K černomodrým nebo světlým huněným nohavicím se nosil na tři dlaně široký opasek. Svrchní oděv tvořila opět župica s červenými výložkami, ženy nosily krátké kabátky z bílého flanelu.

V Bernarticích se nosily barevné sukne se širokým lemem, rukávce s vysokým obojkem a velké, bohatě vyšívané a prolamované taclé. Hluboce vystřižené kordulky se šily z brokátu a vpředu se šněrovaly. Ke kroji patřily různé barevné zástěry. Ke slavnostním příležitostem nosily ženy přes prsa zkřížený červený šátek. Muži nosili žluté koženky nebo černé nohavice, modré punčochy, světle modrou vestu a kabát, nebo zelenou župicu. U krku uvazovali vždy černý nebo barevný šátek. Obouvali vysoké holínky, v zimě také huněné papuče. Podle M. Tázlarové se kraj v Bernarticích začal odkládat již od poloviny 19. století. Na konci minulého století zachytil J. Klvaňa poslední úpadkovou fázi ženského kroje veřovického a frenštátského, muži v této době již kraj nenosili. Podle L. Gensera¹²⁾ nosili v Trojanovicích na přelomu století kraj i muži.

Poznámky:

- ¹⁾ Klvaňa Josef, Soupis krajů valašských na Moravě, Nár. věstník Československý, XI, 1916, str. 145–149.
- ²⁾ Dostál František, Zobrazení valašského lidu do roku 1848 a díla J. H. A. Gallaše, Valašsko VII, 1958, str. 78–91.
- ³⁾ Klvaňa Josef, Kroje: II. Kraj moravský a slezský, in Národopisná výstava Československá v Praze 1895; str. 170–191; Schwarz Victor, Výšivky a součástky krajové, tamtéž str. 306–320.
- ⁴⁾ Stránská Drahomíra, O typech valašských krajů, Naše Valašsko XI, 1948, str. 12–25.
- ⁵⁾ Viz poznámku 4, dále Podešva Rudolf, O frenštátském kroji, Naše Valašsko, IX, 1946, str. 172–177; Tázlarová Marie, Lidová kultura v Bernarticích n. O., VSONJ sv. 16, str. 37–47.
- ⁶⁾ Baran Ludvík, Nejstarší formy lidové obuvi v karpatské oblasti Československa, Československá etnografie III, 1955, str. 125–161, též Klvaňa Josef, Kroje.
- ⁷⁾ Urbachová Eva, Valašské „ubírané pančochy“, Český lid 48, 1961, str. 70–75.
- ⁸⁾ Kretz František, O krajích a lidovém umění v Československé republice, Brno 1927.
- ⁹⁾ Václavěk Matouš, O kroji na Valašsku, Časopis musejního spolku olomouckého I, 1884, str. 110–115.
- ¹⁰⁾ Václavík Antonín, Poznámky k obnově lidového kroje na Valašsku, Naše Valašsko X, 1947, str. 125–130.
- ¹¹⁾ Gregorová-Eberhardová Ida, „Plachetka“ valašské nevěsty, Naše Valašsko XII, 1949, str. 159–161, srovnej též Klvaňa, Kroje.
- ¹²⁾ Genser L., Valašský soubor lidových písní a tanců v Trojanovicích, Hlasý okresního musea ve Frenštátě p. R., 1956, č. 3, str. 4–5.

LIDOVÝ ZPĚVÁK JOSEF KRÍSTEK

Jaroslav Nehýbl

Bez souvislosti s Janáčkovým zájmem o lidové zpěváky by postava Josefa Kríška upadla zcela v zapomnutí. Hukvaldský mistr se s tímto lidovým zpěvákem seznámil pravděpodobně v polovině 80. let minulého století, kdy horlivě zapisoval lidové písně a cimbálovou hudbu ve svém rodném kraji. Bylo to v období, kdy byl upozorněn na zpěvačku Žofku Havlovou z Kozlovic a Jana Myšku, cimbalistu z tehdejšího Velkého Petřvaldu. Krístek náležel ke zpěvákům, jichž si Janáček zvláště vážil. Vedle Josefa Matuly¹⁾ uváděného v Janáčkových písňových zápisech jako „Matula z pasek“, byl to jeho nejoblíbenější zpěvák. Narodil se 23. srpna 1829 v Mniši. Jeho otec Michal Krístek je v matrikách uváděn jako domkář. Josefova matka Mariana pocházela z Lichnova u Frenštátu. Byla dcerou domkáře Jana Petra. Michalova rodina se živila celkem nuzně. O tom svědčí velká úmrtnost dětí. Sledujeme-li matriku úmrtí zhruba do r. 1840, tj. dobu 20 let, zemřely u Kríšků čtyři děti. O smrti prvního Josefa, zpěvákova předchůdce, narozeného 4. 6. 1820, nebyl učiněn v matrice záznam. Po něm zemřeli sourozenci Mariana, Ignác a další Ignác. Naživu zůstali ve sledovaném časovém úseku kromě druhého Josefa (zpěváka) Jan (nar. 30. 6. 1821), František (nar. 3. 3. 1826) a Augustín (nar. 16. 3. 1832).²⁾ Příznačný je rovněž sociální původ kmotrů Michalových dětí, byli jimi vesměs domkáři z Kozlovic a Mniši.

Dost problematické je Michalova vlastnictví domku č. 3. Stejně číslo měla totiž seelská usedlost rodiny Jančů. Domky postavené sedláky na pozemku vlastních statků mívaly zpravidla stejné číslo. Jako obyvatel domku č. 3 je v matrikách současně uváděn domkář Jan Krístek, pravděpodobně kmostr Michalova syna Jana.

Školní vzdělání za Josefova dětství nemělo v Mniši valnou úroveň. Vyučovalo se soukromě po domech neškolenými osobami. Až v roce 1850 (Josefovi bylo tehdy 21 let) bylo Mniši přiškolen k sousedním Vlčovicím.³⁾ Protože početná rodina Michala Kríška byla nemajetná a těžce sháněla živobytí, hledal její dorůstající členové obživu u sedláků. Hospodářské poměry zhoršovala navíc málo úrodná pole, rozložená v kopcovitém terénu. Průmysl mohl poskytnout výtěžek vesnickému proletariátu až v druhé polovině 19. století (tavárny v Kopřivnici, Příboře, Klokočově a Drnholci). A takto připadla Josefovi služba jen na seelských statech. Jako čeledín pracoval v okolních vsích a naposled (to se již blížilo stáří) na fojtství v Mniši, kde se s ním setkal Janáček. Krístek vždy táhl na službě v sousedních vesnicích do rodného Mniši. „Kaj se ptak zplanil, tam dolita,“ říkával.⁴⁾ Zůstal svobodný. Janáček navštívil i Josefovy příbuzné, o nichž poznamenal, že to byli neúnavní zpěváci. Krístek popisuje jako člověka veselé povahy, který se vyrovnal se svou bídou, ale plachého (skrýval se před Janáčkem, že neměl „ani látaného oděvu“). „Poetická a zpěvná duše to byla“, vyzvedává jiné stránky jeho charakteru.⁵⁾ Podle Janáčkova svědectví intonoval Krístek čistě, jasně vyslovoval, zachovával přirozený přízvuk. Rytmus jeho písní se nepřídržoval písňové taktu. „Spíš to bylo podobno recitativu,“ dodává Janáček.⁶⁾ Velmi obdivoval Josefov hlas. „Vzpomínám si na vysoký tenorový hlas Krístkův, stoupal do h¹, při jeho stáří . . . zajisté obdivuhodně.“⁷⁾

Fojtství v Mniši, perokresba Vojtěcha Petrůše.

Závěr Křístkovy života byl neutěšený. Příležitostně náněničil, nezastal již těžší práci, neboť mu nemoc (podle ohledacího listku záducha) ubrala síl. Jeho posledním útlukem byla sušárna nedaleko mlýna. Janáček, který ho navštívil v Mniši v srpnu r. 1891, popisuje Křístkovu neutěšenou situaci: „V sušárně přikryt rozedranou houní – tak ležel opuštěn. Návštěva (tj. Janáčková, pozn. aut.) vzbudila pozornost dětí; pozorně upíraly se na mne modré oči snědého klučiny a drobné asi čtyřleté dívčiny. »Znáte mne ještě, Křístku?«⁹⁾ Zpěvák zemřel 14. srpna 1891 ve věku 62 let. V matrice úmrtí je uvedeno nesprávné datum 15 srpna. Jako místo úmrtí je vedeno č. 9 mlýn, k němuž sušárna patřila.⁹⁾

Janáčkově svědectví, které si zapsal po návratu do Hukvald, je obžalobou starého společenského řádu, který ztratil zájem o člověka, z jehož práce nemohl již těžit. Jen děti měly soucit s opuštěným starcem.

Od Křístka zaznamenal si Janáček tyto písně: Co su to za tině, Dyž sem ja šel kolem dvorka, Dyž sem ja šel přes černý les, Fojtova Hanka, Letěla divoka (zápis se nedochoval), Pan Buh vam zaplať, Pasovala kravarečka v lese, Proč, kalínko, smutna stojíš, Ty synečku, buď veselý, Ty ukvaldsky kosteličku, V našem dvoře dub, Ztratila se kravarenka v lese.¹⁰⁾

Sběratelskou zeň získanou u Křístka zveřejnil Janáček nejprve ve studii „Osada Pod Hukvaldy“ (1898),¹¹⁾ kde uvádí devět Křístkových písní (mimo čtyři Matulovy). Většinou znějí smutně. Křístek o těch smutných hovořil jako o „těžkých“. Zvláštní pozornost věnoval Janáček Křístkově písni o kalíně (Proč, kalínko,

Mlýn v Mniši, perokresba Vojtěcha Petrůše.

smutna stojíš), jejíž „nový, výrazný nápěv“, jej silně zaujal. Proto ji ve své práci zařadil do čela Josefových písní. Křístek v ní vlastně vyzpíval svou podobnost s kalínou, která roste a žije i v nepříznivých životních podmínkách, i v ostatních Josefových písních se zrcadlí zpěvákův vnitřní svět: dojí má ho tragika dvou baladických příběhů (mrtvé dívky a opuštěné svobodné matky) mající stejný slovní začátek (Dyž sem ja šel...), loučení s rodiči při lidovém svatebním obřadu (Pan Buh vam zaplať), neopětovaná láska (Co su to za tině), marné hledání ztracené kravarečky, tj. milostného štěstí, (Pasovala kravarečka v lese). V menší jsou písně veselého rázu (Fojtova Hanka a Ty ukvaldsky kosteličku). V prvé z nich fojtova Hanka obdaruje svého milého, Janka, máslem v kaši. V druhé vycházejí panny z hukvaldského kostelička za satirických poznámek pozorujících je mládenců. Hrdost pomlouvaného děvčete vyzvedává Křístkovy píseň V našem dvoře dub. Proč Janáček přistoupil k napsání „Osady“, zdůraznil v úvodu: „Sledujeme... několik místních písní proto, aby se opětně rozléhaly z našich hor (tj. z Hukvaldska, pozn. aut.) do širého kraje.“

Na Janáčkově propagaci lidových písní před širší veřejností podlély se Křístkovy písně značnou měrou. 18. prosince r. 1898 uspořádal Mistr v brněnské Vesně přednášku o lidové písni s ukázkami z Křístkovy písňového bohatství. Janáček přikomponoval k ukázkám klavírní doprovod. Za klavír zasedl tehdy sám Janáček, písně přednesl František Vojtěchovský, učitel na cvičné škole při brněnském učitelském ústavu, pozdější profesor hudby na příborském ústavu téhož

založen (do Příbora přišel r. 1900). O této Janáčkově přednášce se dochoval kladně zaměřený referát podepsaný zkratkou A. P.¹²⁾ Autor referátu však chybně uvádí Křístkova jméno (Matěj místo Josef). Došlo k tomu kombinací s jiným zpěvákem, a to Josefem Matulou, jež Janáček, jak je zřejmé, uvedl také ve své přednášce. Referent zaměnil i bydliště obou zpěváků. Křístkovy (a zároveň Matulovy) písně vydal Janáček s klavírním doprovodem pod názvem „Ukvalská lidová poezie v písních“. Dílo vyšlo v Brně nákladem A. Píší r. 1899. V této podobě vzniklo, jak vysvítá i z Janáčkovy vystoupení ve Vesně, již v roce 1898. Ještě jiné úpravy se dočkaly Křístkovy písně r. 1899, kdy Mistr užil některých jako základu ke smíšeným sborům. V této formě je Janáček pojmenoval „Ukvalské písně“. Mistr je věnoval hukvaldskému Čtenářsko-pěveckému spolku.

Do sbírky lidových písní uspořádaných společně s Františkem Bartošem (1901) zařadil Janáček dvě Křístkovy písně: Co su to za tině a jiný variant o zabloudivší kravarečce Ztratila se kravarenka v lese.¹³⁾

Křístkovy písně neztratily nic na své hodnotě ani po uplynutí dlouhé řady let. I hudební vědci naší doby usuzují o nich stejně jako jejich objevitel Janáček. Jaroslav Šeda, jeden z předních znalců Mistrova díla, charakterizuje při rozboru Ukvalské lidové poezie v písních Křístkovy písně (částečně sem musíme řadit i Matulovy, i když jsou v menšině) takto: „Jsou to typické melodie pracovitěho lašského lidu, zamýšlené a přitom pevné, bohatě modulující, střídající dvoutaktí s třítaktím a i jinak se ve stavbě přizpůsobující charakteru a rytmu krajového nářečí. Zabíhají s oblibou do lydičké a mixolydičké tóniny a zvýrazňují tak svou starobylost krásou.“¹⁴⁾ Správně vystihuje Šeda i vliv těchto hodnot na Janáčkovu dílo: „Z poznání toho bohatství rostla Janáčkovy melodická invence.“¹⁵⁾

Na závěr je vhodné připomenout, že na rok 1981 připadla 90. výročí Křístkovy smrti. Toto jubileum dalo podnět k napsání těchto řádků.

1) Poslední fojt a zároveň prvý „burmistr“ (starosta) Horního Sklenova po roce 1848, Janáčkův „staříček Matula z pasek“. Zemřel 20. 5. 1895 ve věku 77 let. Na sklonku života žil jako výměnkář v domku č. 8 (stejněho čísla jako jeho rodný statek), postaveném v pasekách na úpatí Kazničova. Shodou okolností byl současně starostou ve Větkovicích jiný Matula, a to František († 30. 8. 1884), kterého Janáček nazývá „větkovským“, aby ho odlišil od Matuly sklenovského, stejného příjmení a zároveň starosty. Nesprávným spojováním (pro shodu příjmení) sklenovského Matuly s Větkovicemi došlo k omylům v odborné literatuře i u mne. Bludná byla cesta, která mne vedla v mém dávném článku (Radost země 1962, č. 1) k větkovicckému Valentinu Matulovi (zemřel shodně téhož roku i měsíce jako Josef Matula). Valentin byl dokonce „nezpěvavý“, jak jsem se dověděl před lety z rozhovoru s jeho vnučkou Amálií Pastorkovou (* 9. 5. 1882), vychovanou u něho ve Větkovicích.

2) Za podrobné údaje o rodinných příslušnících Michala Křístka vděčí autor dr. Miroslavu Křosovi, u něhož se setkal s velkým porozuměním a zájmem o dané téma.

3) Ferd. Pakorný: Příborský okres, Brno 1917, str. 225.

4) L. Janáček: Tance valašské a lašské, in: Leoš Janáček, O lidové písni a lidové hudbě, Praha 1955, str. 597 (dále jen J. OLPH). — Osnovy hudební lidových tanců na Moravě, in: J. OLPH, str. 187.

5) L. Janáček: Osada Pod Hukvaldy, in: J. OLPH, str. 202.

6) Týž, op. cit., str. 202.

7) Týž, op. cit. poznámky 4, str. 597, 187.

8) Jiří Vysloužil: Hudebně folkloristické dílo L. Janáčka, in: J. OLPH, str. 33.

9) Sušárna dnes již nestojí. Vyhářela před mnoha lety, prý neopatrností tuláků, kteří v ní přespávali.

10) Jiří Vysloužil: Janáčkovy sběratelská činnost, in: J. OLPH, str. 109.

11) L. Janáček: Osada Pod Hukvaldy, uveřejněná v knize Ed. Vaculíka Pod Hukvaldy se starým hradem, Brno 1898; separátní výtisk časopisu Učitel. — J. OLPH, str. 201–209.

12) A. P.: Lidová píseň moravská, Moravská revue 1899, str. 62 an. — J. OLPH, str. 593–595.

13) Sr. Bartoš - L. Janáček: Národní písně moravské v nově nasbírané, Praha 1901, č. 1826 a 1828.

14) Jaroslav Šeda: Leoš Janáček, Praha 1961, str. 103–104.

15) Týž, op. cit., str. 104.

LITERÁRNÍ ARCHIVÁLIE Z NOVOJIČÍNSKA V OPAVSKÉM PAMÁTNÍKU PETRA BEZRUČE

Jiří Urbanec

Na území Československa jsou čtyři oblastní literární archívy, jež provádějí ve vzájemné shodě dokumentaci tzv. krásné literatury: literární archív Památníku národního písemnictví v Praze (pro oblast Čech), literární oddělení Moravského muzea v Brně (pro oblast Moravy), Památník Petra Bezruče jako součást Slezského muzea (pro Slezsko a moravské Lašsko) a literární archív Matice slovenskej v Martině. Je pochopitelné, že i v jiných muzeích, zvláště krajských, nebo ve specializovaných památnících najdeme určité literární archiválie, ale nikde se v tomto oboru neprovádí dokumentace v takové šíři a s takovou důsledností, jako ve vyjmenovaných místech Praze, Brně, Opavě a Martině.

Pokud chce tedy někdo odborně studovat život, dílo, korespondenci nebo další materiály ilustrující osobnost některého autora původem z okresu Nový Jičín nebo dlouhodobě žijícího v tomto okrese, v naprosté většině případů se musí obrátit na Památník Petra Bezruče v Opavě. Abychom veřejnosti přiblížili práci této instituce a umožnili získat celkový přehled o jejích fondech, podáme nejprve stručně základní informace o jejím vývoji.

Dokumentace literárního života ve své organizované formě a oblastně přesně vymezeném rámci je v Československu poměrně dosti novodobou záležitostí. Zatímco první počátky v Praze byly učiněny odkazem pozůstalosti Josefa Dobrovského Národnímu muzeu ještě v první polovině minulého století a v Martině začala sbírat Matice slovenská a Slovenské národné múzeum ve třetí čtvrtině století, v Brně i v Opavě tato činnost začala teprve po druhé světové válce. Nejprve po válce vznikla Společnost Petra Bezruče v Opavě, jež si stanovila mimo jiné za cíl shromažďovat veškeré písemnosti týkající se autora Slezských písní; v roce 1953 splynula s oddělením Petra Bezruče v tehdejším Slezském studijním ústavu. V roce 1958 zemřel Bezruč a do Opavy přišla první ucelená literární pozůstalost, tj. veškeré osobní doklady, korespondence přijatá, některé zachované rukopisy, výtětřížky, různý ilustrační materiál a osobní knihovna Petra Bezruče. Ve stejném roce přešel Slezský ústav, jehož součástí dosud byl Památník Petra Bezruče, do Československé akademie věd, a proto byl tento Památník jako muzejní instituce od Slezského ústavu odloučen a zároveň přičleněn ke Slezskému

muzeu. Další pozůstalost se do opavského Památníku dostala v roce 1962, byla to pozůstalost Vojtěcha Martínka, a od té doby již soustavně pokračovalo budování fondů literárních archiválií, takže v současné době je v Památníku Petra Bezruče 80 ucelených pozůstalostí spisovatelů (kromě množství jiné drobné dokumentace) a se svými 170 000 kusy jednotek je toto oblastní lidové dokumentační středisko co do velikosti na třetím místě v Československu, po Praze a Martině.

Okres Nový Jičín ve svém dnešním rozsahu byl a je živou kulturní oblastí, jak to přehledně zachytil v roce 1967 Miloslav Baláš svým Kulturním místopisem Novojičínska. Pokusíme se nyní doplnit tento obraz povšechným popisem některých literárních fondů, jež vzhledem ke svému původu nebo tematickému zaměření mohou zajímat čtenáře tohoto sborníku.

Fondy jednotlivých literárních osobností jsou v Památníku Petra Bezruče řazeny podle chronologie získání, takže Bezruč má číslo 1, Vojtěch Martínek 2 a např. František Horečka 37. V rámci každého fondu jsou archivní krabice číslovány římskými číslicemi počínaje jedničkou a v nich písemné materiály ukládány – po definitivním rozřídění buď z hlediska časové posloupnosti, nebo v abecedním pořadí, případně podle dalších vnitřních a tematických dělítek – na základě celostátně platných pokynů takto: nejprve osobní doklady vlastní a příbuzných, pak korespondence přijatá, resp. kopie korespondence odeslané, rukopisy a strojopisy (včetně díla tištěného) a ilustrační materiál (fotografie, doklady různých zájmů a veřejné činnosti daného autora, rovněž veškerý zbývající materiál blíže nezařaditelný). Pokud se získávají další archiválie, jež nepatří do pozůstalosti, např. korespondence zasílaná různým adresátům a od nich postupně vykupovaná nebo přebíraná, řadí se k fondu osobností, ale do samostatné skupiny mimo vlastní pozůstalost. Proto u velkých fondů se rozlišuje pořadí archivních krabic označené – třeba u Bezruče – 1, tj. všechno mimo pozůstalost (množství bezručovské korespondence získávané od stovek adresátů, doklady pokračujícího bezručovského kultu a ohlasu po smrti, atd.), a 1a, což vždy značí pozůstalost, čili věci shromážděné přímo v bytě autorově.

Měli bychom začít Bezručem, fondem 1-1a, jenž má dnes v obou řadách 170 archivních krabic, 3133 kusů knih v básnickově osobní knihovně a na 2 m² různých krásně upravených a vázaných zdravotních, diplomů, čestných občanství a členství atp., protože vztahy autora k Novojičínsku a jeho obyvatel a uměleckých osobností k Bezručovi byly dlouhodobé a značně rozsáhlé. Právě pro tuto rozsáhlou a zároveň významnou bezručovských vazeb k Novojičínsku v tomto přehledu fond 1-1a poněkud stranou a budeme se mu věnovat později ve zvláštním článku.

Další osobností, o níž nutno mluvit, ve vztahu k okresu Nový Jičín, je Josef Kalus (1855–1934), jenž se narodil i zemřel ve Frenštátě pod Radhoštěm a je tam také pochován. Jeho pozůstalost (fond číslo 4a) převzal Památník Petra Bezruče v roce 1963 od Slezského ústavu ČSAV v Opavě. Písemnosti jsou uloženy v 9 archivních krabicích a popsány a utříděny částečně rodinou, částečně ještě pracovníky Slezského ústavu, takže v budoucnu bude nutno tento fond znovu definitivně prohlédnout a podle jednotných zásad rozčlenit a pak zkatalogizovat. Obsahuje část osobních dokladů, zvláště ty, jež se vztahují ke školské službě. Dále je tam velký počet korespondence přijaté, především od literárních přátel a od nejrozmanitějších redakcí, málo od rodiny.

K nejrozsáhlejším korespondenčním celkům patří dopisy od duchovního Jana Blokší, rodáka frenštátského, publicisty a Dantova vykladače, s nímž Kalus udržoval blízké styky téměř po celý život. Dále od Františka Hrnčíře, spisovatele a redaktora časopisů Dětské květy a Dětský máj, jenž Kalusovu tvorbu vysoce oceňoval a porovnával její národní ráz s pracemi Alšovými. Velmi blízcí si byli

svým vztahem k literatuře i k Beskydám i Kalus a Metoděj Jahn. Protože v Památníku Petra Bezruče je i pozůstalost Jahnova, bylo možno připravit jejich vzájemnou korespondenci k vydání (vyšla v Časopise Slezského muzea – B, XIV/1965, str. 131–167, editor J. Urbanec). A posledním z těch, kteří s Kalusem nejvíce korespondovali, byl Václav Vlček, redaktor pražské Osvěty, k jehož myšlenkovému světu měl čeladenský básník poměrně blízko.

Nemůžeme pochopitelně uvádět všechny ostatní, kteří psali Kalusovi, ale lze z nich vyjmenovat aspoň ty, kde vzájemný styk v korespondenci byl poměrně dlouhodobý. Patří k nim novojičínský spisovatel Ferdinand Dostál-Bystřina, překladatel a básník Sigismund Bouška, spisovatel a cestovatel Jan Havlas, slovácký Karel Kálal, majitel hudební školy v Moravské Ostravě Rudolf Kadleček; zvláštní vztah měl Kalus k prosté básničce Františce Klejzlové z Hranic na Moravě. Z kulturních a literárních osobností uvedeme ještě Felixe Konecného z Krakova, spisovatele Karla Legera, redaktora Malého čtenáře a Zvonu F. S. Procházku, R. B. Máchu z Valašska, básníka Ferdinanda Pěčku-Místeckého, příborského ústavaře a vydavatele časopisu Radhošť Jana Richtra, básníka J. V. Sládka, brněnského literáta Jaroslava Vyplěla, profesora petrohradské konzervatoře Hynka Vojáčka a Zikmunda Wintra. Posléze ještě několik dalších jmen pro význam těchto osobností, i když Kalus od nich dostal jen málo korespondence: Svatopluk Čech, Adolf Heyduk, Leoš Janáček (jen 1 dopis), V. K. Jerábek, Jaroslav Kvapil (jen 1 dopis), Alois Mrštík, Arno Novák a Růžena Svobodová.

V další části Kalusovy pozůstalosti jsou uchovány rukopisy nebo strojopisy téměř všech jeho vydaných prací. Zvláštní význam mají dosti bílké a satirické veršované šlehy na soudobou veřejnou situaci, jež Kalus psal v posledním období života. Najdeme v pozůstalosti rovněž novinové výstřižky s jeho tištěnými příspěvky a některé rodinné fotografie, věnované nedávno jeho synem dr. inž. Jaromírem Kalusem, žijícím v Opavě.

Osobností značně svázanou s Frenštátem je též literární a umělecký kritik, myslitel a organizátor František Tučný (1887–1962), a nejen proto, že se zde narodil a zemřel. Jeho pozůstalost (fond 7a) získal Památník Petra Bezruče v roce 1964 od dr. Jindřicha Tučného. Fond je uložen v 6 archivních krabicích, po převzetí byl zkatalogizován, ale zapečetěn podle přání rodiny na deset let. V současné době je již badatelům zpřístupněn.

V pozůstalosti nejsou žádné osobní doklady a z korespondence jen dopisy Dušana Janka a arch. Čeňka Vařecha. Hlavní částí jsou strojopisy, většinou nově přepracované a doplněné úvahy o smyslu života, o národu a státu a o nutnosti obnovit velkomoravskou tradici. V tom se projevil Tučný jako svérázný filosof, s výraznou východní orientací proti Praze, jež podle něho je zatížena německým. Ze strojopisů největší rozsah má několikavazkový Bílý kníže, jehož první verze vyšla knižně v roce 1937, doplněný zde mimo jiné o rodinné záležitosti a výklad jejich smyslu. Další, menší skupina rukopisů je valně nazvána V boji o národ. Najdeme tu životopis Tučného, jeho zdůvodnění národního východnictví a výklady o frenštátském uměleckém sdružení Koliba. Konečně je v pozůstalosti rozsáhlý strojopis nazvaný Poslední zrození Budhova poznání, jakási polemika s buddhismem. Celek doplňuje několik výstřižků s články Tučného nebo s ohlasy jeho tištěných prací a jediná fotografie ze středních let.

Poměrně nevelká část pozůstalosti Jarmily Glazarové (1901–1977), jejíž ostatní písemnosti byly po autorčině smrti uloženy v Památníku národního písemnictví, se dostala do Památníku Petra Bezruče v roce 1963 jako dar spisovatelčin po obdržení Ceny Petra Bezruče (fond 17a, uloženo ve 2 archivních krabicích). Glazarová, vlastním jménem Podivínská, žila v letech 1922–1934 v Klimkovicích, o nichž psala ve dvou knihách. V Opavě jsou uloženy jednak při-

právné zápisky a rukopisy Chudé přádelny s tematikou života v Beskydách, jednak první rukopis proslavené Vičí jámy, zobrazující vývoj a zrání mladé schovanky Jany v Klimkovicích.

Pokud zde uvádíme také pozůstalost Joži Vochaly (1892–1965), známého vlastivědného, kulturněpolitického a muzejního pracovníka a organizátora, pak především proto, že jeho sběratelská, amatérsky výzkumná a národopisná činnost dlouhodobě zasahovala také na Novojičínsko. Pozůstalost (fond 20a) získaná v roce 1965 od Vlasty Vochalové je značně rozsáhlá a zatím je uložena v 86 archívních krabicích. Pouze částečně je katalogizována – osobní doklady a korespondence, ostatní věci jsou v podstatě tematicky utříděny, avšak pro velký rozsah fondu a velmi široké zájmy Joži Vochaly vyžaduje tento materiál ještě detailnější zpracování a uložení.

Vochala jako organizátor Lašského národopisného sdružení Sedlišťané, jež mělo v různých obdobích různé organizační formy, úzce spolupracoval s mnoha institucemi i s prostými lidmi na Novojičínsku. Podnícen některými vědeckými pracovníky pokoušel se sám i za pomoci lidových badatelů teoreticky zdůvodnit výrazné češství lašského etnika, někdy s větším, jindy s menším úspěchem. V pozůstalosti najdeme mnoho úvah, postřehů, dat a sběrů z oblasti Laška, případně široce pojaté Moravské brány.

V oddílu přijaté korespondence je z okresu Nový Jičín zastoupen kopřivnický muzejník a popularizátor Emil Hanzelka, s nímž Vochala udržoval úzké styky přátelské i organizační; dále poměrně hodně dopisů je od Františka Horečky, který s Vochalou často polemizoval a odmítal zařazení Frenštátu do lašské národopisné oblasti, i když uznával, že obyvatelé tohoto města mluví lašským nářečím. Najdeme tam též dopisy od Lašského muzea v Kopřivnici, od Lašského národopisného sdružení v Libhošti a od Okresní rady osvětové v Novém Jičíně.

Pozůstalost Vochalova, i když její zůstavitel se zabýval hlavně těšínským Slezskem, může mít ještě značný význam pro badatele z Novojičínska, zvláště až bude po dalším pracovním třídění definitivně zpracována a zkatalogizována.

Štrambercký rodák Zdeněk Bár (1904–1980) dosáhl značné proslulosti jako literát, umělecký kritik a popularizátor i kulturní pracovník. Jeho pozůstalost (fond 22a) byla získávána od autora ještě za života (v letech 1968, 1971 a 1977), zbytek po jeho smrti. Bárův fond je uložen ve 33 archívních krabicích a v podstatě definitivně utříděn.

Jsou zde obsaženy všechny osobní doklady Zdeňka Bára, jeho ženy Blanky rozené Pokorné i některé z dokladů jeho rodičů. Nalezneme tu i četná veřejná uznání a diplomy.

Z poměrně velmi rozsáhlé části fondu korespondence přijatá (je uložena ve 14 archívních krabicích) uvedeme jen ty pisatele, kteří udržovali s Bárem dlouhodobý styk. Je to reportér a novinář Edvard Cenek, opavský spisovatel Emil Dvořák, literární kritik Pavel Fraenkl, básník Rajmund Habřina, univerzitní profesor Miloslav Hýsek, valašský spisovatel Metoděj Jahn; nalezneme mezi nimi také Marii Kelemen, pocházející z Ostrovy, jež působila jako profesorka konzervatoře ve francouzském Rochefortu. Dále prozaik Josef Knap, spisovatel Josef Koudalák (působil před válkou v Novém Jičíně), Vojtěch Martinek, A. C. Nor, spisovatel Josef Ošmera z Klobouk u Brna, pražský nakladatel Rudolf Rejman, Milan Rusinský, literární historik Bedřich Slavík, Fran Směja, slavista Bedřich Svatoš působící ve Francii, profesor pražské konzervatoře Milan Svoboda a český dramatik žijící v Paříži Emil Synek. Větší písemný styk měl Bár též s ostravským literárním nadšencem R. F. Šimkem, Oldřichem Šuleřem, spisovatelkou Babetou Turečkovou - Čambalovou ze Slovácka, básníkem a redaktorem Zdeňkem Vavříkem, Vilémem Zavadou a s brněnským univerzitním profesorem (nejprve ovšem Bár-

vým žákem na gymnáziu v Hlučíně) Arturem Závodským. V tomto oddílu fondu najdeme i korespondenci rodinnou a některé kopie korespondence odeslané Bárem.

V další části Bárovy pozůstalosti jsou zachovány četné rukopisy básnických sbírek, případně básní netištěných, poněkud méně je zde rukopisů nebo strojopisů prozaických prací. Z nich musíme ovšem upozornit na netištěný rozsáhlý strojopis s fotografickou dokumentací Štramberští partyzáni z roku 1964 zpracovaný společně s Jaroslavem Jaškem. Dokumentární význam má i neuveřejněný strojopis Bárových životních pamětí nazvaný Léta hledání, o mladistvém období ve Štramberku, na gymnáziu v Příboře a na pražské filozofické fakultě (o letech 1904–1927). Bohužel další pokračování už Bár nestačil zpracovat. Bárůvu literární činnost dokumentují i pokusy divadelní, rozhlasová pásma, drobné práce a spisovatelích, recenze literárních prací a divadelních představení. Je zde rovněž mnoho cestopisných fejetonů, Bárových překladů do francouzštiny a tisky a výstřižky mnoha Bárových prací, z nichž specifickou část tvoří reportáže z Francie i mnoha jiných zemí. Bár zachoval i některé cizí rukopisy různých autorů, s nimiž za svého života přišel do styku jako redaktor či kulturní organizátor.

V poslední části pozůstalosti je torzo dokumentace z Bárovy veřejné činnosti, různé výstřižky o Bárovi a jeho díle, programy a plakáty z akcí, na nichž Bár účinkoval, a množství fotografií osobních, rodinných, z literárního a kulturního prostředí a z různých míst včetně Novojičínska.

Bárůva pozůstalost, ač autor sám žil a působil většinu života v Ostravě, resp. v Hlučíně a v Grenoblu ve Francii, má značný význam pro zájemce z okresu Nový Jičín, protože Bár se stále hlásil k rodnému Štramberku a zachoval mnohé písemnosti a dokumentaci se vztahem k této oblasti.

Autorem, který byl po celý život programově spjat s frenštátskou částí okresu Nový Jičín, je spisovatel a regionální organizátor František Horečka (1894–1976). Ve Frenštátě se narodil, zemřel v Novém Jičíně a ve Frenštátě je pochován. Jeho písemnosti získal Památník Petra Bezruče od autora již v roce 1974 a jsou jako fond 37a uloženy ve 48 archívních krabicích a detailně utříděny.

V pozůstalosti jsou jen některé ojedinělé osobní doklady, včetně rodinných. Poměrně rozsáhlou část fondu tvoří korespondence přijatá, kde nejvyšší počtu dosahují dopisy a listky od Petra Bezruče, valašského spisovatele Čeňka Kramališe, Vojtěcha Martínka a od ostravského kulturního pracovníka a překladatele dr. Vojtěcha Měrky. Z ostatních pisatelů uvedeme jen ty, s nimiž Horečka udržoval dlouhodobý styk. Je to Zdeněk Bár, frenštátský malíř Břetislav Bartoš, Družstvo Moravského kola spisovatelů v Brně, jež vydávalo některé Horečkovy knihy, opavský autor Emil Dvořák a z příbuzných bratr Rajmund Horečka žijící ve Fulneku a v Opavě, sestra Marie Horečková a matka Terezie Horečková. Hodně korespondence je též od básníkovy syna inž. dr. Jaromíra Kaluse, od frenštátského sochaře Jana Knebla, od spisovatele Josefa Koudaláka, od ostravského Krajského nakladatelství a od ostravského vlastivědného pracovníka Josefa Malého, jenž se zabýval hlavně Frýdlantskem. Blízký vztah k Horečkovi ukazuje rovněž bohatá korespondence Moravského kola spisovatelů, A. C. Nara, opavského vlastivědného pracovníka a filologa Ludvíka Nováka, bibliofila dr. Bohuslava Pavlisky, frenštátského sochaře žijícího v Americe Albína Poláška, brněnského národopisce dr. Františka Pospíšila, bezručovského skladatele Břetislava Pračky, legionářského pracovníka inž. Jaroslava Pudra a brněnského básníka Zdeňka Spilky. Poslední skupinu této hojnější korespondence tvoří Svaz česko-slovenských spisovatelů v Ostravě, národopisec dr. Jaroslav Štěpánek z chodské Kdyně, pražský divadelní nakladatel František Švejda, opavské nakladatelství ISKRA vedené Adolfem Tománkem, Joža Vochala a arch. Čeněk Vořech, jeden 41

ze zakladatelů Koliby. Do přijaté korespondence zde patří i některé dopisy adresované rodinným příslušníkům. V Horečkově pozůstalosti se zachoval též menší počet kopií korespondence jím odeslané.

Zvláště cennou částí fondu jsou Horečkovy sběry významné literární korespondence adresované frenštátské rodině Křenků, zvláště Bohuslavě, jež mu ke sklonku života posloužily k napsání publikace *Frenštátský literární salón*. Je zde velmi mnoho dopisů od Růženy Svobodové, o něco méně od Boženy Benešové, Arna Nováka a jeho choti Jiřiny Novákové, F. X. Svobody, Ludmily Vrchlické-Fridové, od hudebního skladatele Jaroslava Kříčky a od cestovatele E. St. Vráze.

V pozůstalosti je zachována většina rukopisů nebo strojopisů Horečkových vydaných děl. Uvedeme dále jen práce, které nebyly tištěny. Je to soubor poznámek a poznatků Bezruč zblízka z roku 1965, dílko pro děti *Dalš na cestách z roku 1943*, veselohra *Princip relativity* čili *Neznitelné sklo a doplňky ke knize Nářečí na Frenštátsku*. Nalézáme tu ovšem nejen samotné ucelené a definitivní strojopisy, ale též přípravný materiál a první náčrty prací. Bez zajímavosti nejsou ani náměty k filmům z Beskyd. V oddílu rukopisů je i mnoho drobnějších statí a článků, zvláště o Josefu Kalusovi, Vojtěchu Martínkovi, Janu Kneblovi, Břetislavu Bartoňovi, o Kolibě a regionalismu a o mnoha jiných osobnostech a autorech. Řada proslovů a přednášek dosvědčuje Horečkovu intenzivní veřejnou činnost. Následuje dílo tištěné, včetně časopiseckých otisků a výstřižků, mezi nimiž je hodně Horečkových příspěvků o beskydské turistice. František Horečka zachoval též cizí rukopisy a strojopisy, jejichž největší část tvoří nářeční sběry a materiály Josefa Malého.

Mezi ilustrační materiál jsou zařazeny různé památky z Horečkovy veřejné činnosti, mnohé fotografie, pozvánky na akce, kde Horečka účinkoval, četné výstřižky a vlastní díle, o jiných autorech a o regionálních záležitostech. Na závěr jsou připojeny některé časopisy (mezi nimi i předválečné Kravaňsko), různá knižní věnování od moravských a slezských autorů a regionální vlastivědná literatura z oblasti severovýchodní Moravy a Slezska.

Musíme se zmínit ještě o dvou fondech v opavském Památníku Petra Bezruče, i když poněkud stručněji než o předešlých. Miroslav Rafaj, spisovatel bydlící v Opavě, narozený 1934 v Zubří, prožil svá mladá léta po druhé světové válce s rodiči v Odrách, odkud vylákal náměty pro některé literární práce. Písemnosti dokládající jeho korespondenční styky s mnoha současnými autory a zahrnující též řadu poznámek, poznámek, přípravných verzí a rukopisů jeho povídek, byly získány od Miroslava Rafaje v roce 1980 a jsou zhruba utříděny a uloženy do 25 archivních krabic jako fond 49a. Protože jde o literární archiváře spisovatele žijícího a plodného, takže lze očekávat další podstatné doplnění fondu v budoucnu, nepodáváme zatím jejich podrobnější charakteristiku.

Poslední pozůstalostí, jež má úzký vztah k okresu Nový Jičín, je fond 51a – Bohumír Četyna (Strnadel, 1906–1974). Svými beletristickými díly z historie hukvaldského panství a z Beskyd proslavil zvláště svou rodnou vesnici Trojanovice pod Radhoštěm, kde žil téměř celý svůj život. Jeho pozůstalost byla získána v roce 1980 rozhodnutím Státního notářství v Novém Jičíně. Obsahuje hlavně výpisky z archivů, různé poznámky, rukopisy a strojopisy prací tištěných i dosud neuveřejněných. V současné době je ve stádiu poměrně náročného třídění, a proto zatím není možno ji detailněji popsat. Po definitivním utřídění a uložení bude mít pozůstalost rozsah asi 30 archivních krabic.

Podali jsme zde stručný popis těch fondů, jež se podstatně vztahují k okresu Nový Jičín. Ovšem i v řadě dalších fondů v opavském Památníku bychom našli mnohé věci z Novojičínska, např. v pozůstalosti Vojtěcha Martínka (fond 2a), Metoděje Jahna (6a), Ladislava Třeneckého (8a), v redakčním archivu naklada-

telství ISKRA (12), Ludvíka Nováka (18a), v písemnostech Frana Směji (24a), Oldřicha Suleje (32a), Milana Rusinského (40a), F. K. Zemana (50a) aj. Ale i naše základní informace jistě stačí k tomu, aby se badatelé a kulturní pracovníci okresu Nový Jičín dověděli o množství cenných literárních archiválií uložených v Opavě a stále přístupných zájemcům s vážným studijním zaměřením.

OHROŽENÉ ROSTLINY OKRESU NOVÝ JIČÍN

Marie Sedláčková

Civilizační faktory a vědeckotechnický rozvoj zejména v posledních deseti letech stále intenzivněji ovlivňuje přírodní prostředí – krajinu, která nás obklopuje.

Vzrůstající aktivní působení člověka se výrazně projevuje s růstem průmyslového potenciálu, výstavbou dopravních linií, intenzifikací zemědělské velkovýroby, moderní technologií v lesní výrobě apod. Tyto antropogenní zásahy vyvolávají závažné změny krajiny se zvlášť negativně projevují ve složení květeny a vegetace, destrukci a devastaci vývojových stadií rostlinných společenstev na konkrétních stanovištích a představují tím narušení vzájemně podmíněných přirozených ekosystémů prostředí v širší oblasti. Převratné změny ve složení květeny se dotýkají zejména některých donedávna floristicky bohatých polokulturních formací (stráně, meze, pastviny, lesní lemy a remízky, křovinaté útvary), které vlivem expanze, mechanizace a chemizace zemědělské velkovýroby postupně zanikají a stejně pak i staré plevelové a ruderální druhy na velkoplošných zemědělských kulturách. Negativní důsledky odvodňování pramenišť a regulace vodních toků se v posledních letech již projevily zřetelným úbytkem i úplným vymizením význačných a většinou vzácných fytoindikátorů těchto stanovišť.

Vyspělá společnost současné doby pokládá za svou povinnost zachránit druhové bohatství světové flóry. V programu přijatém na XIV. Generálním shromáždění Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů (IUCN, UNEP-WWF 1978) v Ašchabádu v SSSR je zakotvena zásada zabránit vyhynutí kteréhokoliv druhu. Aby ochrana fytoendofundu byla úspěšná, je třeba vědět, které taxony si zaslouží zvýšenou pozornost a stanovit také kvantitativní stránku jejich ústupu. Proto jsou potřebné informace zpracovávány v tzv. Červených knihách, vydávaných v měřítku celosvětovém nebo národním. Soupisy ohrožených druhů poskytující podklady k základní orientaci a inventarizaci pro Červené knihy se nazývají Červené seznamy.

Podrobnou analýzou současného ohrožení československé květeny a vegetace se zabývala pracovní konference Československé botanické společnosti v Praze v prosinci roku 1976, která pověřila kolektiv předních čs. botaniků sestavit seznam ohrožených druhů naší květeny (zvláště pro ČSR a SSR) a na jeho základě pak vypracovat jednotnou celostátní Červenou knihu vyšších rostlin.

Nedávno publikovaný „Seznam vyhynulých, endemických a ohrožených taxonů vyšších rostlin květeny ČR“ (Holub et al. 1979) a „Červený seznam flóry ČR“ (Čeřovský et al. 1979) se staly podnětem k sestavení předkládaného soupisu ohrožených rostlin v administrativním území okresu Nový Jičín, který i když na malém území, zachycuje celostátní i regionální poměry a podává rozbor současného výskytu vyhynulých a ohrožených taxonů vyšších rostlin na Novojičínsku.

Podkladem ke zpracování tohoto seznamu jsou výše citované práce, dostupné publikované literární údaje zájmového území z posledních 120 let a dosud známé výsledky floristického průzkumu za 15 let. Seznam je rozdělen na 2 oddíly – taxony na území okresu vyhynulé a neznámé (A) a taxony ohrožené (C). Oddíl A je rozčleněn na skupiny podle těchto kritérií:

A. I. Vyhynulé taxony.

V území za pravděpodobně již vyhynulé jsou považovány ty, které se zde prokazatelně vyskytovaly ještě více než před 50 lety, avšak nejméně v posledních 25 letech nebyly zaznamenány (doloženy v herbáři nebo publikované).

A. II. Neznámé taxony.

V území za neznámé (pravděpodobně vyhynulé) jsou považovány taxony, které byly prokázány nejméně ještě před 25 lety; v posledních 10 letech však nebyl potvrzen jejich výskyt na známých lokalitách (např. Stramberk); mohly by však být v terénu přehlédnuty o jejich výskyt není zcela vyloučen.

A. III. Nejasné případy.

Do této skupiny jsou zařazeny především taxonomicky problematické a kritické druhy a dále taxony, o nichž není znám bližší charakter výskytu (např. zda byla rostlina pěstovaná, zplanělá nebo původní) nebo existují pochyby o správném určení, případně podvrhu.

Členění oddílů v současné době ještě existujících ohrožených taxonů C. I. – IV. je převzato v pojetí Holuba (Holub et al. 1979 : 215–221) na skupiny C. I. kriticky ohrožené, C. II. silně ohrožené, C. III. ohrožené a C. IV. vzácnější taxony vyžadující další pozornost.

S přihlédnutím k přírodním podmínkám okresu Nový Jičín v souvislosti s prognózou dalšího ekonomického rozvoje této oblasti jsou v seznamu do C. IV. navrženy taxony, které se z regionálního pohledu jeví v budoucnu ohroženy. Navíc proti celostátnímu seznamu jsou do A. I. a II. zařazeny taxony známé z literárních údajů, v území okresu dosud nověji neověřené. Z terénních podkladů a frekvence současného výskytu bylo možno u některých taxonů C. I. – III. zhodnotit v podmínkách okresního měřítka stupeň jejich ohrožení. Vzhledem k odlišnému členění okresního seznamu je z hlediska srovnání nejprve označeno zařazení skupiny podle celostátního seznamu. Ve skupinách jsou jednotlivé taxony řazeny abecedně a uvedeny českým jménem rodovým, druhovým (případně poddruhovým) podle Dostála (Dostál 1950, 1958) většinou převzatých z práce Čeřovský et al. (1979) a dále vědeckým (latinským) jménem podle nejnovější nomenklatury (Holub et al. 1979, Smejkal 1980).

Seznam vyhynulých a ohrožených taxonů vyšších rostlin okresu Nový Jičín:

A. I. Vyhynulé taxony:

- C. III. Čistec německý – *Stachys germanica* L.
- C. I. Devaterník skalní – *Rhodax rupifragus* (Kerner) Holub
- C. III. Drchnička modrá – *Anagallis foemina* Mill.
- C. III. Dvojitýk hladký – *Biscutella laevigata* L.
- C. I. Hlízovec Loeselův – *Liparis loeselii* (L.) L. C. Rich.
- C. IV. Kruštík proměnlivý – *Epipactis purpurata* Sm.
- C. II. Leknín bělostný – *Nymphaea candida* C. Presl

- C. III. Leknín bílý – *Nymphaea alba* L.
- C. III. Lněnka luční – *Thesium pyrenaicum* Pourr.
- C. III. Lomikámen trojprstý – *Saxifraga tridactylites* L.
- C. I. Mečík bohenní – *Gladiolus palustris* Gaud.
- C. I. Měkčička jednolistá – *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.
Mochna písečná – *Potentilla arenaria* Borkh.
- C. II. Okrotice červená – *Cephalanthera rubra* (L.) L. C. Rich.
- C. IV. Pcháč panonský – *Cirsium pannonicum* (L. fil.) Link
- C. II. Plavín štítnatý – *Nymphoides peltata* (S. G. Gmel.) O. Kuntze
- C. III. Plicník úzkolistý – *Pulmonaria angustifolia* L.
- C. I. Porostlík okrouhlolistý – *Bupleurum rotundifolium* L.
- C. IV. Prskyňník sardinský – *Ranunculus sardous* Cr. s. I.
- C. III. Rmen rakouský – *Cota austriaca* (Jacq.) C. H. Schultz
- C. III. Rozrazil dlouholistý – *Pseudolysimachion longifolium* (L.) Opiz
- C. IV. Rozrazil rakouský – *Veronica austriaca* L.
- C. I. Silneka galická – *Silene gallica* L.
- C. I. Švihlík krutiklas – *Spiranthes spiralis* (L.) Chevall.
- C. I. Vochlice hřebenitá – *Scandix pecten-veneris* L.
- C. II. Všivec bohenní – *Pedicularis palustris* L.
- C. I. Vratička mnohoklánná – *Sceptridium multifidum* (S. G. Gmel.) Tagawa
- C. IV. Záraza bílá – *Orobanche alba* Willd.
- C. I. Zimozelen okoličnatý – *Chimaphila umbellata* (L.) Barton

- A. II. Neznámé taxony (pravděpodobně vyhynulé)
- C. III. Bělolist nejmenší – *Logfia minima* (Sm.) Dum.
- C. II. Bělolist žlutavý – *Filago lutescens* Jord.
- C. III. Běloprstka bělavá – *Leucorchis albida* (L.) E. Mey.
- C. III. Blešník obecný – *Pulicaria vulgaris* Gaertn.
- C. II. Blešník úplavíčný – *Pulicaria dysenterica* (L.) Bernh.
- C. I. Bublínatka obecná – *Utricularia vulgaris* L.
- C. III. Buřina jablečnickovitá – *Chaeturus marrubiastrum* (L.) Reichenb.
- C. II. Dejvovec strožkový – *Caucalis platycarpos* L.
- C. IV. Drnavec lékařský – *Parietaria officinalis* L.
- C. III. Drobyšek nejmenší – *Centunculus minimus* L.
- C. III. Dymnivka nízká – *Pistolochia pumila* (Host) Soják
- C. II. Hořec hořepník – *Pneumonanthe vulgaris* F. W. Schmidt
- C. III. Hořeček zahofklý – *Gentianella amarella* (L.) Börner
- C. II. Hruštička zelenokvětá – *Pyrola chlorantha* Sw.
- C. III. Jednokvítka velekvětá – *Moneses uniflora* (L.) A. Gray
- C. IV. Jestřábník Schmidtův – *Hieracium schmidtii* Tausch
- C. IV. Jestřábník včasný – *Hieracium praecox* C. H. Schultz
- C. IV. Jetel načervenalý – *Trifolium rubens* L.
- C. I. Jílek mámivý – *Lolium temulentum* L.
- C. I. Jílek oddálený – *Lolium remotum* Schrank
- C. III. Jmelí jedlové – *Viscum abietis* (Wiesb.) Fritsch
- C. I. Kakost lesklý – *Geranium lucidum* L.
- C. III. Kapradínka bažinná – *Thelypteris thelypteroides* (Michx.) Holub
- C. III. Kontryhel lysý – *Alchemilla glabra* Neygenf.
- C. IV. Kozi brada větší – *Tragopogon major* Jacq.
- C. I. Kravinec jehlančový – *Vaccaria hispanica* (Mill.) Rauchert
- C. IV. Krtičník stinný – *Scrophularia umbrosa* Dum.
- C. II. Kruštík drobnolistý – *Epipactis microphylla* (Ehrh.) Sw.

- C. IV. Kruštík tmavočervený – *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Schult.
 C. III. Merlík smradlavý – *Chenopodium vulvaria* L.
 C. III. Myší ocásek nejmenší – *Myosurus minimus* L.
 C. IV. Náholník plamatý – *Trommsdorfia maculata* (L.) Bernh.
Ostropes trubil – *Onopordum acanthium* L.
 C. III. Ostřice Davallova – *Carex davalliana* Sm.
 C. III. Ostřice trstnatá – *Carex cespitosa* L.
 Ovsíček mnohokvětý – *Aira caryophylla* L.
 C. IV. Pelyněk metlovitý – *Artemisia scoparia* Waldst. et Kit.
 C. II. Písečnatka nejmenší – *Arnoseris minima* (L.) Schweigg. et Koerte
 Plevel okoličnatý – *Holosteum umbellatum* L.
 C. IV. Panněnka řídkokvětá – *Myosotis sparsiflora* Pohl
 C. III. Prýskyřník velký – *Ranunculus lingua* L.
 Puchýřník sudetský – *Cystopteris sudetica* A. Br. et Milde
 C. IV. Pýr prostřední – *Elytrigia intermedia* (Host) Něvskij s. l.
 C. II. Rosnatka okrouhlolistá – *Drosera rotundifolia* L.
 C. IV. Rozpuk jizlivý – *Cicuta virosa* L.
 C. IV. Rozrazil časný – *Veronica praecox* All.
 C. II. Růže májová – *Rosa majalis* J. Herrm.
 C. III. Řebříček štětínolistý – *Achillea setocea* Waldst. et Kit.
 Řeřišnice chlupatá – *Cardamine hirsuta* L.
 C. IV. Skřipáček Tabernaemontanův – *Schoenoplectus tabernaemontani* (C. C. Gmel.) Palla
 C. IV. Smidník jelení – *Peucedanum cervaria* (L.) Lapeyr.
 C. IV. Snědek chocholičnatý – *Ornithogalum umbellatum* L.
 C. III. Snědek nízí – *Honorius nutans* (L.) S. F. Gray
 C. II. Starček říční – *Senecio fluviatilis* Wallr.
 C. III. Sveřep rolní – *Bromus orvensis* L.
 C. I. Sveřep stoklaso – *Bromus secalinus* L.
 C. IV. Světlík krátký – *Euphrasia curta* (Fries) Wettst.
 C. IV. Svízel rakouský – *Galium austriacum* Jacq.
 C. III. Svízel trojrohý – *Galium tricornutum* Dandy
 C. I. Safrán Heuffelův – *Crocus heuffelianus* Hebert
 C. I. Sáčhorek žlutavý – *Pycreus flavescens* (L.) Reichenb.
 C. IV. Škarda čertkusolistá – *Crepis succisifolia* (All.) Tausch
 C. IV. Škarda smrdutá – *Crepis foetida* L. s. l.
 C. II. Šklebivec menší – *Misopates orontium* (L.) Rafin.
 C. IV. Tajnička rýžová – *Leersia oryzoides* (L.) Sw.
 C. III. Úporek hrálovitý – *Kickxia elatine* (L.) Dum.
 C. III. Úporek nepravý – *Kickxia spuria* (L.) Dum.
 C. III. Vemeníček zelený – *Coeloglossum viride* (L.) Hartm.
 C. III. Víteň nahořklý – *Polygala amarella* Cr.
 Vausatka prstnatá – *Botriochloa ischaemum* (L.) Keng
 C. III. Vrabečnice úpolní – *Thymelaea passerina* (L.) Coss. et Germ.
 C. III. Vrtička měsíční – *Botrychium lunaria* L.
 C. III. Vrba rosmarýnolistá – *Salix rosmarinifolia* L.
 C. I. Vstavač bahenní – *Orchis palustris* Jacq.
 C. II. Vstavač kukačka – *Orchis morio* L.
 C. IV. Zárza rusá – *Orbanche flava* F. W. Schultz
 C. III. Zvonek hadinec – *Campanula cervicaria* L.
 C. I. Zvonek řepka – *Campanula rapunculus* L.
 C. IV. Zlůtucha menší – *Thalictrum minus* L. s. l.

Kozlík celolistý u Trojanovic.
Foto Marie Sedláčkové 1978.

- A. III. Nejasné případy
 C. III. Bahnička bradavkatá – *Eleocharis mamillata* Lindb. III.
 C. IV. Černoohlávek dřívá – *Prunella laciniata* (L.) L.
 C. I. Hadí mord maloúborný – *Scorzonera parviflora* Jacq.
 C. II. Hladýš prutnatý – *Laserpitium pruthenicum* L.
 C. III. Hlaváček letní – *Adonis aestivalis* L.
 C. IV. Jehlice plazivá – *Ononis procurrens* Wallr.
 C. III. Jilm vaz – *Ulmus laevis* Pall.
 C. I. Jitrocel nejvyšší – *Plantago altissima* L.
 C. III. Kavyl Ivanův – *Stipa joannis* Čelak.
 C. I. Kruštík růžkatý – *Epipactis muelleri* Godf.
 C. IV. Krvavec měkkoostenný – *Poterium polygamum* Waldst. et Kit.
 C. I. Kuklík alepský – *Geum allepicum* Jacq.
 C. IV. Ochmet evropský – *Loranthus europaeus* Jacq.
 C. IV. Ostružiník Wimmerův – *Rubus wimmeranus* Spreng.
 C. IV. Penízek horský – *Nocca montana* (L.) K. F. Meyer
 C. III. Pochybek prodloužený – *Androsace elongata* L.
 C. I. Prstnatec plamatý – *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó s. s.
 C. I. Průstka obecná – *Hippuris vulgaris* L.
 C. III. Pryšec mnohobarvý – *Tithymalus polychromus* (Kerner) Prochanov
 C. IV. Pryšec prutnatý – *Tithymalus virgulosus* (Klokov) Holub
 C. IV. Pryšec Seguierův – *Tithymalus seguieranus* (Necker) Prochanov
 C. III. Ptačínek bahenní – *Stellaria palustris* Retz.

- C. II. Pupavník nahoprutý – *Colobium taraxacoides* (Vill.) Holub.
- C. IV. Rozrazil rozprostřený – *Veronica prostrata* L.
- C. IV. Silenka hajní – *Silene nemoralis* Waldst. et Kit.
- C. II. Sítina tmavá – *Juncus atratus* Krock.
- C. IV. Strdivka zbarvená – *Melica picta* C. Koch
- C. III. Šanta panonská – *Nepeta pannonica* L.
- C. II. Šater vrcholkatý – *Gypsophila fastigiata* L. s. l.
- C. III. Tařice skalní – *Aurinia saxatilis* (L.) Desv.
- C. IV. Vlnice chlupatá – *Oxytropis pilosa* (L.) DC.
- C. II. Zárada nachová – *Phelipanche purpurea* (Jacq.) Soják
- C. II. Zárada písečná – *Phelipanche arenaria* (Borkh.) Pomel
- C. II. Zdrojovka potoční – *Montia hallii* (A. Gray) Greene
- C. IV. Zblochan hajní – *Glyceria nemoralis* (Uechtr.) Uechtr. et Körn.

C. I. Kriticky ohrožené taxony

- C. IV. Hlaváč fialový – *Scabiosa columbaria* L. s. l.
- C. I. Jelení jazyk celolistý – *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm.
- C. I. Kotvice vzplývavá – *Trapa natans* L.
- C. I. Koukol polní – *Agrostemma githago* L.
- C. II. Kruštík bahenní – *Epipactis palustris* (L.) Cr.
- C. IV. Lipnice alpská – *Poa alpina* L. s. l.
- C. II. Lomikámen vždyživý – *Saxifraga paniculata* Mill.
- C. II. Nepukalka plovoucí – *Salvinia natans* (L.) All.
- C. III. Netfesk výběžkatý – *Jovibarba sobolifera* (Sims) Opiz
- C. III. Pryskyřník rolní – *Ranunculus arvensis* L.
- C. IV. Strdivka brvitá – *Melica ciliata* L.
- C. III. Zeměžluč sponilá – *Centaurium pulchellum* (Sw.) Druce

C. II. Taxony silně ohrožené

- C. III. Bezosetka štětinovitá – *Isolepis setacea* (L.) R. Br.
- C. II. Černýš rolní – *Melampyrum arvense* L.
- C. III. Hořec křížatý – *Tretorhiza cruciata* (L.) Delarb.
- C. III. Hořeček brvitý – *Gentianopsis ciliata* (L.) Ma
- C. III. Jetel jahodnatý – *Trifolium fragiferum* L. s. l.
- C. III. Kozlík celolistý – *Valeriana simplicifolia* (Reichenb.) Kabath
- C. II. Mečík střežovitý – *Gladiolus imbricatus* L.
- C. II. Modřenec chocholatý – *Leopoldia comosa* (L.) Parl.
- C. II. Oměj tuhý moravský – *Aconitum firmum* (Reichenb.) Gáyer subsp. *moravicum* Skalický
- C. III. Ostřice oddálená – *Carex distans* L.
- C. III. Pérovník pštrosí – *Matteuccia struthiopteris* (L.) Todaro
- C. II. Prstnatec bezový – *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó
- C. III. Prvosienka jarní – *Primula veris* L.
- C. III. Růže galská – *Rosa gallica* L.
- C. III. Řebříček sličný – *Achillea nobilis* L. s. l.
- C. III. Skřípinka smáčknutá – *Blysmus compressus* (L.) Link
- C. III. Tolie bahenní – *Parnassia palustris* L.
- C. III. Vachta trojlístá – *Menyanthes trifoliata* L.
- C. III. Vemeník zelenavý – *Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb.
- C. III. Všivec lesní – *Pedicularis sylvatica* L.
- C. II. Vstavač bledý – *Orchis pallens* L.
- C. II. Vstavač hlavatý – *Traunsteinera globosa* (L.) Reichenb.

Vstavač bledý, Trojanovice - Lomná,
Foto Marie Sedláčková 1979.

- C. II. Vstavač mužský – *Orchis mascula* L.
- C. II. Zvonečník hlavatý – *Phyteuma orbiculare* L.
- C. III. Žebratka bahenní – *Hottonia palustris* L.

- C. III. Ohrožené taxony
- C. III. Bělolíst rolní – *Logfia arvensis* (L.) Holub
- C. III. Dymnivka plná – *Pistolochia solida* (L.) Bernh.
- C. III. Hořec tolitový – *Pneumonanthe asclepiadea* (L.) F. W. Schmidt
- C. III. Chřpa modrák – *Cyanus segetum* Hill
- C. III. Jolovec obecný – *Juniperus communis* L.
- C. III. Jedle bělokora – *Abies alba* Mill.
- C. III. Jehlička kozlí – *Ononis arvensis* L.
- C. III. Jilm drsný – *Ulmus minor* Mill.
- C. III. Kamzičník rakouský – *Doronicum austriacum* Jacq.
- C. III. Kapradina Braunova – *Polystichum braunii* (Spenn.) Fée
- C. III. Knotovka noční – *Melandrium noctiflorum* (L.) Fries
- C. III. Koromáč olešník – *Silaum silaus* (L.) Schinz et Thell
- C. III. Kozlík dvoudomý – *Valeriana dioica* L.
- C. III. Lilie zlatohlávek – *Lilium martagon* L.
- C. III. Lipnice oddálená – *Poa remota* Fors.
- C. III. Lýkovec jedovatý – *Daphne mezereum* L.
- C. III. Nepatrnec rolní – *Aphanes arvensis* L.
- C. III. Okrotice bílá – *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce
- C. III. Okrotice mečolistá – *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch
- C. III. Oměj různobarevná – *Aconitum variegatum* L. s. l.
- C. III. Pcháč bělohlavý – *Cirsium eriophorum* (L.) Scop.
- C. III. Pětprstka žežulník – *Gymnadenia conopsea* (L.) L. C. Rich. subsp. *conopsea*
- C. III. Prstnatec Fuchsův – *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó subsp. *fuchsii*
- C. III. Prstnatec májový – *Dactylorhiza majalis* (Reichenb.) Hunt et Summerh
- C. III. Prysenka vyšší – *Primula elatior* (L.) Hill
- C. II. Pryšec tuhý – *Tithymalus serrulatus* (Thuill.) Holub
- C. III. Rmen smradlavý – *Anthemis cotula* L.
- C. II. Sněženka podsněžník – *Galanthus nivalis* L.
- C. III. Třezalka položená – *Hypericum humifusum* L.
- C. III. Udatna lesní – *Aruncus vulgaris* Rafn.
- C. III. Vemeník dvoulistý – *Platanthera bifolia* (L.) L. C. Rich.
- C. III. Viola dvoukvětá – *Viola biflora* L.
- C. III. Zeměžižec obecná – *Centaurium erythraea* Rafn.
- C. III. Zvonek šírolistý – *Campanula latifolia* L.
- C. III. Žabník trávolistý – *Alisma gramineum* Lej.

- C. IV. Vzácnější taxony vyžadující pozornost
- C. IV. Aron východní – *Arum orientale* M. Bieb.
- C. IV. Bíka žlutavá – *Luzula luzulina* (Vill.) Dalla Torre et Sarnth.
- C. IV. Bříza tmavá – *Betula obscura* Kotula
Bukovínek vápenný – *Currania robertiana* (Hoffm.) Wherry
- C. IV. Čarovník alpský – *Circaea alpina* L.
- C. IV. Čarovník prostřední – *Circaea intermedia* Ehrh.
- C. IV. Česnek hadí – *Allium victorale* L.
- C. IV. Čípek objímavý – *Streptopus amplexifolius* (L.) DC.
- C. IV. Čistec alpský – *Stachys alpina* L.
- C. IV. Hvězdnatý čemeřicový – *Hacquetia epipactis* (Scop.) DC.
Hvozdíček prorostlý – *Kohlruschia prolifera* (L.) Kunth
- 50 C. IV. Chřpa ostroperá – *Jacea oxylepis* (Wimm, et Grab.) Soják

- Jaterník podléška – *Hepatica nobilis* Mill.
- Jetel bleďožlutý – *Trifolium ochroleucon* Huds.
- C. IV. Jmelí bílé – *Viscum album* L.
- C. IV. Kapraď plevinatá – *Dryopteris pseudomas* (Wollaston) Holub et Pouzar
- C. IV. Krtičník Scopolioho – *Scrophularia scopolii* Hoppe
- C. IV. Kýčelnice devtílistá – *Dentaria anaphyllos* L.
Kýčelnice Paxova – *Dentaria x paxiana* O. E. Schulz
- C. IV. Kýčelnice žlaznatá – *Dentaria glandulosa* Walst. et Kit.
- C. IV. Měsíčnice vytrvalá – *Lunaria rediviva* L.
Mochna nízká – *Potentilla pusilla* Host
- C. IV. Nadmutice bobulnatá – *Cucubalus baccifer* L.
- C. IV. Oměj liščí – *Aconitum vulparia* Reichenb.
Orlíček planý – *Aquilegia vulgaris* L.
- C. IV. Ostřice Buekova – *Carex buekii* Wimm.
- C. IV. Ostřice visutá – *Carex pendula* Huds.
Ostrožka stračka – *Consolida regalis* S. F. Gray
Plamének plotní – *Clematis vitalba* L.
- C. IV. Plavuň jedlová – *Huperzia selago* (L.) Schrank et Mart.
- C. IV. Plavuň pučivá – *Lycopodium annotinum* L.
- C. IV. Pryskyňník kašubský – *Ranunculus cassubicus* L.
- C. IV. Pryskyňník omějolistý – *Ranunculus platanifolius* L.
Pryšec drobný *Tithymalus exiguus* (L.) Lam.
- C. IV. Pryšec mandlaňovitý – *Tithymalus amygdaloides* (L.) Hill
Puškovec obecný – *Acorus calamus* L.
- C. IV. Růže alpská – *Rosa pendulina* L.
Řešetlák počistivý – *Rhamnus catharticus* L.
- C. IV. Sítina kostrbatá – *Juncus squarrosus* L.
Sporýš lékařský – *Verbena officinalis* L.
Sveřep japonský – *Bromus japonicus* Thunb. ex Murr.
- C. IV. Sveřep větevnatý – *Bromopsis ramosa* (Huds.) Holub
Svízel potoční – *Galium rivale* (Sibth. et Sm.) Griseb.
- C. IV. Viola skalní – *Viola saxatilis* F. W. Schmidt
- C. IV. Zapallice žluťuchovitá – *Isopyrum thalictroides* L.
- C. IV. Zvonek moravský – *Campanula moravica* (Spitzner) Kovanda
Zebřice pyrenejská sibiřská – *Libanotis pyrenalca* (L.) Bourg. subsp. *sibirica*

V souladu s posláním muzejní práce shromažďovat a dokumentovat doklady o vývoji přírody a společnosti a uchovat je pro příští generace zachycuje předložený seznam současně a dosud neúplné vědomosti o zastoupení ohrožených taxonů československé květeny v podmínkách okresu Nový Jičín. Lze proto očekávat, že na základě studia literatury a herbářového materiálu v československých muzeích mohou být nalezeny další údaje vztahující se k území okresu Nový Jičín. V tomto smyslu zpracovatelka uvítá další informace, připomínky a upozornění na konkrétní lokality i nové údaje k ověření v terénu.

Za podnětné připomínky k revizi celostátního seznamu a sestavení regionálního soupisu srdečně děkuji panu RNDr. Josefu Holubovi, CSc. z Botanického ústavu ČSAV v Prácheňích.

Literatura:

- Čeřovský J., Holub J. et Procházka F. (1979): Červený seznam flóry ČSR. – Památ. a Pflr., Praha, 4: 361–378.

- Dostál J. (1950): Květena ČSR. — 2269 p., Praha.
 — (1958): Klíč k úplné květeně ČSR. — 982 p., Praha.
 Holub J., Procházka F. et Čeřovský J. (1979): Seznam vyhynulých, endemických a ohrožených taxonů vyšších rostlin květeny ČSR (1. verze). — Preslia, Praha, 51 : 213–237.
 Smejkal M. (1980): Komentovaný katalog moravské flóry. — 301 p., ed. Univ. J. E. Purkyně, Brno.

FLORISTICKÁ CHARAKTERISTIKA NAVRHOVANÉ CHRÁNĚNÉ LOKALITY NA KATASTRU OBCE VEŘOVICE

Milada Kyselá

Studovaná oblast se rozkládá na rozhraní katastrálních území obcí Veřovice a Zenklava. Zemědělské pozemky mesofilních pastvin náleží k JZD Beskyd.

Geograficky je území součástí Podradhošské pahorkatiny (Bechný 1963), která má ráz navzájem izolovaných skupin kopců nikde netvořících souvislé hřebeny. Vznikla rozrušením četných karpatských vrás a na ně uložených mořských usazenin vodními toky. Území se rozkládá v nadmořské výšce 410–495 m n. m. a má rozlohu asi 23 ha.

Geologicky (Bechný 1963) je Podradhošská pahorkatina velmi složitým celkem. Svrchní těšínské břidlice jsou černé, lesklé, žilnaté, slípnuté, často s vločkami vápenitého pískovce. Obvod leží v oblasti tvořené převážně horninami karpatského flyše druhohorního a třetihorního stáří a jen na menších plochách se vyskytují pleistocenní svahoviny z převážně kyselého materiálu nebo nejmladší holocenní sedimenty (Zvanovec 1969). Na složení geologického podkladu se podílejí tzv. veřovické vrstvy (Dvořák et Růžička 1972), které představují souvrství tmavých křemitohlinitých břidlic a jílovců s tenkými vločkami šedých pískovců a hojnými pelosideritovými sloukami.

Z geomorfologického hlediska (Demek J. et al. 1965) je území součástí Štramberské vrchoviny, která je modelována souvrstvím málo odolných břidlic a pískovců předpolí slezského příkrovu. Nad vrcholovou hladinou ve výšce 450 až 500 m n. m. vystupují skupiny vrchů a izolované vrchy, které vznikly erozí a denudací slezského příkrovu. Karbonátové horniny jsou ve Štramberské vrchovině zastoupeny bradly jurských vápenců.

Fytogeograficky (Dostál J. 1960) je zájmové území součástí podokresu Štramberské pahorkatiny (Moravské podhůří), okresu Moravskoslezské Beskydy, obvodu západobeskydské květeny (Eubeschidicum) v oblasti karpatské květeny (Carpaticum). Podle fytogeografického členění (Skalický V. et al. 1978) náleží území k okresu Moravská brána Karpatského mezofytika (Mesophyticum carpaticum).

Podle údajů v Atlase podnebí ČSR (Srový S. et al. 1958) se území nachází v mírně teplé, velmi vlhké vrchovité klimatické oblasti. Srážkové a teplotní údaje platné pro stanoviště Frenštát pod Radhoštěm (422 m n. m.) uvádím z tabulek k podnebí ČSSR (Vesecký A. et al. 1961). Průměrná roční teplota vzduchu je podle padesátiletého průměru let 1901–1950 7,4° C. Průměrná teplota ve vegetačním období měsíců III.–IX. je 11,9° C. Celkový průměrný roční úhrn srážek za pozorovací období let 1901–1950 činí 946 mm, za vegetační období 660 mm. Průměrný počet dnů se sněhovou pokrývkou podle průměru let 1921–1950 je 63,5 za rok.

Z pedologického hlediska (Zvanovec V. 1969) se zde vyskytují půdy hnědé a hnědé půdy slabě oglejené. Hnědé půdy se nacházejí na svažitém terénu. Podkladem je karpatský flyš v typickém střídání pískovců a břidlic většinou slabě vápnitých. Vysokou biologickou činností dochází k humifikaci a částečně mineralisaci hromadících se organických látek. V zájmovém území mají tyto půdy mléčné profily — 16–20 cm mocný drnový horizont je středně skeletovitý, v hloubce 30 cm přechází do kamenitého půdotvarného substrátu. Půdy mají v celém profilu středně těžkou zrnitost. Hnědá půda slabě oglejená se nachází především ve sníženinách.

Větší význam má pouze na nevelkých vlhkých plochách.

Území jsem rozdělila na dvě oblasti — lokalitu L₁ a L₂ (viz mapka). Oblast L₁ byla zejména pro svou floristickou hodnotu navržena na chráněnou lokalitu.

Studované území není mimo část vrchu Štramberskík souvisleji zalesněno. Jedná se zde většinou o luční porosty, které přecházejí v křovinaté stráně s hojnými remízky.

Oblast je ovlivňována obhospodařováním jednak okolních zemědělských ploch, jednak polokulturních luk i v prostoru zájmového území, což má za následek výskyt pleveňatých, ruderálních a adventivních druhů. Lesní a křovinaté porosty mají však přirozený charakter. Na utváření stanovištních poměrů se podílejí svahové poměry s průměrným úklonem 15°, většinou dobrý stav vodního a vzdušného režimu (mimo oglejené půdy). Území je odvodňováno Sedlničkou, která protéká lokalitou L₁, a potokem Jičínka, který protéká podél silnice obcí Veřovice.

Průzkum na lokalitě jsem prováděla v roce 1979. Nomenklatura rostlinných druhů je uvedena podle Rothmaler (Rothmaler W. 1978), nomenklatura vyšších syntaxonů podle Holuba (Holub J. et al. 1967).

Z hlediska geobotanického členění vegetace ČSSR (Mikyška R. et al. 1968) se na lokalitě uplatňují lesní společenstva, která odpovídají údajům rekonstrukční geobotanické mapy. Bylo zde zjištěno zastoupení dubohabrových hájů, v okolí potoka zastoupení olšín. Většinou se však jedná o křovinaté a luční porosty, místy s ruderálními společenstvy.

1. Mokrý louky.

Společenstvo mokřých luk druhové kombinace *Deschampsia caespitosa* — *Holcus lanatus* — *Anthoxanthum odoratum* (in Balátová-Tuláčková 1954), svazu *Molinion W. Koch. 1926* se na lokalitě vyskytují pouze na plošně značně omezeném území. Půda obsahuje velké množství vody. Reliéf je téměř rovinný s velmi malým úklonem. V keřovém patře místy zmlazuje olše lepkavá (*Alnus glutinosa*). V bylinném patře se hojně vyskytují druhy metlice trsnatá (*Deschampsia caespitosa*),

medyněk vlnatý (*Holcus lanatus*), tomka vonná (*Anthoxanthum odoratum*), řebříček obecný (*Achillea millefolium*), prýskýňník prudký (*Ranunculus acris*), sítina sivá (*Juncus inflexus*), pcháč potoční (*Cirsium rivulare*), sítina článkovaná (*Juncus articulatus*), třezalka skvrnitá (*Hypericum maculatum*), vrbina penízková (*Lysimachia nummularia*), ostřice srstnatá (*Carex hirta*), o. prosová (*C. panicea*), chrpa luční (*Centaurea jacea*), rožec obecný (*Cerastium holosteoides*), řidčeji pcháč zelinný (*Cirsium oleraceum*), svízel bahenní (*Galium palustre*) zblouhan (*Glyceria declinata*), prýskýňník plazivý (*Ranunculus repens*), ostřice liščí (*Carex vulpina*), blátouch bahenní (*Caltha palustris*), z dalších druhů to jsou karbínec evropský (*Lycopus europaeus*), prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), bahnička bahenní (*Eleocharis palustris*), ostřice zaječí (*Carex leporina*), ptačinec trávalistý (*Stellaria graminea*), zdravínek červený (*Odontites rubra*), dvouzubec trojdielný (*Bidens tripartita*).

2. Polokulturní ovsíkové louky.

Ovsíkové louky asociace *Arrhenatherum elatioris* Br. 181.1919, svazu *Arrhenatherion* W. Koch 1926 jsou na lokalitě poměrně hojným společenstvem. Vyskytují se na částečně ošetřovaných půdách. Hojně se zde vyskytují druhy řebříček obecný (*Achillea millefolium*), jitrocel kopinatý (*Plantago lanceolata*), černohlávek obecný (*Prunella vulgaris*), chrpa luční (*Centaurea jacea*), srha říznáčka (*Dactylis glomerata*), medyněk vlnatý (*Holcus lanatus*), hrachor luční (*Lathyrus pratensis*), prýskýňník prudký (*Ranunculus acris*), škarda dvouletá (*Crepis biennis*), mrkev obecná (*Daucus carota*), kostřava luční (*Festuca pratensis*), řidčeji ovsík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), zvonek rozkladitý (*Campanula patula*), chrostavec ralský (*Knautia arvensis*), svízel povázka (*Galium mollugo*), len luční (*Linum catharticum*), štirovník růžkatý (*Lotus corniculatus*), pampeliška srstnatá (*Leontodon hispidus*), rožec obecný (*Cerastium holosteoides*), šťovík obecný (*Rumex acetosa*), psineček tenký (*Agrostis tenuis*), bršlice kozí noha (*Aegopodium podagraria*), bojíněk luční (*Phleum pratense*), svízel jarní (*Cruciata glabra*), třezalka skvrnitá (*Hypericum maculatum*), z druhů charakterizujících přechod k přirozeným porostům se zde nachází sveřep vzpřímený (*Bromus erectus*).

3. Křovinaté stráně.

Nejvýznamnější vegetační skupinou na lokalitě jsou přirozené křovinaté porosty. Reliéf má průměrný úklon 15°, půdy jsou nehojené s vyšším obsahem vápníku. Na sklodbě keřového patra se podílejí druhy růže šípková (*Rosa canina*), růže křovištní (*Rosa corymbifera*), hloh obecný (*Crataegus laevigata*), hloh křivokalištný (*C. curvisepala*), slivoň trnká (*Prunus spinosa*). V bylinném patře se uplatňují některé charakteristické druhy svazu *Bromion* W. Koch 1926 jako sveřep vzpřímený (*Bromus erectus*), ostřice chabá (*Carex flacca*), púpava bezlodyžná (*Carlina acaulis*), p. obecná (*C. vulgaris*), hořec křížatý (*Gentiana cruciata*), hořeček brvitý (*Gentianella ciliata*), talice srpovitá (*Medicago lupulina*), vlččenec setý (*Onobrychis viciifolia*), jetel horský (*Trifolium montanum*), z dalších druhů byly registrovány svízel povázka (*Galium mollugo*), chrpa luční (*Centaurea jacea*), ch. čekánek (*C. scabiosa*), ovsík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), dobrámyš obecná (*Origanum vulgare*), marulka klínopád (*Clinopodium vulgare*), marulka pamětník (*Acinos arvensis*), jetel prostřední (*Trifolium medium*), vikev ptačí (*Vicia cracca*), hrachor luční (*Lathyrus pratensis*), jehlice trnitá (*Ononis spinosa*), ocůn jesenní (*Colchicum autumnale*), len luční (*Linum catharticum*), kokrhel větší (*Rhinanthus alectorolophus*), mochna plazivá (*Potentilla reptans*), třezalka tečkovaná (*Hypericum perforatum*), t. skvrnitá (*H. maculatum*), mateřídouška polejová (*Thymus pulegioides*), prýskýňník mnohokvětý (*Ranunculus polyanthemus*), kokrhel menší (*Rhinanthus minor*), starček přímětník (*Senecio jacobaea*),

Hořec křížatý, Veřovice, lokalita Štramberčík.
Foto Milada Kyselá 1979.

pampeliška srstnatá (*Leontodon hispidus*), mochna nátržník (*Potentilla erecta*), toten menší (*Sanguisorba minor*), bedrník obecný (*Pimpinella saxifraga*), celík zlatobýl (*Solidago virgaurea*), ptačinec trávalistý (*Stellaria graminea*), svízel nízký (*Galium pumilum*), jitrocel prostřední (*Plantago media*), vítod chocholatý (*Polygala comosa*), v. obecný (*P. vulgaris*), zeměžluč menší (*Centaurea minus*).

Křovinaté stráně místy přecházejí ve stromovité porosty remízkovitého charakteru, kde ve stromovém patře převažují: lípa srdčitá (*Tilia cordata*), třešeň ptačí (*Cerasus avium*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), v keřovém patře svída krvavá (*Cornus sanguinea*), růže šípková (*Rosa canina*), kalina obecná (*Viburnum opulus*). Na floristickém složení bylinného podrostu se podílejí kromě lučních druhů také druhy lesní jako lípnice hajní (*Poa nemoralis*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), ostřice lesní (*Carex sylvatica*), violka lesní (*Viola reichenbachiana*).

4. Ruderální společenstvo s komanicí bílou.

Na lokalitě L₁ se na plošně značně omezeném území vyskytuje ruderální společenstvo blízké asociaci *Melilotetum albae* – *officinalis* Sissingh 1950, svazu *Dauco-Melilotion* (Srovn. Hejný S. 1979). Floristické složení tvoří druhy komanice bílá (*Melilotus alba*), mrkev obecná (*Daucus carota*), řebříček obecný (*Achillea millefolium*), talice dětelová (*Medicago lupulina*), čičorka pestrá (*Coronilla varia*), kozlík lékařský (*Valeriana officinalis*), vikev ptačí (*Vicia cracca*), vrbina obecná (*Lysimachia vulgaris*), pcháč obecný (*Cirsium vulgare*), kakost holubičí (*Gera-*

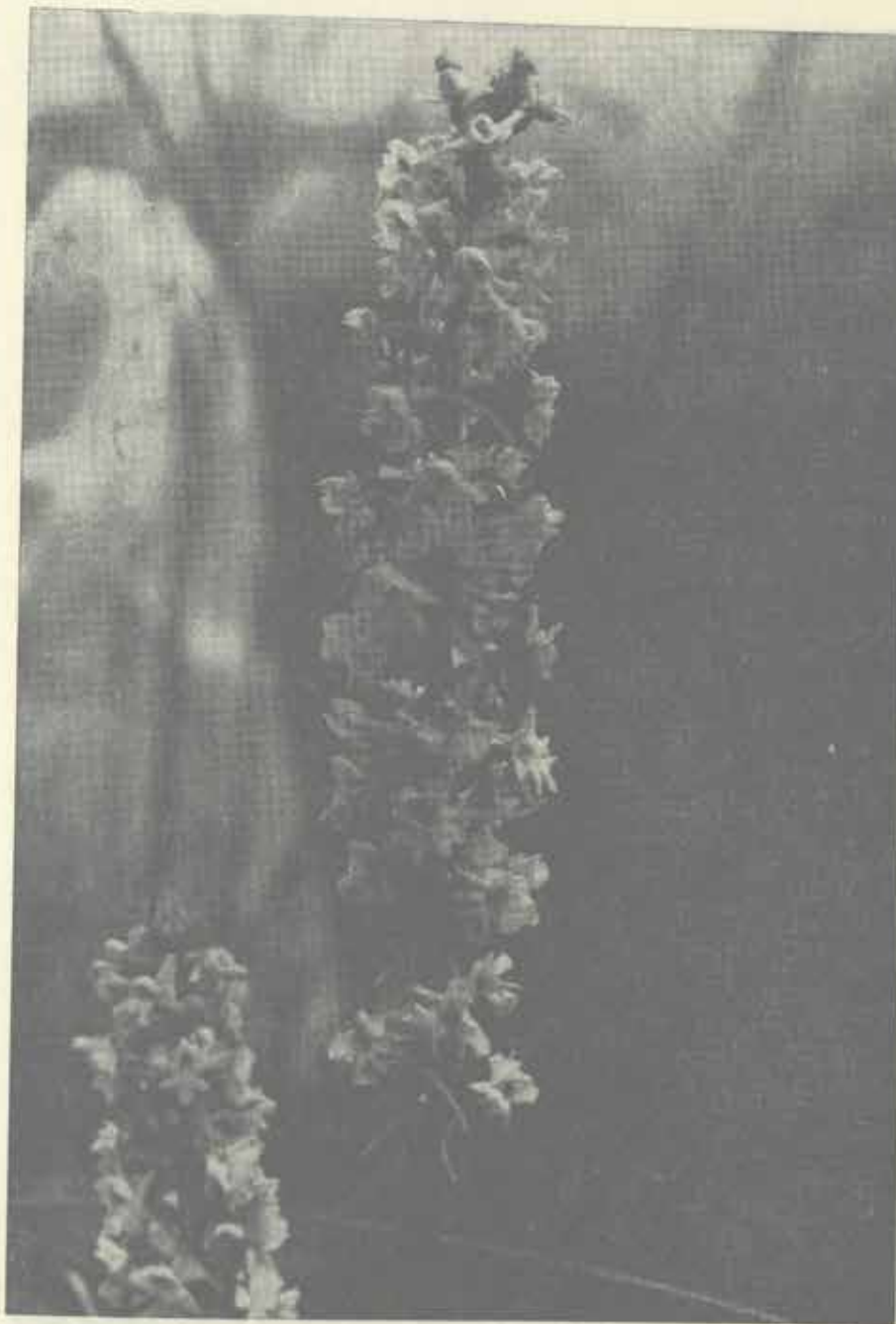
nium columbinum), jilek vytrvalý (*Lolium perenne*), jetel zvrhlý (*Trifolium hybridum*), j. plazivý (*Trifolium repens*), svlačec rolní (*Convolvulus arvensis*), jitrocel kopinatý (*Plantago lanceolata*).

5. Dubohabrové háje.

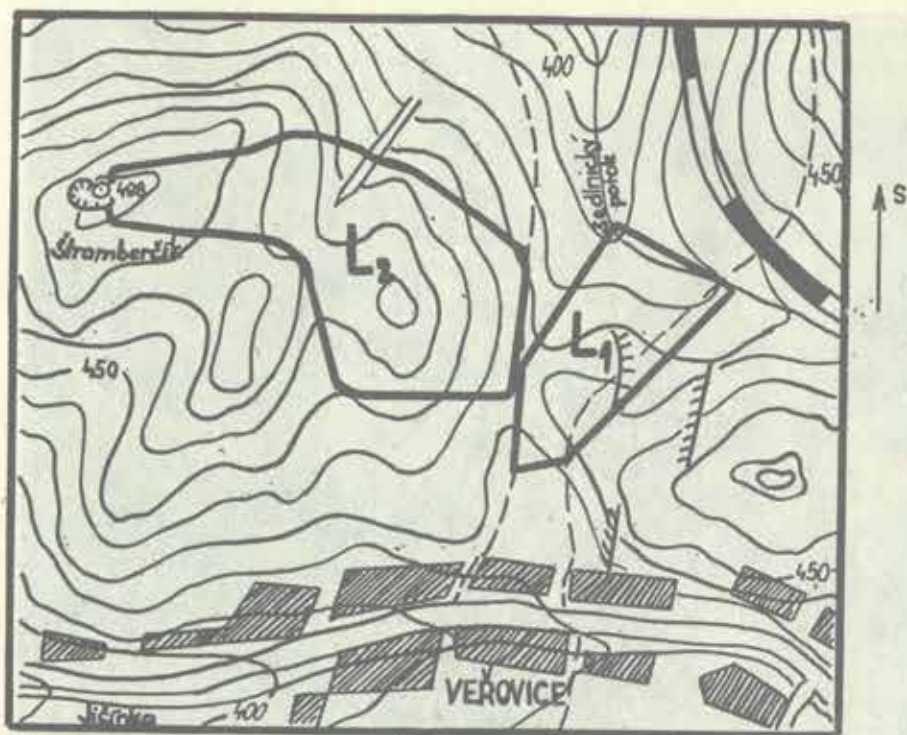
Převážnou část studovaných lesních porostů tvoří dubohabrové háje, které spadají ke svazu *Corpinion betuli* (Mayer 1937) Oberdorfer 1953. Vyskytují se ve vrcholových partiích vrchu Štramberčík, kde se vedle charakteristických zástupců stromového a keřového patra jako dub letní (*Quercus robur*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), habr obecný (*Carpinus betulus*), uplatňují též druhy buk lesní (*Fagus sylvatica*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), jilm horní (*Ulmus glabra*), vzácněji jedle bělokorá (*Abies alba*), místy se vyskytují bříza bradavičnatá (*Betula pendula*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), topol osika (*Populus tremula*). Keřové patro provázejí druhy líska obecná (*Corylus avellana*), řidčeji bez černý (*Sambucus nigra*), meruzalka srstka (*Ribes uva-crispa*), jeřáb obecný (*Sorbus aucuparia*), kalina obecná (*Viburnum opulus*). V bylinném patře se kromě nálezu dřevin vyskytují zejména charakteristické svazové druhy jako mařinka vonná (*Galium odoratum*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), hluchavka pítušník (*Galeobdolon luteum*), prvosenka vyšší (*Primula elatior*), plicník lékařský (*Pulsatilla officinalis*), kapraď samec (*Dryopteris filix-mas*), kokořík mnohokvětý (*Polygonatum multiflorum*), violka lesní (*Viola reichenbachiana*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), paprotka samičí (*Athyrium filix-femina*), starček Fuchsův (*Senecio fuchsii*), zvonek kopřivolistý (*Campanula trachelium*), lipnice hajní (*Poa nemoralis*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), jahodník obecný (*Fragaria moschata*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), mléčka zední (*Mycelis muralis*), kýčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), srha mnohomanželná (*Dactylis polygama*), pižmovka mošusová (*Adoxa moschata*), zběhovce plazivý (*Ajuga reptans*), břečťan popínavý (*Hedera helix*), kokost smrdutý (*Geranium robertianum*), z dalších druhů bršlice kozí nohy (*Aegopodium podagraria*), kuklík městský (*Geum urbanum*), karblik lesní (*Anthriscus sylvestris*), jeřábík lesní (*Hieracium sylvaticum*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*).

6. Oišiny.

Sedlnička na lokalitě L₁ je lemována břehovými lesními porosty z podsvazu *Alnion glutinoso-incanae* (Br.-Bl. 1915) Oberdorfer 1953, které tvoří úzký pruh údolního luhu. Ve stromovém patře dominuje oíše lepkavá (*Alnus glutinosa*), řidčeji se zde vyskytují javor mléč (*Acer platanoides*), j. klen (*A. pseudoplatanus*), stříemcha hroznovitá (*Padus avium*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*). V keřovém patře zmlazují oíše, lípa a javor klen, z dalších druhů zde rostou bez černý (*Sambucus nigra*), svída krvavá (*Cornus sanguinea*), vrba jíva (*Salix caprea*), kalina obecná (*Viburnum opulus*). V bylinném patře se uplatňují charakteristické asociční druhy kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*), svízel přítula (*Galium aparine*), hluchavka skvrnitá (*Lamium maculatum*), blátouch bahenní (*Caltha palustris*), netýkavka nedůtklivá (*Impatiens noli-tangere*), dále charakteristické druhy svazu *Alno-Padion* Knapp 1942 em. Medwecka opud Matuszkiewicz et Borowik 1957 jako kostřava obrovská (*Festuca gigantea*), zblochan (*Glyceria declinata*), karbínec evropský (*Lycopus europaeus*), prvosenka vyšší (*Primula elatior*), srha mnohomanželná (*Dactylis polygama*), lipnice hajní (*Poa nemoralis*), kerblík lesní (*Anthriscus sylvestris*), k. lesklý (*A. nitida*), kokost smrdutý (*Geranium robertianum*), pcháč zelinný (*Cirsium oleraceum*), tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria*), ostružiník maliník (*Rubus idaeus*), svízel povázka (*Galium mollugo*), lipnice bahenní (*Poa palustris*), vrbovka malokvětá (*Epilobium parviflorum*), v. růžová (*E. roseum*), prýskyřník plazivý (*Ranunculus repens*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), řepišnice hořká (*Cardamine amara*), pcháč potoční (*Cirsium rivu-*

Pětiprstka žežulník, Veřovice, lokalita Štramberčík.
Foto Milada Kyselá 1979.

Mapka návrhu chráněné lokality Veřovice.
Perokresba Milada Kyselá, 1980.

lare), škarda bažinná (*Crepis paludosa*), metlice trsnatá (*Deschampsia cespitosa*), křehkýš vodní (*Myosoton aquaticum*), vrbina obecná (*Lysimachia vulgaris*), skřípina lesní (*Scirpus sylvaticus*).

7. Okolí polních cest.

V okolí polních cest na lokalitě L₂ se vyskytuje ruderalní společenstvo, kde se hojně uplatňují druhy pcháče oset (*Cirsium arvense*), chrpa luční (*Centaurea jacea*), pryskyřník plazivý (*Ranunculus repens*), bolševník obecný (*Heracleum sphondylium*), ovčík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), bršlice kozí noha (*Aegopodium podagraria*), pýr plazivý (*Agropyron repens*), srha říznočka (*Dactylis glomerata*), konopice polní (*Galeopsis tetrahit*), psárka luční (*Alopecurus pratensis*), medyněk vlnatý (*Holcus lanatus*), pcháč obecný (*Cirsium vulgare*), smetánka lékařská (*Taraxacum officinale*), víkev ptačí (*Vicia cracca*).

Oblast L₁ představuje většinou přirozené křovinaté porosty, kde je z hlediska ochrany přírody významný především výskyt řady chráněných druhů jako orlíček planý (*Aquilegia vulgaris*), prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), hořec křížatý (*Gentiana cruciata*), hořec brvlitý (*Gentianella ciliata*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*), vstavač mužský (*Orchis mascula*), z částečně chráněných druhů prvosenka vyšší (*Primula elatior*). Pozoruhodný je nálezy vstavače bledého (*Orchis pallens*). Lokalita si proto vzhledem k výskytu významných chráněných druhů určitě zasluhuje ochrany.

Literatura:

- Balátová-Tuláčeková E. (1954): Studie luk v údolí řeky Moravice. — Přírod. Sborn. ostrov. kraje, Opava, 15: 236–268.
 Bechný J. (1963): Geografie okresu Nový Jičín. — Ostrava.
 Demek J. et al. (1965): Geomorfologie českých zemí. — Praha.
 Dostál J. (1957): Fytogeografické členění ČR. — Sborn. Čs. Společ. Zeměp., Praha, 62: 1–18.
 Dvořák et Růžička (1972): Geologická minulost Země. — Praha.
 Holub J. et al. (1967): Übersicht der höheren Vegetationseinheiten der Tschechoslowakei. — Rozpr. ČSAV, Ser. math. — nat., Praha, 77.
 Mikyška R. et al. (1968): Geobotanická mapa ČSSR. — Vegetace ČSSR A 2. — Praha.
 Hejný S. et al. (1979): Přehled ruderalních rostlinných společenstev Československa. — Rozpr. ČSAV, Ser. math. — nat., Praha, 89: 3–91.
 Kyselá M. (1980): Vegetační poměry návrhu chráněné lokality v obci Veřovice, okres Nový Jičín. — Ms. (Depon. in: Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně).
 Rothmaler W. et al. (1978): Exkursionsflora für die Gebiete der DDR und der BRD. — Gefäßpflanzen. — Berlin.
 Skalický V. et al. (1978): Materiály ke květeně Moravskoslezských Beskyd, Podbeskydské pahorkatiny a okrajové části Ostrovské pánve. — Práce a studie No 3. — 245 p., 4 map., ed. Okres. Vlastiv. Muz., Frýdek-Místek.
 Syrový S. et al. (1958): Atlas podnebí ČR. — Praha.
 Vesecy A. et al. (1961): Podnebí Československé socialistické republiky. Tabulky. — Praha.
 Zvanovec V. (1969): Komplexní průzkum zemědělských půd ČSSR — JZD Veřovice, okres Nový Jičín. — (Depon. in: JZD Beskyd v Mořkově).
 Adresa autora: Milada Kyselá, 742 71 Hodslavice 391.

SOUPIS NÁLEZŮ BRONZOVÝCH PŘEDMĚTŮ Z OKRESU NOVÝ JIČÍN

Emanuel Grepí

Z doby pravěkého osídlení nynějšího okresu Nový Jičín známe velké množství nalezišť. Pravěký inventář z těchto lokalit má mnohdy velký význam pro hodnocení pravěkého osídlení Moravy. Právě takovým inventářem jsou bronzové nálezy. Z tohoto území pochází bronzové nálezy z několika časových období, počínaje střední dobou bronzovou a konče starší dobou železnou. Byly nalezeny předměty denní potřeby, zbraně různého typu, šperky a kultovní bronzové předměty.

Z okresu jsou známe hromadné nálezy (poklady), bronzový inventář pocházející z archeologických výzkumů některých pravěkých lokalit a předměty nalezené ojediněle.

Za nejstarší je možno považovat hromadný nálezy bronzů z roku 1878–1879 zachráněný K. J. Maškou při výzkumu jeskyně Šipky na Kotouči. V uvedených letech našel v keramické nádobě dvě bronzové sekerky s tulejkou a ouškem, 59

závěsek se slunečním symbolem a 5 hladkých bronzových náramků čtvercového průřezu (K. J. Maška 1884, 17). Další nález byl učiněn v roce 1891 v Mankovicích při stavbě železniční dráhy Suchdol - Odry. Bylo nalezeno celkem 88 bronzových předmětů, a to jehlice se zduřeným krčkem a vývalkovitou hlavici, 12 závěsků se slunečním symbolem, puklice, brýlovité ozdoby (K. J. Maška 1892, 117, 118). Dále to byl v roce 1927 nález na Kotouči v trati „Brda“, který obsahoval 6 celých bronzových nádob typu Jenišovice - Kirkendrup, 6 zlomků těchto nádob, dále dvě štítové puklice, 16 brýlovitých závěsků, jeden torčovaný nákrčník (J. Knies 1929, 16-17). V roce 1942 rovněž v trati „Brda“ byl objeven další hromadný nález, který obsahoval štítovou sponu typu Křenůvky - Domaníža, 2 deformované pažní spirály a jeden torčovaný nákrčník (VI. Podborský 1967, 194). V blízkosti základů bývalého jižního kostela na Kotouči byl v roce 1944 objeven další hromadný nález bronzových předmětů, který obsahoval 6 drobných náramků a zlomek bronzové dýky typu Gamowa. Nález byl až do roku 1966 v soukromém vlastnictví (VI. Podborský 1967, 195).

V prosinci 1956 byly objeveny hned dva hromadné nálezy, a to v Kopřivnici v trati „Koryčka“ (12 masivních torčovaných kruhů, 3 hladké masivní kruhy, 2 torčované rukojeti, 1 křížovou otaši, 1 hladká spirála a kus středové části spirály). (J. Král 1956, 5) a na Kotouči v trati „Panská vyhlídka“ (73 předmětů - 5 fragmentů bronzových nádob, 2 spony typu Křenůvky - Domaníža, 1 diadém, 2 spirálové pažní náramky, sekerka s tulejkou a ouškem, kladívko s tulejkou a ouškem, 7 srpů, 8 torčovaných nákrčníků, náramek ve tvaru C, 15 kompletních a 9 masivních náramků, 2 hladké náramky, 14 jehlic různého typu a 2 jehlice bez hlavice). (J. Jisl 1967, 31). K poslednímu hromadnému nálezu došlo v roce 1973 ve Štramberku v trati „Hraničky“. Obsahoval 2 hladké náramky ledvinovitého průřezu, 2 prsteny a jehlice s válcovitou hlavici a vrchlíkem (E. Grepí 1974, 56).

Z Kotouče je rovněž známá celá řada jednotlivých předmětů - 19 kusů jehlic, bronzové háčky udic, 2 zlomky břitev, 1 půlměsícovitá břitva, 4 nože, 5 srpů, 3 kopí, 2 náramky a 6 sekerek s tulejkou a ouškem, obr. č. 1. (1-3, 5-7, 13-18), obr. č. 2 (8-12), dále bronzový náramek, 3 pozdně laténské spony a bronzové rovnoramenné vážky. Ze soukromých sbírek z Kotouče pocházejí jehlice, masivní náramek tvaru C a drobná sekerka s tulejkou a ouškem, obr. č. 2 (25-28). Ze Ženklaavy pochází ojedinělý nález bronzového náramku se zoomorfickým ukončením.

Při výzkumu púchovské lokality Kojetín - Požahy byly v roce 1961 nalezeny, kromě různých keramických tvarů, dokladů železářské metalurgie a sidelních objektů, 2 pozdně laténské spony, 2 spony starší doby římské, bronzové nákončí a dva bronzové kroužky s kapkovitými nálitky (J. Král 1961, obr. č. 2 (29-31)).

V jednotlivých nálezech byly zjištěny předměty, které je možno zařadit buď podle stupnice Monteliové nebo stupnice Müller-Karpeho. Monteliova periodizace vychází z typologie jednotlivých předmětů pro severní Evropu a je rozdělena do 6 period (I-VI). Periodizace Müller-Karpeho vychází z periodizace P. Reineckeho, který vytvořil svůj systém pro datování v jižním Německu:

Montelius	III	IV	V	VI
Müller-Karpe	HA 1, 2 12.-11. st.	HB 1, 2 10.-9. st.	HB 3 8. st.	HC 7. st.

Je zřejmé, že podle obou stupnic se budeme zabývat bronzovými předměty, které pocházejí z mladší a pozdní doby bronzové R HA - R HB. Nejsou zde

předměty datované do stupně R BA - R BD. Tato okolnost nás nutí k vážnějšímu zamyšlení. Že na našem území postrádáme bronzové předměty ze starší a střední doby bronzové (kultura unětická a mohylová) je patrně způsobeno dosavadním stavem bádání na okrese. Dále je možné, že nepříznivé klimatické podmínky ke konci starší a v průběhu celé střední doby bronzové ztěžovaly možnosti zemědělství v méně klimaticky a půdně příznivých oblastech (tou je i náš současný okres Nový Jičín).

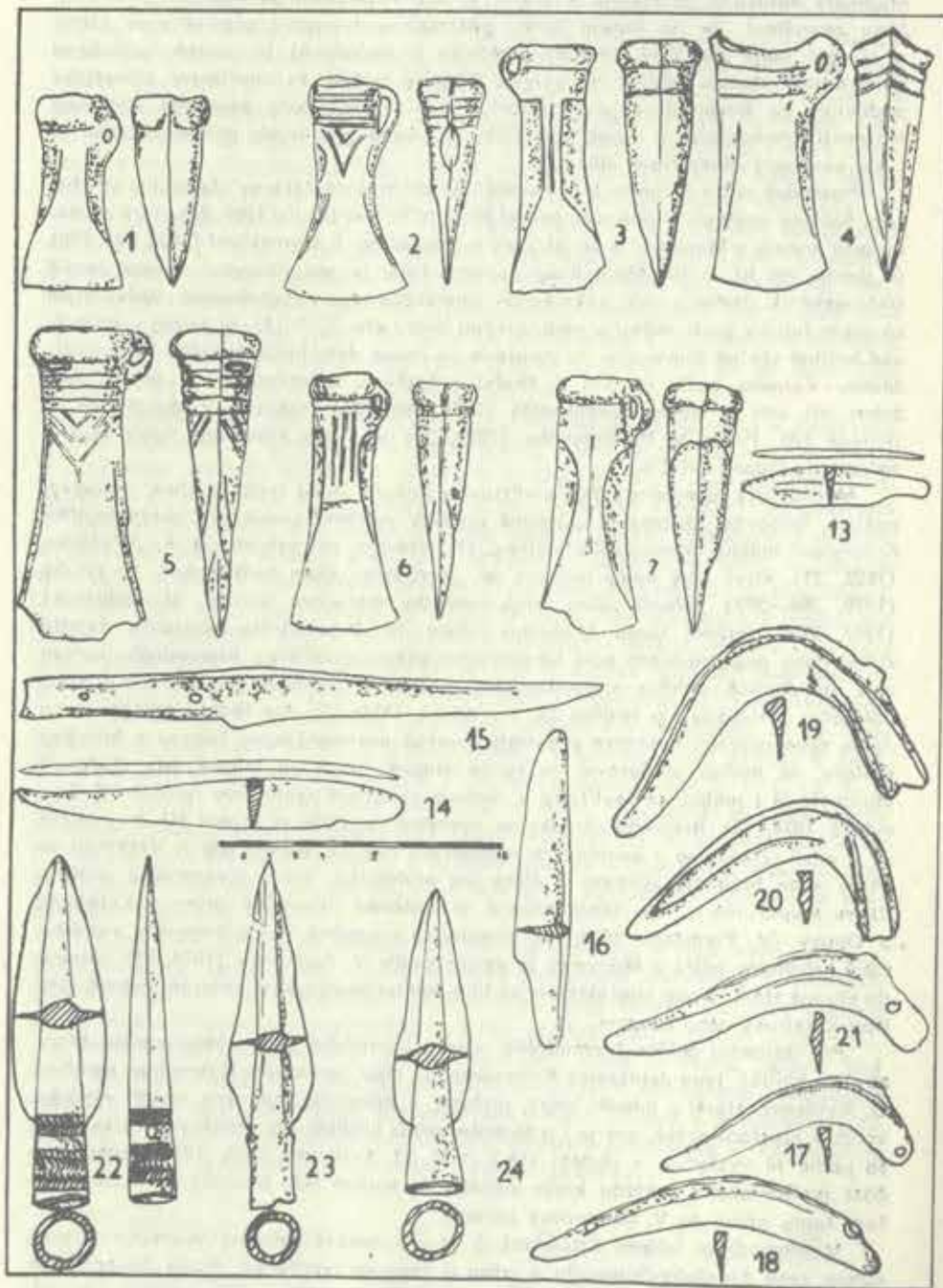
Hromadný nález Štramberk č. 1 umožňuje datovat závěsek se slunečním symbolem. Má své analogie v nálezech perské lokality Talyša (L. Jisl 1967, 26). Tyto závěsky jsou známé z Mankovic a ze Slatinic u Olomouce. E. Sprockhoff (1938, 206, 226) je datuje do III. a IV. Monteliové periody. Dále je pro datování možno použít obou sekerek. Jedna z nich, sekerka tzv. uherského typu se zobákovitě vyzduženým okrajem tulejky proti oušku s vodorovnými žebry obr. č. 1 (4), je hojná v karpatské kotlině včetně Slovenska. Je zařazena do časné doby halštatské HA-HB a podle Müller-Karpeho patří do HB 1. Druhá sekerka s ornamentálními lištami bez žebor při ústí je podle Sprockhoffa (1938, 206, 226) rozšířena v Monteliově V. periodě HB. Podle V. Podborského (1970, 30) je tento hromadný nález možno zařadit do stupně HB 2/3.

Mankovický hromadný nález představuje několik málo typů (jehlice, náramky, puklice, brýlovité závěsky aj.), jejichž analýzy můžeme použít pro chronologické hodnocení celého hromadného nálezu. O datování se pokusil již K. J. Maška (1892, 21), který celý nález datoval do „počínající doby halštatské“. V. Hrubý (1959, 256-257) zařadil nález mezi památky mohylové kultury. V. Podborský (1967, 219) datoval tento hromadný nález do drslavického horizontu depotů starší doby popelnicových polí. Charakteristickými předměty z hromadného nálezu jsou obě jehlice. Jehlice s dvojkónickou hlavici a zduřeným krčkem se podobá nálezcům z Hradiska a Hulína (V. Furmánek 1974, 63). Na těchto lokalitách se vedle sebe objevují bronzové předměty typické pro mohylovou kulturu a lužickou kulturu. Je možno je datovat do konce stupně BC a do stupně BD. Podobně starobylá je i jehlice se zesílenou a výrazně obvodově rýhovanou hlavici (V. Furmánek 1974, 61). Brýlovité závěsky se vyskytují nejdříve ve stupni HA 1 a běžně se s nimi setkáváme v uzavřených náleзовých celcích stupně HB 1. Vyskytují se vedle sebe brýlovité závěsky z drátu jak kruhového, tak i čtvercového průřezu již ve stupni HA 1. Do téhož stupně je datován hromadný nález z Kateřinek u Opavy (V. Furmánek 1974, 62) obsahující i puklice tvaru kulového vrchlíku. Celý hromadný nález z Mankovic je možno podle V. Furmánka (1974, 63) datovat do stupně HA 1. Svým charakterem se blíží některým slezským nálezcům bronzů jaké jsou Kateřinky nebo Roszew.

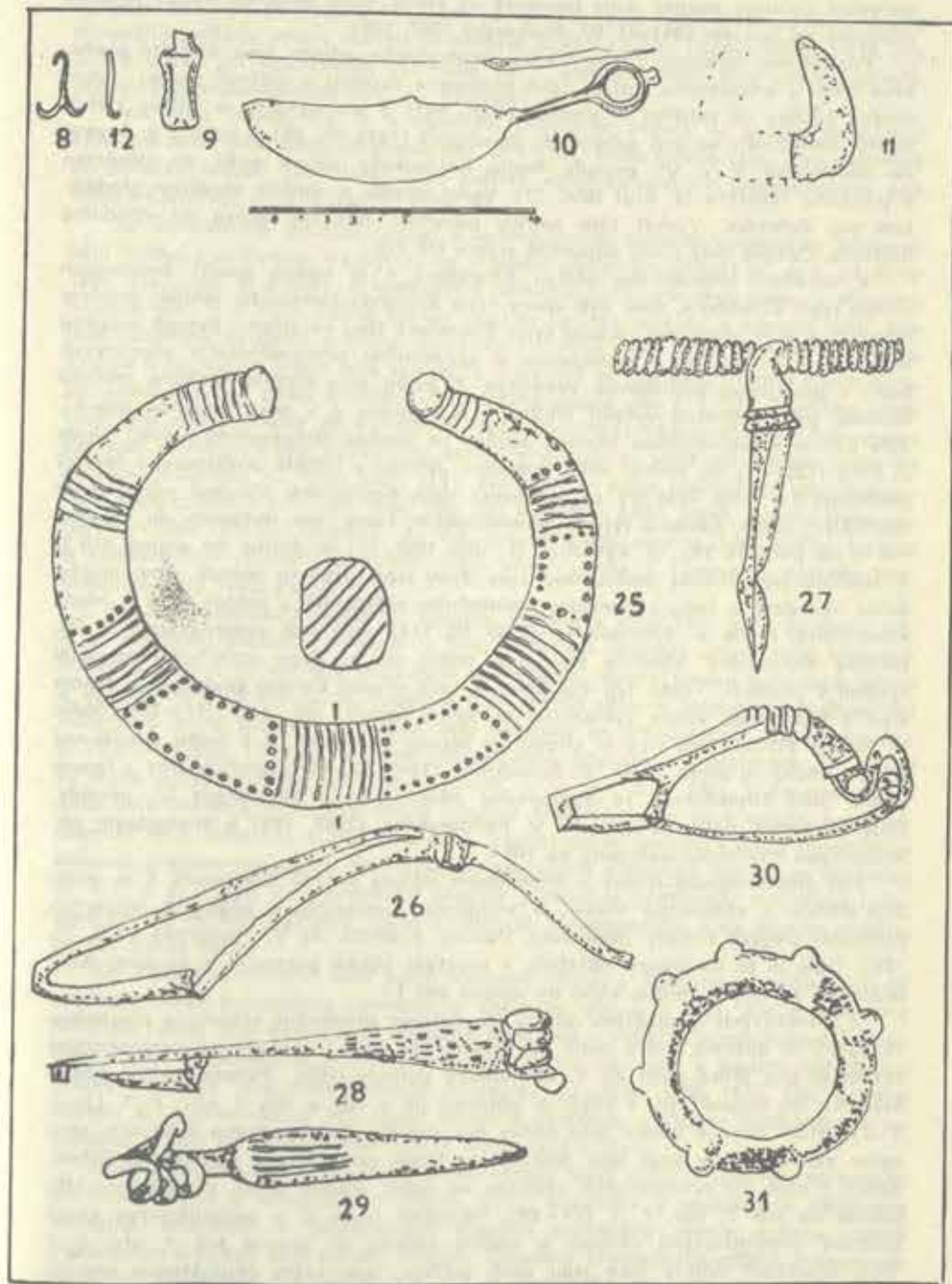
Pro datování celého hromadného nálezu Štramberk 2 se nabízí použití bronzových koflíků typu Jenišovice-Kirkendrup. U typu Jenišovice-Kirkendrup rozlišuje O. Kytlicová starší a mladší tvary, přičemž u mladších tepaných nádob výzdoba končí v prostoru ouška, což je i u štramberkých koflíků. Typ Jenišovice-Kirkendrup se podle ní vyskytuje v období HA 2 - HB (O. Kytlicová 1959, 141). Podstatnou část jenišovického pokladu klade autorka do stupně HA. Sprockhoff (1938, 112) řadí tento nález do V. Monteliové periody.

V hromadném nálezu Štramberk 3 je pro časové zařazení význačná štítová spona typu Křenůvky-Domaníža s rytou a tepanou výzdobou. Podle Sprockhoffa (1938, 112) je na ní vyryt vzor přesýpacích hodin, a je proto kladena do IV. periody Monteliové (L. Jisl 1967, 27), nebo do stupně HB 1.

Hromadný nález Štramberk 5 obsahuje pouze jediný datovatelný předmět, a to rukojeť dýky typu Gamowa. Tato rukojeť dýky s křížovým jícem je srovnávána s výskytem bronzů v trácko-kimmerijském horizontu i na Moravě. Jejich

Bronzové nálezy z okresu Nový Jičín - I.

Bronzové nálezy z okresu Nový Jičín - II.

datování (přelom pozdní doby bronzové ve starší dobu železnou HB 3) je dnes postaven na pevném základě (V. Podborský 1967, 196).

Pro časové zařazení kopřivnického hromadného nálezu jsou důležité především části z bronzového kotlíku (dvě torčované rukojeti a křížová аташе). Bronzovými kotlíky se jimi zabýval J. Smolík (1881, 442) a srovnával je s nálezy z Halstattu. Podrobněji se jimi zabýval E. Sprockhoff (1949, 50, 98) a zařadil je časově do Monteliovy V. a VI. periody. Podle Reineckeho dělení patří do středního a pozdního halštatu (J. Král 1956, 27). Velká spirála je dalším vhodným předmětem pro datování. Výskyt této spirály posunuje zařazení nálezu do středního halštatu. Časově celý nález odpovídá stupni HB 2/3.

K datování hromadného nálezu Štramberk 4 je možno použít bronzových nádob typu Štramberk, dále dvě spony typu Křenůvky-Domaníže, jehlice, masivní náramky a srpy. Bronzové nádoby typu Štramberk jsou ve střední Evropě unikátní nejen svou formou, ale i provedením a výzdobnými prvky-středním plastickým bodů s plastickou perličkovou výzdobou. Z jehlic jako chronologického měřítka můžeme jako průběžné vyřadit jehlice s roztepanou a v očka svinutou hlavici, dále jehlice s dvojkónickou hlavici. Jehlice se širokou hřebíkovitou hlavici klade J. Filip (1936-37) do mladší doby bronzové. Jehlice s bohatě profilovanou hlavici pocházejí (J. Filip 1936-37) ze začínající doby halštatské. Masivní náramky se zploštělým tělem, zdobené rytými geometrickými tvary jsou datovány do sklonku HA a na počátek HB. O. Kytlicová (L. Jisí 1967, 31) je datuje do stupně HB 1. V souboru jsou rovněž zastoupeny srpy dvou typů. Jsou to jednak srpy, jejichž žebra vycházejí z řapu zdobeného dodatečným sklepaním a jednak srpy s hladkými žebry. Podle E. Sprockhoffa (1949, 50, 114) patří obě skupiny srpů do IV. periody Monteliovy. Všechny srpy mají boční trn na řapu umožňující pevnější spojení s rukojetí. Tento typ existoval v celé střední Evropě současně s typem srpů s bradavkou kolmo vyčnívající na konci čepele, obr. č. 1 (17-18). Podle F. Holsta (1935), jsou srpy se středovým řapem sahajícím až k hrotu mladší než srpy, u nichž se žebro ztrácí. E. Sprockhoff (1949, 50, 94) považuje srpy s řapem stejně jako štramberské za doprovodné nálezy období Monteliovy IV. periody. Celý hromadný nález patří podle V. Podborského (1967, 195) k hromadným nálezům typu Boskovic, datovaný do HB 1.

Pro chronologické závěry o hromadném nálezu bronzů Štramberk 6 je důležitá jehlice s válcovitou hlavici a vrchlíkem analogická s nálezy z některých pohřebišť slezské kultury (Moravská Huzová, Krumsín viz V. Podborský 1970, 27, 128). Dále je to torčovaný nákrčník s prostým očkem paralelní s koncem doby bronzové a který je možno klást do stupně HB 1.

Z jednotlivých ojedinělých nálezů lze datovat především sekerky s plastickou výzdobou a auškem, které patří do stupně HA - HB 1. Sekerky s ornamentální výzdobou bez žebra patří do V. Monteliovy periody (HB). Půlměsícovitou břitvu klademe do stupně HB, i když se objevují již v BD a HA 1, obr. č. 1 (1-2, 5-7). Bližší časové určení této břítvy bez dalšího doprovodného materiálu není zatím možné. Hroty kopí jsou zastoupeny třemi exempláři s rhoboidním listem. Jeden z nich má ornamentální výzdobu na tuleji. Radím je do mladší fáze HB, patrně do HB 2, obr. č. 1 (21-24). Náramek tvaru C s pečetičkovými konci zdobený geometrickými obrazy je možno zařadit do stupně HB 1, obr. č. 2 (25). Ojedinělé nálezy jako jsou další jehlice, jsou svým charakterem shodné s jehlicemi z hromadného nálezu Štramberk 4, který je jako celek datován do stupně HB 1. Mezi ojedinělými nálezy se vyskytují rovněž nože. Jejich datování a typologii se zabýval J. Říhovský. Rozdělil naše štramberské nože do několika skupin. Nůž typu Malhostovice - s užší čepelí esovitě prohnutou s rukojetí jednostranně profilovanou. Datování tohoto typu je shodné s datováním typu Baldorf,

kteřý je datován do stupně HA 1, obr. č. 1 (15). Nůž typu Stillfried - s čepelí klínového průřezu, rovná rukojet je přímým pokračováním čepele, obr. č. 1 (14, 16). Jejich výskyt se soustřeďuje převážně do 1. stupně mladší fáze kultury středodunajských popelnicových polí. (J. Říhovský 1972, 39).

Nůž typu Obřetovice - s esovitým průběhem čepele ve spodní části buď klínovitě nebo více méně zatožený, obr. č. 1 (13). Nože tohoto typu jsou datovány do počátků mladší (podolské) fáze kultury středoevropských popelnicových polí stupně Klentnice II (J. Říhovský 1972, 40).

Ze Štramberka pochází rovněž bronzová spona spojené konstrukce bez členění lučičku s objímkou. Vyskytuje se v celém posledním století př. n. l. (J. Filip 1956, 116), obr. č. 2 (26). K ojedinělým nálezům patří bronzová spona s dlouhým vnutím, obr. č. 2 (28). Spony tohoto typu se nejvíce nalézají v severní Itálii, kde jsou datovány mincemi z konce republiky (J. Filip 1956, 118). Nálezy ve střední Evropě a na našem území jsou vzácnější. Vyskytují se zde jako importy z jihu Evropy. Ojedinělý je i nález bronzové neuheimské spony, obr. č. 2 (27). Z našeho území jsou tyto spony známe ze Stradonic, Kšel a Starého Hradiska. Časově tyto spony patří do druhé poloviny posledního století a udržují se ještě asi krátkou dobu po přelomu letopočtu (J. Filip 1956, 114). Zajímavý je nález bronzových rovnoramenných vážek. Podle J. Filipa tam, kde byl regulérní oběh mincí, nebylo třeba používat vážek. Přesto dokládá, že na stradonickém oppidu jsou vážky běžnou a samozřejmou součástí inventáře. Dále uvádí nálezy z Třisova a Starého Hradiska (J. Filip 1956, 248).

Při archeologickém výzkumu Kojetín-Požahy v roce 1961 byly nalezeny některé bronzové předměty. Předně to byla bronzová rámcová spona, jejíž nálezový horizont je dán okrajovými skupinami v Čechách. Spony tohoto typu jsou běžné v oblasti severně od Čech. Podobné typy těchto spon s lameným vývalkovitým lučičkem a mírně prohnutou nožkou byly nalezeny ve Stradonicích. Jsou datovány J. Filipem (1956, 114) až na samý sklonok doby laténské a v některých případech se může vyskytnout na počátku 1. století n. l., obr. č. 2 (30). V Kojetíně-Požahách byly nalezeny další dvě spony výrazně členěné, které se v našem prostředí objevují ve 2. století n. l., obr. č. 2 (29). Rovněž odtud pochází i nález bronzového nákončí pinzetového tvaru. Ve slezských souborech přerovské kultury se vyskytují až v 1. a 2. století n. l. Bronzové kroužky zhotovené nálitkovou technikou nalezené rovněž na Kojetíně jsou hojné v nálezech stradonických a na Starém Hradisku (E. Šimek 1958).

Do časového období, kam patří bronzové nálezy z Kojetína je možno zařadit ojedinělý nález bronzového náramku ze Ženklovy, obr. č. 2 (31). Jde o zoomorfí náramek. Jeho oba konce jsou zdobeny plasticky a reliefně provedenými hadími hlavičkami. Z keltského prostředí jsou zoomorfí náramky s hadími hlavičkami známe z mladší fáze duchcovského horizontu (J. Filip 1956, 157). Dle ústního sdělení K. Ludikovského má tento náramek analogie v jižním Maďarsku a na Balkáně a sám jej zařadil mezi nálezy púchovské kultury.

Soupis bronzových předmětů z území okresu Nový Jičín s časovým zařazením jak hromadných a jednotlivých nálezů, tak i předmětů z výzkumů je dokladem řemeslné zručnosti v jednotlivých etapách pravěkého vývoje našeho okresu a dokladem o čilých obchodních stycích. Objevení hromadných nálezů bronzových předmětů je přímým dokladem ukrývání v dobách častých válečných střetů a je přímým dokladem neklidné epochy bronzů, halštatu a laténu.

Seznam použité literatury:

Filip J., 1936-1937, Popelnicová pole a počátky doby železné v Čechách, Praha.
- 1956, Keltské ve střední Evropě, NČSAV, 5-551, Praha.

- Furmánek V., 1974, K datování hromadného nálezu bronzových předmětů z Mankovic, okr. Nový Jičín, Archeologický sborník 54–63, Ostrava.
- Grepí E., 1974, Nový hromadný nálezu bronzových předmětů ze Štramberka, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 14, 56–57, Nový Jičín.
- Holst F., 1935, Zur jüngeren Urnenfelderzeit in Ostalpengebiet, PZ XXVI, 57–78, Berlin.
- Hrubý V., 1959, Středodunajské lidstvo mohylové a jeho kultura na Moravě, II. rkp. dizertace, Brno.
- Jisl L., 1967, Hromadné nálezy bronzových předmětů na Kotouči u Štramberka, ČSIMO XVI, 14–36, Opava.
- Knies J., 1927, Pravěké nálezy ve Štramberku, Štramberk.
- Král J., 1956, Bronzový depot v Kopřivnici (okr. Nový Jičín), ČSIMO 5, 26–30, Opava.
- 1962, Záchraný výzkum naleziště púchovské kultury v Kojetíně, okr. Nový Jičín, Přehled výzkumů AU ČSAV po v Brně 1961, Brno.
- Kytlicová O., 1959, Příspěvek k otázce bronzových tepaných nádob z mladší a pozdní doby bronzové, PA L, 120–157, Praha.
- Maška K. J., 1884, Pravěké nálezy ve Štramberku, ČVMSO 1, 15–22, 64–69, 152–159, Olomouc.
- 1892, Nález bronzů z Mankovic ve Slezsku, ČVMSO IX, Olomouc.
- Peškař I., 1972, Fiebeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren, Academia, 7-212, Praha.
- Podborský V., 1967, Štramberská dýka s křížovým jílcem a otázka rozšíření, původu a datování těchto dýk v Evropě, AR 19, 194–220, Praha.
- 1970, Mähren in der spätbronzezeit und an der Schwelle der Eiszeit, UJEP, Brno, 7-237, Brno.
- Rřhovský J., 1972, Význam moravských bronzových nožů pro chronologii mladší a pozdní doby bronzové, Studie ČSAV 5, 3–84, Brno.
- Smolík J., 1881, Hromadné nálezy v Čechách, Nizké Chvojenice, PA XII, 441–442, Praha.
- Simek E., 1938, Poslední Keltové na Moravě, Brno.
- Sprockhoff E., 1938, Die Spindlerfelder Fiebel, Ein Beitrag zum Verlauf der germanisch-illyrischen Grenze in Ostdeutschland, Magdeburg Studien, Darmstadt, 205–233.
- 1949/50, Die Lauzitzer Tübenbeil, PZ XXXIV, 76–131, Berlin.

Seznam použitých zkratk:

- AR — Archeologické rozhledy, Praha.
- ČSIMO — Časopis Slezského muzea, Opava.
- ČSAV — Československá akademie věd, Praha.
- ČVMSO — Časopis vlasteneckého muzejního spolku, Olomouc.
- PA — Památky archeologické, Praha.
- PZ — Prähistorische Zeitschrift, Berlin.

ZPRÁVY

Ještě příborští malíři

Schaffer, Delong, Preiss, Volný, Bruz a Sprintz

V článku o příborských malířích 17. a 18. století, otištěném ve VSONJ sv. 18 z r. 1976, s. 9, datoval jsem první doloženou zprávu o malíři Ondřeji Františku Schaffrovi v Příboře k r. 1731. Uvádím, že přišel do Příbora jako malířský tovaryš na vandru snad již r. 1722 a usadil se tu trvale. V poznámce jsem upozornil na český matriční zápis sňatku mládence Ondřeje Františka Šafáře (Šaffarze) z král. města Gera (tj. Zhořelce) s jménem neuvedenou děvečkou z Lišvic (tj. Hlubčic), nepovažoval jsem však za průkazné, že se týká malíře Schaffra. Nalezl jsem později v matrikách kostela P. Marie v Olomouci zápis z 20. ledna 1727 o sňatku nevěsty Johany, dcery zemřelého hlubčického měšťana Jana Römische s olomouckým měšťanem, jehož svědkem byl „Franc Schaffer, malíř v Příboře“. Schaffer nebo jeho manželka, pocházející rovněž z Hlubčic, nevěstu nepochybně dobře znali, snad byli s ní spřízněni, proto se Schaffer s manželkou zúčastnil její svatby v Olomouci a Schaffer byl zapsán i do matriky jako svědek svatby. Nalezený matriční zápis v Olomouci dokládá činnost malíře Schaffra v Příboře již v roce 1726 a dovoluje oprávněně soudit, že mnou citovaný zápis o sňatku Ondřeje Františka Šafáře v Příboře v r. 1722 se týká malíře Schaffra, původem ze Zhořelce, jeho pobyt a činnost v Příboře se tím posunují až do roku 1722.

Malíř Adam Delong namaloval v r. 1669 pro farní kostel v Příboře podle soudobého zápisu příborského faráře oltářní obraz pro kapli sv. Josefa a druhý oltářní obraz Maří Magdaleny. Fotografie oltářního obrazu sv. Rodiny na oltáři sv. Josefa v Příboře, dodaná mi během korektury článku a označená jako obraz Delongův, reprodukováná v článku, představuje nepochybně obraz z pozdější doby, který nahradil původní méně umělý obraz Delongův stejného námetu. Autora obrazu bude nutné ověřit místním ohledáním obrazu. Dosud neznámý Delongův obraz sv. Vavřince signovaný roku 1659 nalezl při průzkumu v terénu Leoš Mičák ve farním kostele v Těšíně na Karvinsku a otiskl i jeho fotografii (Sborník pam. péče v Sm kraji 4/1979 s. 245). Obraz dokládá Delonga ještě jako malíře pozdně renesančních tradic. Podle nápisu na obraze ho kostelu darovala Judita Delongovna z Těšína, patrně matka nebo první manželka Delonga, tehdy ještě malíře v Těšíně.

Malíř Karel Preiss, jehož biografické údaje uvádím v článku, namaloval podle kostelního inventáře sepsaného 30. 9. 1804 pro lokální kostel v Libhošti nově postavený r. 1776, křížovou cestu. V inventáři kostela je uveden pod jménem malíř František Preiss, obyvatel města Příbora. Je to první obraz, dokládající Preisse jako malíře závěsných obrazů.

Kroměřížský malíř Antonín Volný, který prováděl v letech 1775–1776 větší malířské práce v Příboře, bydlel už r. 1775 s manželkou Josefou, dcerou kroměřížského měšťana Tomáše Felkla, v Příboře v domě na náměstí čp. 11. Dne 20. 9. 1775 se jim tam narodil syn Václav Michal (Mat. křtů Příbora III s. 486). V též domě bydlel Volný i později a 16. 3. 1776 v něm také zemřel.

Výčet příborských malířů konce 18. a počátku 19. století doplňují biografickými údaji dalších dvou malířů, kteří působili v té době ve městě. Malíř František Bruz se oženil v Příboře jako 21letý dne 12. 9. 1798. Vzal si ženu Barboru, dceru soukeníka Fabiána Grossmana. Jako příborský malíř je doložen později několikaletě, např. r. 1821 a zemřel v Příboře 6. 2. 1825 v čp. 15 ve věku 48 let (Mat. oddací IV s. 79, 204, mat. úmrtní VII s. 140). Narodil se tedy asi r. 1771, nikoliv však v Příboře. Byl rovněž malířem závěsných obrazů kostelních a portrétů. Podle inventáře fary ve Staříci na Místecku, sepsaného 15. 3. 1805, namaloval příborský malíř František Bruz r. 1801 druhý oltářní obraz sv. Vendelína pro hlavní oltář kaple Mariálské postavené r. 1798 a v r. 1802 obraz sv. Josefa pro boční oltář. Nepochybně budou zjištěny i další jeho obrazy.

Jako vynikající štafír a pozlacač proslul v širokém okolí města Příbora v druhé čtvrti 19. století. Theodor Sprintz, který provedl např. r. 1828 očištění a nové pozlacení sochy sv. Floriána na náměstí v Moravě

ské Ostravě, v letech 1841–1847 sta-
firoval boční oltáře kostela v No-
vých Lublicích aj.

Bohumír Indra

Dodatek k článku „Dvě poznámky k vlastivědné literatuře“

V uvedeném článku zveřejněném
ve 24. čísle Vlastivědného sborníku
okresu Nový Jičín jsem vyslovil do-
mněnku, že omyl ve věci výskytu era-
tik na území Kloukočova pochází z pří-
mého pozorování J. Práška. Vysvětlení
domněnky bylo náhodou nalezeno v
časopise zaměřeném výlučně na vlas-
tivědu a historii, informace z geolo-
gie se v něm zpravidla nehledají.
V Časopise matice moravské (roč.
1895 na str. 244) uveřejnil Josef Klva-
ňa článek „Na severovýchodní Mo-
ravě“, který je vlastně předběžnou
informací o jeho geologických prů-
zkumech v letech 1890–1894 pro
práci „Těšinitý a pikrity na severo-
východní Moravě“ publikovanou v ro-
ce 1897. V článku uvádí, že „bludné
balvany nalezi pod Tábořem u Koz-
lovic“. Po určení odebraných vzorků
však označil balvany jako horninu
těšinitického rázu. Jan Prášek čerpal
pouze z Klvaňova článku z roku 1895
a jeho práci z roku 1897 opomenul, tak
vznikl v roce 1905 omyl, který převzal
1908 i Jiří Felix.

Oldřich Tabáček

Hnízdění potápky rudokrké (Podiceps griseigena) v Nížkém Jeseníku

V československé části Slezska
bylo hnízdění potápky rudokrké, *Podi-
ceps griseigena* (Bodd.), po r. 1945
prokázáno pouze dvakrát: v r. 1974
náletem hnízda (Hudeček a Kondělka
1975), v r. 1978 zjištěním ad. ptáku
s nezletilými mláďaty v Ostravě (A.
Velecký, nepublikovaný údaj). Obě
zprávy jsou z Ostravské pánve, kde
bývá potápka rudokrká v době hníz-
dění často zjišťována.

Hnízdění potápky rudokrké zno-
vu prokázali spoluautoři v oblasti
Nížkého Jeseníku (Oderské vrchy) v
roce 1980. Na rybníku Vraženský v
Odrách, o. Nový Jičín, pozorovali 8. 6.
2 ad. ptáky, vodící 2 malá nezletlá
mláďata. Rybník Vraženský má roz-
lohu asi 8,85 ha a leží v nadmořské

výšce 285 m. Porost byl na rybníku
úplně vysekán. Zjistili jsme tyto
druhy ptáků: polák velký, *Aythya*
ferina (L.), polák chocholatý, *Aythya*
fuligata (L.), lyska černá, *Fulica*
atra L.

Prvý ze spoluautorů pořídil něko-
lik dokumentárních fotografií.

Z oderské části Moravské brány
není hnízdění potápky rudokrké dosud
vůbec známo. Z této oblasti máme
tyto záznamy o výskytu v době hníz-
dění:

Jistebník, o. Nový Jičín, 8. 5.
1979 2 ad., 5. 8. 1 ad., 23. 5. 1980
1 ad. (J. Hudeček).

Studénka, o. Nový Jičín, ryb.
Horní, 24. a 31. 5. 1975 1 ad., ryb.
Malý Oklaka, 31. 5., 7., 14., 28. 6.
1975 1 ad., 7. 6. 1980 1 ad. (J. Hude-
ček), 25. 5., 1. 6. 1 ad., 8. 6., hlas
(R. Boucný), 12. 5. 1979 1 ad., 22. 5.
1980 1 ad. (J. Hudeček, D. Kondělka),
1. 8. 1980 1 ad. (J. Hudeček).

Albrechtický, o. Nový Jičín, ryb.
Kotvice, 4. 8. 1979 1 juv. (J. Hude-
ček).

Bartošovice, o. Nový Jičín, ryb.
Dolní, 4. 5. 1974 1 ad., ryb. Horní,
23. 6. 1973 2 ad. (J. Hudeček).

Ve všech případech vždy šlo
o zjištění jednotlivých ptáků ve sva-
tebním šatě, pouze jednou páru
(Bartošovice, 1973), hnízdění až na
některé výjimky (Studénka, 1980) však
nic nenásledovalo.

O přiletu potápky rudokrké ne-
bylo ze Slezska vůbec žádných zpráv
(Hudec et al. 1966). Z oderské části
Moravské brány mám o něm tyto zá-
znamy:

15. 3. 1980 1 ad. Albrechtický,
14. 4. 1979 1 ad. Studénka, 21., 24. 4.
1979 1 ad. Jistebník (vše J. Hude-
ček).

Souhrn:

Hnízdění potápky rudokrké bylo
v oblasti Nížkého Jeseníku prokázáno
poprvé, z oderské části Moravské
brány není zatím vůbec známo. Jde
o třetí případ vyhíždění tohoto dru-
hu pro Slezsko.

Děkuji dr. D. Kondělkovi, CSc.,
ing. B. Osmančikové a ing. Z. Tuč-
kovi za poskytnutí některých infor-
mací.

Literatura:

Hudec K., Kondělka D., Novotný I.,
1966: Ptactvo Slezska. Opava.
Hudeček J., Kondělka D., 1975: Vy-
híždění potápky rudokrké (*Podi-
ceps griseigena*) v Ostravě. Čas.
Slez. muz., A, 24: 91–92.

Jiří Hudeček, Radomír Boucný

Hnízdění labutě velké (Cygnus olor) v Moravské bráně

Ve Slezsku hnízdí labuť velká,
Cygnus olor (Gm.), od r. 1970, kdy to
byl 1 pár, v r. 1981 hnízdilo v celé
oblasti již 12 párů.

O počátcích hnízdění labutě vel-
ké v Moravské bráně chybí v litera-
tuře zprávy. Prvý pokus o hnízdění
byl zde sledován v r. 1973, 1 pár ú-
spěšně vyhíždil až v r. 1975. Přehled
informací o lokalitách je následující:

Bartošovice, o. Nový Jičín, v r.
1973 hnízdil neúspěšně 1 pár na ryb.
Dolní. Zde viděl autor 8. 7. 1973 1 ad.
V hnízdě byla 2 nesezálá vejce. Do
jednoho z nich se díval J. Orság
(ústní sdělení), byl v něm zárodek,
avšak blána byla stržena a odpadla.
Podle názoru R. Zábky (ústní sděle-
ní) a J. Orsága, příčinou stržení blány
byl asi nadměrný hluk přelétávajících
nadzvukových letadel.

Albrechtický, o. Nový Jičín, v r.
1975 poprvé úspěšně hnízdil pár
vyvedl ze 6 vajec 5 mláďat na ryb.
Nový (Anonymus 1975). Zde poz.
29. 3., 5. 4., 17. 5. 2 ad., 31. 5. a 13. 7.
2 ad, vodící 5 nezletilých mláďat v
prachovém peří (autor). V r. 1976 vy-
vedl na ryb. Nový 1 pár 3 mláďata,
v r. 1978 3 mláďata, 1980 opět 3 mlá-
ďata (J. Huvar, J. Kašínský, ústní
sdělení), 18. 7. 1976 poz. 1 ad. na ryb.
Ostřice (autor). V r. 1980 zde poz.
15., 29. 3. 2 ad., 2., 3. 5. 1 ad., 4.
a 5. 5. 1 ad. a 1 immat. (autor).

Studénka, o. Nový Jičín, hnízdění
zde nebylo do r. 1980 zjištěno. Poprvé
zde vyhíždil 1 pár v r. 1981 na ryb.
Velký Bádny. V r. 1979 na ryb. Horní
poz. 1., 21. 4. 2 ad., 14. a 16. 4. 1 ad
(autor).

Jistebník, o. Nový Jičín, 21. 3.
1974 poz. 2 ad. na ryb. Prošňák
(autor). V r. 1977 vyhíždil poprvé 1
pár na ryb. Prošňák a vyvedl 6 mlá-
ďat (A. Friedel, J. Kašínský, M. Ro-
hel, L. Schwaller, ústní sdělení). V r.
1978 a 1980 zde nehíždí, 8. 5. 1980
poz. 1 immat. (J. Kašínský, ústní sdě-
lení, autor). V r. 1979 hnízdil 1 pár
na ryb. Křivý, v hnízdě bylo 5 vajec
(A. Friedel, J. Glac, J. Kašínský, L.
Schwaller, ústní sdělení). Zde poz.
21. 4. 1979 2 ad., 1. 5. 2 ad. a hnízdo,
kde 1 ad. seděl také 6. 5., 4. 8. 1 ad.
vodící 4 nezletlá mláďata v pracho-
vém peří (autor).

Polanka n. O., o. Ostrava, hníz-
dění nezjištěno, 17. 3. 1974 poz. 2 ad.
na ryb. Velký Vaček, 14. 4. 1979 1

immat., 27., 29., 30. 4. 2 ad., 9. 5. 1
ad., 13. 5. 1 immat. (autor).

Souhrn:

Labuť velká hnízdí v Moravské
bráně od r. 1973. Celkem zde hnízdilo
7 párů v těchto letech: 1973 – 1 pár,
1974 – 0, 1975 – 1 pár, 1976 – 1
pár, 1977 – 1 pár, 1978 – 1 pár,
1979 – 1 pár, 1980 – 1 pár. Stav se
v letech 1973–80 nezvýšil. Vyvedeno
bylo celkem 24 mláďat. Jeden případ
hnízdění byl neúspěšný.

Děkuji všem informátorům za je-
jich zprávy.

Literatura:

Anonymus, – fb –, 1975: Labu-
ť. Nová svoboda, 18. 7. 1975.

Jiří Hudeček

70 let muzea v Příboře

Výstava „70 let muzea v Příboře“
byla věnována historii snah a zalo-
žení příbořského muzea a jeho dě-
jinám. Spadal až do roku 1887, kdy
na Krajské výstavě severovýchodní
Moravy v Příboře byly mimo jiné vy-
staveny i exponáty historické a umě-
lovědné. Ovšem teprve po druhé
Krajské výstavě severovýchodní
Moravy bylo s definitivní platností
rozhodnuto o zřízení muzea v Příboře.
Ustavující schůze Muzejní a průmys-
lové jednoty, která si vzala zřízení
muzea za své, se konala 4. 3. 1912 a
již v dubnu příštího roku otevřelo
muzeum své sbírky (v budově staré
radnice) poprvé veřejnosti. V celém
meziválečném období zápasilo s ma-
lými prostorami, nevyhovujícím ulo-
žením sbírek, nedostatkem financí a
nezájmem odpovědných činitelů. Za
II. světové války se se sbírkami na-
kládalo velmi nešetrně a značná část
byla Němci zcizena. Teprve po r. 1945,
nastává období postupného budování
muzea v nových prostorách bývalého
českého učitelského ústavu. V r. 1955
byla otevřena první historická ex-
pozice, která ale po r. 1960 padla za
obětí nutným přestavbám v souvislosti
s adaptací již dosti poškozené budo-
vy. Teprve po r. 1964, po připojení
k OVM Nový Jičín sdružením finanč-
ních prostředků a odborných pracov-
níků nastává trvalý růst odborné ú-
rovně muzea. Mimo rozšiřující se čin-
nost výstavní, sbírkotvornou a kul-
turně-osvětovou nutno jmenovat vbu-
dování pamětní síně Sigmundu Freu-
dovi v r. 1969, vybudování nové his-
torické expozice v souvislosti s osla-
vami 725 let města v r. 1976 a restaú-
raci barokního refektáře na výstavní

siň. K zázemí muzea dále patří nově získané depozitáře piaristické knihovny v r. 1978 a společensko-vědních sbírek v r. 1980. K výše řečenému možno odkázat podrobnější zprávu in: Muzejní a vlastivědná práce, roč. 1982, č. 2.

Výstava proběhla ve dnech 18. července – 20. září 1982 a setkala se s kladným ohlaselem návštěvníků. Podala obraz dějin muzejnictví v Příboře od r. 1887 až po současnost. Byly na ní instalovány fotokopie četných písemných dokumentů k dějinám muzea, jinak nepřístupných, které doplňovaly dobové tiskoviny, letáky, plakáty, noviny, katalogy, fotografie, pamětní medaile a plakety, vážící se k dějinám příbořského muzejnictví. Přehled o sbírkách muzea podávaly vystavené ukázky ze sbírek barokních plástek, lidových betlémů, skla a porcelánu, nástrojů řemeslné výroby a sbírky knih piaristického gymnázia (mezi nimi cenné prvotisky z 15. stol.). Oživením expozice se stal diaproskop, který umožnil předvést několikrát souběžně větší počet dalších sbírkových předmětů a diazitivů historického a současného Příboře. Výstavu ukončovalo oddělení o současných úkolech pracoviště s ukázkami odborného zpracování společenskovědních a zoologických sbírek.

Jiří Jurok

Okres Nový Jičín místem konání 1. československé onomastické konference

Ve dnech 18.–21. května 1982 byla uspořádána v Trojanovicích v krásném prostředí rekreačního střediska n. p. Optimit Odry 1. československá onomastická konference s početným mezinárodním zastoupením. Pořadatelé této konference byli Ústav pro jazyk český, Československá akademie věd, Jazykovědný ústav L. Štúra Slovenské akademie věd, Pedagogická fakulta v Ostravě, Místopisná komise ČSAV a Slovenská onomastická komisia SAV. Při příležitosti konference bylo svoláno na den 17. května 1982 zasedání Komise pro slovenskou onomastiku při mezinárodním komitétu slavistů, které se konalo v Ostravě v Nové radnici.

Jednání 1. čl. onomastické konference probíhalo na téma „Onomastika jako společenská věda“. A nutno říci, že v průběhu této významné kon-

ference její obsahové zaměření postupovalo jak referáty a diskuse, tak i jednáním ke specifickým onomastickým problémům a aspektům v sekcích. Průběh jednání ukázal, jaký význam má současná moderní a marxisticky orientovaná onomastika i pro historii, zvláště historii regionální, jak to v našich podmínkách prokázala cenná onomastická práce Šrámka a Hosáka „Místní jména na Moravě a ve Slezsku“, která má pro naše regionální bádání trvalý význam.

Při slavnostním zahájení konference 18. května v Trojanovicích pozdravil její účastníky jménem stranických a státních orgánů okresu Nový Jičín předseda ONV s. Milan Tomančík, který podal přítomným výklad o současném stavu a budoucích perspektivách okresu Nový Jičín. Průběh konference řídil organizační výbor v čele s PhDr. Rudolfem Šrámkem, CSc.

František Schwarz

50. výročí Palackého pamětní školy

12. června 1982 oslavila Palackého pamětní škola v Hodslavicích 50 let svého trvání. K jejímu založení a položení základního kamene došlo v r. 1926 při oslavách 50. výročí smrti Františka Palackého. Škola byla dokončena a slavnostně otevřena v r. 1932 a byla nazvána na počest a památku největšího českého historika „Palackého pamětní škola“. Podle ohlasů v soudobém tisku patřila k nejmodernějším školním budovám na Moravě.

Na slavnostním shromáždění při padesátiletém jubileu 12. června 1982 se sešlo kolem tisíce bývalých žáků a učitelů, kteří si v areálu školy společně zavzpomínali na společná léta prožitá ve škole. Oficiální zahájení se konalo dopoledne za účasti okresních stranických a státních orgánů. Předseda ONV Nový Jičín s. Tomančík ocenil ve svém projevu aktivitu a úsilí hodslavických občanů při modernizaci školy. Další projevy pronesli zástupce MNV s. Jánský a ředitelka školy s. Hušková. Hezký kulturní zážitek připravili účastníkům slavnosti svým vystoupením dětský pěvecký sbor a 60členný hodslavický pěvecký sbor, založený při příležitosti 50letého trvání školy.

Následovala prohlídka školní budovy, zejména její nové části, a poté společný oběd v nové školní jídelně,

kde byly mimo jiné podávány tradiční hodslavské koláče „placky“.

Odpoledne se účastníci slavnosti sešli u pomníku Fr. Palackého a odtud se vydali na školní hřiště, kde byl připraven bohatý kulturní program, v němž vystoupili žáci školy. Slavnost byla ukončena večer vlnou zábavou při hudbě a tanci.

Oslavy 50letého trvání školy, nesooucí jméno slavného hodslavského rodáka, byly prožity atmosférou radostných shledání a společnými vzpomínkami i spokojeností z dobové vykonané práce. Byly konfrontací školy staré a nové, dokladem stoupaající úrovně našeho školství a péče, kterou věnuje náš socialistický stát mladé generaci.

Jaroslava Brichová, Dagmar Rydlová

Nejstarší vlastivědný pracovník Novojičínska zemřel

Dne 22. prosince minulého roku zesnul po dlouhé chorobě a 28. t. m. byl za velké účasti z celého širokého okolí v Hodslavicích pochován František Hanzelka, Rodák z č. 63 z Bernartic nad Odrou (5. 9. 1901), vyrůstal v dělnické rodině, absolvoval obecnou školu ve svém rodišti, měšťanskou v Hranicích (1912–1914) a učitelský ústav v Příboře (1916 až 1920). Učitelskou dráhu začal 1. 3. 1920 v Mořkově. Po složení odborných zkoušek pro způsobilost vyučovat na měšťanských školách dějepisu, zeměpisu a češtinu, nastoupil od 1. 9. 1924 na měšťanku v Příboře, ve školním roce 1925–1926 vyučoval v Krnově a potom v Hodslavicích. Svě vzdělání doplňoval za první republiky soukromým studiem a studijními cestami zejména do střední a východní Evropy (Bulharsko, Jugoslávie, Maďarsko, Německo, Polsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, SSSR). V létě r. 1944 absolvoval kurs pro učitele lidových zemědělských škol v Rožnově p. R. Od podzimu 1948 učil v Mořkově a v r. 1950 nastoupil ve Frenštátě p. R., kde ukončil svou činnost jako učitel. Byl pokračovatelem tradice starých českých kantorů, dovedl probouzet a pěstovat nadšení pro krásu literatury, výtvarného umění a hudby, a byl proto u svých žáků velmi oblíben.

Po celou dobu aktivní činnosti učitelské, i v době, kdy dočasně pracoval v kopřivnické vagónce (1960

až 1965), a také po odchodu do důchodu žil v Hodslavicích, s jejichž prostředím zcela srostl. Zastával řadu funkcí ve veřejném i spolkovém životě v obci i na vyšších samosprávních stupních. Krátkou dobu po osvobození byl členem ONV v Novém Jičíně za ČSL a v l. 1945–1948 expositury ZNV Brno v Ostravě. V rámci veřejné a osvětové činnosti přispíval do olomouckého Obzoru (tam i beletristicky, především historickými obrázky z třicetileté války), brněnských Lidových novin, pferovského Nového národa a do pražských Lidových listů, kde se spolu se známým prošetrem Staškem aktivně zosazoval o hlubší navázání všestranných styků a o spojenectví s SSSR, dále do ostravského Hlasu a v poslední době do Lidové demokracie. Za první republiky redigoval Hlasy Jičínsko-příbořské, Věstník katolického učitelstva v Kroměříži a Sborníky jejich prázdninových sjezdů. Přispěl i do Orelského almanachu (Brno 1922) a do časopisu Orel.

S jeho novinářskou činností souvisela od počátku činnost literární. Už jako učitel v Mořkově založil v N. Jičíně s kruhem přátel edici Obrození, do níž přešel bez ohledu na tíživou finanční situaci do skladu a prodeje i knihy z edice „Dobré dílo“ J. Floriana, jenž byl před 1. světovou válkou pracovníkem administrace č. a. s. p. Nový život vydávaném v Novém Jičíně Karlem Dostálem-Lutínem. V edici Obrození redigoval Hanzelka m. j. Rodinnou čítanku z r. 1922 s četnými ilustracemi J. Köhlera, s výběrem beletrie a informacemi o spisovatelích a výtvarných umělcích. V r. 1923 vyšel zde jeho vlastní soubor 4 prázdninových prsten (Zlatý prsten, Poslední láska, Márinka, Tajemný žebřík), který prozrazuje vliv Durychův, a komedie o 3 jednáních Očarovaná dědina (rozruch okolo scelování pozemků), hraná ve své době velmi často na ochotnických scénách s hudbou Františka Šimčíka. R. 1937 byla vydána v Pferově jeho pohádka o 3 jednáních Harry Shalmes v boji o poklad (hudbu složil Mir. Zobač). V rukopise zůstala hra „U jeslíček“ s krajovými etnografickými a hudebními prvky. Vedle toho přispíval řadou článků, úvah a esejí do Přítomnosti a do Saldou redigované Tvorbě (Praha), Cesty a Indexu (Brno), Kuncifových novin, některých dětských časopisů, např. do Květu mládí a zejména jako člen Družiny literární a umělecké v l. 1922–1930

do olomoucké Archy, např. r. 1926 satirickou komedii „Červánky v hrnci“ a r. 1928 odvážným esejem „Politikové a literatura“. Byl ve styku s literáty Koudelákem, Zahradníčkem, Renčem, Cvekem aj. Stál též u kolébky Mladého máje, měsíčníku pro mládež, který vydával r. 1921 K. Dostál-Lutinov v Prostějově. Všechnu písemnou tvorbu Hanzelkovu na poli veřejné činnosti, osvěty nebo beletrie nelze vůbec podchytit, stejně jako rozsáhlou činnost přednáškovou (v tom i vlastivědnou).

Hanzelka byl i dobrým zpěvákem a ovládal hru na housle, klavír a violu. Působil ve svém bydlišti dlouhá léta jako varhaník a složil i některé texty ke skladbám Frant. Šimíčka (viz výše).

Význam Hanzelkům tkví však především ve vlastivědě. Ještě jako student sestavil příručku Stručné dějiny národa československého (1. vyd. Mořkov 1920, 2. vyd. N. Jičín 1922, 4. vyd. Přerov 1930). Dílko je sestaveno na základě důkladného studia literatury a obsahuje text do r. 1920, s některými svéráznými názory. Na závěr jsou připojeny základní myšlenky Husovy, Komenského, Palackého aj. Bražura je zdobena dřevoryty A. Slavíčka. Vlastivědné příspěvky, zejména zvykosloví, shrnul do silné knížky Co napsaly hodslavské děti (Hodslavice 1929, s grafickou úpravou učitelky Anny Rýdlové, od r. 1939 jeho manželky). V té době spolupracoval pilně na obecních kronikách svého bydliště i rodiště. Od samého počátku byl příspěvatelem Kravařska (N. Jičín 1932–1938, 1945–1950). V r. 1937 redigoval památník obce Bernartice nad Odrou 1837–1937, vydaný pod názvem Od pokolení do pokolení (Bernartice-Přerov 1937), do něhož přispěl statí o pěstění lnu (společně s J. Handrychem), úvodem a vzpomínkou na svého děda, obecního písaře a veřejného pracovníka Fr. Turka. Zkušeností s tímto sborníkem využil při redakci a sestavování publikace Palackého rodná obec, připravované za okupace, který byl vydán r. 1948 v Hodslavicích k oslavám 150. výročí narození otce národa a do kterého napsal stáť Novější události hodslavské, Hodslavské školství, Lidová kultura, Spolkový život a společně s A. Turkem Z obecního archivu. K 70. výročí úmrtí Palackého redigoval Sborníček Palackého, do něhož autorsky přispěl článkem Odkaz Palackého (Hodslavice 1946). Něko-

lik drobných zpráv a článků zaslal i do Slezského sborníku (Opava 1946 až 1948) a do Našeho Valaška (Valašské Meziříčí 1948). Po delším odmlčení publikoval v l. 1967–1978 řadu cenných článků, zpráv a recenzí v našem vlastivědném sborníku. V rukopise zůstal nedokončený příspěvek o pomístních názvech v Hodslavicích, kde též vykonával v l. 1979–1980 funkci průvodce v rodném domku Palackého. Čest jeho památce!

Adolf Turek

Nejstarší prameny k dějinám města Frenštátu

Dne 18. dubna 1982 byla slavnostně vernisáž otevřena výstava „Nejstarší prameny k dějinám města“, vztahující se k významnému výročí 600 let od založení města Frenštátu p. R., které připadá na tento rok. Na slavnostním zahájení otevřel výstavu s. Jiří Klučka, o dějinách a socialistické přítomnosti Frenštátu p. R. promluvil předseda MěstNV ve Frenštátě p. R. s. Lubomír Vlček a ředitel Okresního vlastivědného muzea s. dr. František Schwarz CSc. Slavnostní rámeček vernisáže podtrhl svým vystoupením dětský pěvecký soubor Javorníček z Frenštátu p. R., který přednesl několik ukázek z valašského lidového folklóru. Vernisáž výstavy proběhla v pěkné atmosféře za značného zájmu frenštátské kulturní veřejnosti a rovněž samotná výstava se setkala s kladným ohlasem shromážděného publika. Tak tomu nakonec bylo po celou dobu jejího trvání, jež byla prodloužena až do 20. srpna t. r.

Úkolem výstavy bylo zachytit a prezentovat nejstarší dějiny Frenštátu p. R. od předhistorického osídlení na území města a první písemné zmínky o městě z r. 1382 až do konce feudalismu v r. 1848. Poprvé tak mohl být soustředěn maximální počet písemných pramenů a exponátů z archivů, muzeí a galerií takřka z celé Moravy, jež doplnily ilustrační materiály, mapy a tabulky. Je naší povinností poděkovat za ochotnou spolupráci Moravské galerii v Brně, Okresnímu vlastivědnému muzeu ve Frýdku-Místku, Městskému muzeu v Kopřivnici, Státnímu archivu v Brně a v Opavě, i jeho pobožce v Olomouci, Okresnímu archivu v Novém Jičíně. K výstavě vydalo okresní vlastivědné muzeum katalog s textem o historii města od dr. Adolfa Turka a nelze ani nevzpo-

menout vydání 28. čísla Vlastivědného sborníku, které celé přináší studie k jednotlivým obdobím dějin Frenštátu p. R., z nichž lze aspoň jmenovat studii J. Bakaly s novým řešením problému zakladatele města, studii J. Juroka přinášející historicky nejstarší pohled do sociálního, národnostního a profesního složení obyvatelstva města a nové poznatky k valašské kolonizaci Podradhoštska a článek A. Turka a K. Chobota podávající přehled o uchování pramenů k dějinám města. – Výstava byla při pravěna oddělením historie a vzorně instalována oddělením výtvarného umění okresního vlastivědného muzea.

Jiří Jurok

O železničních tratích na okrese Nový Jičín

Dnešní železniční síť okresu Nový Jičín tvoří 8 tratí. Nejstarší a též nejdůležitější z nich je bývalá Severní dráha, která protíná okres od roku 1847. Druhou tratí, co do významu, je bývalá tzv. Moravsko-slezská městská dráha z Kojetína do Ostravy (dříve Kojetín-Těšín-Bílsko), na níž projížděl první vlak našim okresem 1. 6. 1889.¹⁾

Oba tyto spoje byly propojeny místními drahami. V r. 1880 Nový Jičín-Suchdol n. O. a 1881 Studénko-Štramberk. R. 1889 dostal Nový Jičín připojení na „městskou dráhu“ tratí do Hodslavic. V témž roce byla postavena trať ze Studénky do Bílovice. R. 1891 získaly železniční spojení Odry a Fulnek tratěmi Suchdol n. O.-Budišov n. B. a Suchdol n. O.-Fulnek. Poslední z místních drah byla Štramberk-Veřovice v r. 1896.²⁾

Jak vidět, kromě Severní dráhy vznikly všechny tyto železniční tratě v druhé polovině minulého století. Ne nadarmo se tomuto období říká „zlatý věk železnic“. Kromě uvedených tratí měly však našim okresem procházet další. V městském archivu příborském jsem našel několik dokumentů, které vypovídají o některých neuskutečněných projektech.

Na počátku 70. let minulého století byla projektována a povolena stavba železnice z Opavy do Trenčína přes Nový Jičín a Valašské Meziříčí. Stavba dokonce již začala a někde (na Fulnecku) je ještě možno vidět zbytky železničních náspů. Hospodářská krize r. 1873 stavbu přerušila a pak se již v práci na železnici nepokračovalo.³⁾

Belgická společnost, jejímž majetkem bylo panství Vsetín, získala v r. 1862 od c. k. ministerstva obchodu povolení k vypracování studie železniční trati z Páchova přes Vsetín s připojením na Severní dráhu v Hranicích nebo některém jižnějším městě (Lipník n. B., Přerov). Představenstvo města Nového Jičína rozhodlo upozornit akcionáře panství Vsetín na průmyslová města severní Moravy a Slezska a pokusit se o změnu trasy projektované dráhy tak, aby vedla přes Nový Jičín do Suchdolu n. O. Zaslalo připsi obecním zastupitelstvím měst, o nichž se předpokládalo, že by měla mít zájem, aby byla v blízkosti železniční trati nebo aby získala výhodnější spojení. Jednalo se hlavně o města: Odry, Fulnek, Příbor, Frenštát p. R., Štramberk a Rožnov p. R. Ke změně trasy se měla obecní zastupitelstva vyjádřit.

17. 7. 1862 generální ředitelství panství Vsetín děkuje příborskému starostovi za připomínky k projektované trati Páchova-Vsetín s připojením na Severní dráhu. Slíbují, že o připomínkách bude informovat zúčastněné podnikatele. Hlavní inženýr stavby trati utěšoval zase představenstvo Nového Jičína tím, že podle jeho mínění by se připojení trati na Severní dráhu v Hranicích setkala s velkými obtížemi a velkým finančním nákladem. Za nejlepší přípoj pokládal Suchdol n. O. nebo Přerov.⁴⁾ Nic však nepomohlo, trať byla postavena podle původního projektu do Hranic (v r. 1885). Tehdy měl již Nový Jičín místní dráhu do Suchdolu n. O. Od r. 1863 nesla stanice Suchdol n. O. též název Nový Jičín, tedy Zaucht-Neutischein. Podobně v r. 1871 chtělo i obecní zastupitelstvo města Příbora, aby stanice Studénka nesla název obou měst. Žádosti nebylo vyhověno.⁵⁾ Příbor se dočkal železničního spojení přesně rok po Novém Jičíně, 19. 12. 1881.

V r. 1909, na svém zasedání dne 25. 6., městská rada příborská s potěšením uvítala projekt železnice, která měla vést z Karviné (tehdy Karvin) přes Frýdek a Příbor do Nového Jičína. V Karviné měla mít trať připojení na dráhu Košícko-Bahumínskou. V dalším roce 1910 5. května se o projektované trati konala konference, ke které byli přizváni zástupci obcí, jimiž měla trať projíždět. R. 1911 se pozvedly hlasy českého obyvatelstva Jičínska na Těšínsku. Obecní zastupitelstvo městyse

Lazy požadovalo, aby trať nevedla z Karviné, ale z Orlové nebo Dombrové (Doubrova) přes Lazy. Uvádělo, že německému obyvatelstvu je stále dávana přednost na úkor českého obyvatelstva. Lazy měly tehdy asi 8000 obyvatel, většinou české národnosti. Jejich požadavek byl podporován týdeníkem Obrana Slezska (článek z 10. 11. 1911).

Roku 1911 se utvořilo „Družstvo Ostravsko-Brušperské místní dráhy v Mor. Ostravě“. Koncesionářem stavby nové trati byl ostravský advokát dr. Edmund Palkovský. Severní dráha se silně bránila výstavbě nové železnice, protože se obávala snížení dopravy zboží i osob a tím snížení zisků. Družstvo Ostravsko-Brušperské dráhy všechny námítky vyvracelo a tvrdilo, že projektovaná místní dráha, o které se předpokládalo, že bude elektrifikována, způsobí výstavbu nových podniků, otevření nových nalezišť a zvýší dopravní ruch, takže z ní vlastně Severní dráha bude mít prospěch.

Místní dráha měla končit v Brušperku. O její prodloužení měla zájem města Příbor a Frenštát p. R. 5. října 1911 jeli starostové Fialka z Frenštátu, Krejčí z Brušperka, Máchla ze St. Bělé a Wuschke z Příbora vyjednávat na místopředsedství do Brna a na ministerstvo obchodu a ministerstva železnic do Vídně. Kromě toho v témž měsíci 1911 žádal písemně starosta Wuschke ministerstvo železnic o udělení koncese E. Palkovskému na prodloužení projektované trati Ostrava - Brušperk - Příbor. Psal i o velkém významu rychlého spojení hospodářsky vyspělého Příborska s průmyslovým centrem - Ostravou. Vše se zdálo být na dobré cestě. Přípravy k započetí prací na trati se však vleky velmi dlouho. V letech 1911-13 prodloužilo ministerstvo třikrát přípravu technických prací pro místní dráhu Ostrava - Brušperk - Příbor. Poslední prodloužení platilo do 12. 10. 1914.⁵⁾

Ani tento, ani předcházející projekt se neuskutečnil. Všechno zastavila první světová válka.

Poznámky:

- 1) Alois Novák, Jubilejní vzpomínka na zřízení trati Kojetín - Bílsko, čas. Kravaňsko, roč. VII., č. 1/1937, s. 13.
- 2) Zdeněk Lázníčka, O dopravním významu Kravaňska v přítomnosti a budoucnosti, čas. Kravaňsko, roč. VI., č. 2/1936, s. 22.

3) Viz k tomu podrobně u Zd. Lázníčky, Příspěvek k historii železničních projektů ve Slezsku, Slezský sborník 1949, s. 106-122.

4) Okresní archiv Nový Jičín, archiv města Příbora, sign. G 1869.

5) Mořic Remeš, Název stanice suchdolské, čas. Kravaňsko, roč. II., č. 9/1933, s. 144, Nový Jičín 1933.

6) OA Nový Jičín, archiv města Příbora, sign. G 1909-16.

Lubomír Loukotka

LITERATURA

Frenštát pod Radhoštěm — nejstarší prameny k dějinám města. Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně, 1982, nestr.

U příležitosti 600. výročí založení města Frenštátu pod Radhoštěm vydalo Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně obsáhlý katalog k uspořádané výstavě „Nejstarší prameny k dějinám Frenštátu.“ Katalog, jehož podstatnou část tvoří fotokopie nejdůležitějších archivních dokumentů k dějinám města a historické fotografie, je o to cennější a dostává i obecnější platnost tím, že obsahuje ve stručném přehledu nejnovější zpracování dějin města do roku 1945, jejímž autorem je Adolf Turek.

Autor v něm věnuje pozornost nejasné otázce založení města a jeho zakladatelů a uvádí teorii historiků, které kolísají ve značném rozpětí od poloviny 13. století do první třetiny 14. stol. Zachycuje přehled držitelů šostýnského panství, kde byl Frenštát hospodářským střediskem, až do roku 1512, kdy jej jako součást hukvaldského panství definitivně získalo olomoucké biskupství. Největší pozornost je věnována dějinám města od poloviny 16. stol. do 19. stol., kde autor ukazuje, jak se Frenštát vyvíjel po stránce ekonomické, sociální, správní a demografické. Zachycuje hospodářské přeměny v první polovině 19. století, které souvisely s přechodem od cechovní malovýroby k organizované manufaktuře a k počátkům továrního průmyslu ve městě.

Pro druhou polovinu 19. stol. a počátek 20. století věnuje autor pozornost otázkám sociálního postavení dělnictva ve frenštátských továrnách, rozvoji státní správy ve městě po zrušení patrimoniálních úřadů, národnostním poměrům a rozvoji spolkové činnosti po pádu Bachova absolutismu.

Je poněkud škoda, patrně to bylo dáno omezeným rozsahem a časovou tísní autora, že zde není věnována větší pozornost politickým dějinám, ať již v 19. stol., vyjma několika zmínek o dělnickém hnutí a volbách do říšské rady, a zejména v celém meziválečném období. Závěr práce je věnován období nacistické okupace a protifašistickému odboji na Frenštátsku.

I přes omezený rozsah se autorovi podařilo vystihnout některé důležité stránky z historického vývoje města v období feudalismu a kapitalismu, v některých úsecích snad až s přemírou faktografických údajů.

Hlavní část katalogu tvoří reprodukce archivních písemností a dokumentární fotografie, které ilustrují historický vývoj města a přibližují jej čtenáři.

Závěrem je možno dodat, že katalog svým obsahem i grafickou úpravou vhodně doplňuje instalovanou výstavu a je důstojným příspěvkem k tomuto významnému výročí.

Marie Babincová

Paul Ziegler, Wirtschaftsgeschichte der Stadt Neutitschein. I. Teil: Die Schankbürger. Wien (1981). 222 str., ofset.

Zastavujeme-li se u nedávno v Rakousku vydané práce zemřelého Paula Zieglera, vedou nás k tomu rozličné zřetele. Osoba autora je svým způsobem rozporná. Dr. P. Ziegler pocházel z řad novojičínských Němců, politicky však nestál na krajně nacionalistických pozicích. Za okupace dolehlo na něj i tíže nacistické perzekuce. Na druhé straně jeho historiografickou činnost prosakují německým nacionalismem ovlivněné rodu, které obzvláště ohavnily jeho rozsáhlou studii o úloze Hückerwagenů na severovýchodní Moravě tak, že se jí později dostalo kvalifikace práce s nacistickou tendencí. Pozorný čtenář však zjistí, že pravděpodobně nepřilíh pro nacisty spolehlivý autor

hodlal pomoci některých výroků proti sítem cenzury, ale že studie obsahuje i kritické úsudky, které se neshodují se šovinistickými německými postoji k minulosti českých zemí. Zato však tu v recenzované práci nelze nepostřehnout výrazy, které se blíží spíše nacionalistickému názorání než kritickému hodnocení látky. Jde tu o dříve dosti časté směřování německé etnicity s německými právními formami, tedy pro Zieglera byla středověká města založena podle některého z německých právních okruhů německými městskými obcemi.

Předložená monografie o šenkovním novojičínském měšťanstvu vyšla ofsetovým tiskem iniciativou Charlotty Zieglerové, ovdovělé manželky dr. Zieglera, z jeho pozůstalosti jako 1. díl hospodářských dějin Nového Jičína. Jako 2. díl se připravuje monografie o soukenictví v Novém Jičíně. Po krátké předmluvě vydavatelky (s. 2) a autorově úvodním slovu (s. 3-7) následují 4 kapitoly, v nichž se sleduje chronologický vývoj propinačních práv v Novém Jičíně podle jednotlivých etap od založení města až po rok 1870 (s. 8-33). Na ně navazují kapitoly o jednotlivých věcných komponentech šenkovních výsad novojičínských měšťanů: konkrétní přehledy pravovárečných domů (s. 34-50), jejich právní postavení (s. 50-61), korporace šenkovních měšťanů (s. 61-65), regály této korporace (s. 66-73), vodní režim pivovaru (s. 74-78), pivovarnictví (s. 78-83), vlastní výroba piva (s. 84-94), šenkování piva (s. 94 až 102), regál nálevu vína (s. 102-107), regál výroby pálenky (s. 108-125), šenkovní měšťané ve veřejném životě města (s. 125-143). Práci uzavírá dosti rozsáhlý soubor příloh (s. 144 až 213) a poznámkový aparát (s. 215 až 221). Do příloh byly zařazeny reprodukce s přehledy majitelů jednotlivých pivovárečných domů, zpracované zřejmě přímo P. Zieglerem pro dokumentaci novojičínského městského archivu. Dále tu nacházíme reprodukce 10 již dříve publikovaných ilustrací ze Starého a Nového Jičína a přepisů či fotokopii několika písemností vztahujících se k sledovanému tématu a stručný přehled životních dat autora.

Zájem medievistů a dějepisců měst o vrstvu pivovárečných měšťanů nepatří k nedotýkané tematice. V některých případech motivovaly takové studium tradiční vobzy (typické

to bylo pro opavského německého nacionalistu a nekritického zpracovatele regionálních dějin O. Wenzelidese). Tento prvek nevymýtl zcela ze svých pohledů ani P. Ziegler, ale vědomě upínal pozornost na to, aby vystihl ekonomický a sociální význam městského pivního urbáře, přičemž mu nebyly ani vzdáleny otázky sociálních konfliktů vznikajících a probíhajících v této souvislosti. Tematika zaměřená k poznání vývoje pivovárčnického měšťanstva patří skutečně k důležitým stránkám při zpracování dějin feudální společnosti v českých zemích. Uplatňují se tu důležité souvztahy mezi genezí města a skladbou pravovárčnického měšťanstva i významné podíly tzv. šenkovních domů a jejich vlastnictví pro formování vrstvy městského patriciátu a s tím spojené sociální erupce v dřívějších městských obcích.

Ziegler musel řešit stejně jako jiní badatelé k obdobné tematice jistou metodickou rozpornost. Uvědomoval si, že vytváření propinačních prvků pro určitou vrstvu měšťanstva má kořeny v období lokace a staršího středověkého vývoje města, ale že podrobné pramenné materiály měl k dispozici až pro dobu zhruba od 16. stol. Byl proto nucen pracovat pomocí dedukcí z mladších pramenných souborů a analogiemi na základě nepočtených dokladů z jiných měst s obdobnou strukturou.

Pro poznání vývoje věnoval autor pozornost důležité otázce vztahu mezi šenkovními výsadami a milovým právem. Z materiálu jím předloženého vyplývá, že změna v počtu obcí, na něž se vztahoval povinný odběr městského piva, neznamena ještě změnu ve skladbě domů s várečným právem a v jejich vnitřním postavení (s. 14 a 15). I když nejde o poznatek, který by protřečl našim dosavadním znalostem, přesto má svůj obecný význam. V představách části naší mediévistiky stále splývají práva várečná a milová. Novojičínský příklad patří k dokladům, které prokazují, že jde vlastně o ustálenou fikci.

Zieglerova monografie svým podrobným zpracováním přináší nesmírně mnoho faktografického materiálu pro poznání vnitřního života novojičínské městské komunity v několika staletích. Předložená materie tak představuje důležitý podklad pro důkladné zpracování dějin města Nového Jičína – zpracování, které by ovšem vycházelo z jiných základních

pohledů, než které reprezentoval P. Ziegler. Nelze dobře v krátké recenzi uvést všechny možnosti, které nám poskytuje jím předložený materiál. Z řady možností snad tu postačí upozornění na některé příklady. Ziegler upozornil na to, jak se v otázce šenkovních domů promítaly rozdílné zájmy měšťanů a vrchnosti (s. 50–60). Pozoruhodné jsou autorovy postřehy o konzervativních snahách uhájit privilegovaná postavení šenkovních domů v příslušné hospodářské praxi (s. 94–96, 103–105). Ziegler také předložil hodně faktografických údajů o zápase mezi majiteli šenkovních domů a femesnickou vrstvou o postavení v městské správě v 2. polovině 18. a na začátku 19. stol. (s. 129–142). Rozbor těchto informací v kontextu rozkládajícího se feudálního řádu by mohl ukázat podstatné rysy z vývoje města v sledovaném úseku.

Monografii P. Zieglera lze pokládat v každém případě za materiálový přínos pro poznání dějin Nového Jičína i některých širších aspektů. Přestože nejde o publikaci vydanou knižtiskem, její úprava je solidní (trochu více pozornosti vyžadovalo zpracování přehledného obsahu, v němž se setkáváme s některými nepřesnostmi). Tebaže kniha vyšla mimo Československo, neobsahuje jakýkoliv protičeskoslovenský výpad, naopak, vydavatelka zdůrazňuje v stručném životopise svého zemřelého manžela jeho úsilí o spolupráci Čechů a Němců v Československé republice. Na druhé straně kritický rozbor nemůže pomínout některé, i když nepříliš průrazné prvky německonacionalistického pohledu. Nepředstavují však natolik výraznou složku této práce, aby zastínily řadu pozitivních výsledků autorova pozoruhodného pracovního úsilí.

Jaroslav Bakala

Stibor Jiří:

Kus historie zámku v Kuníně. Zpravodaj ostravské pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Praze při Domu kultury pracujících Vítkovic v Ostravě, III. roč., č. 2–3, 21–23.

V souvislosti s identifikací znaků (harrachovského a lichtensteinského) na průčelí zámku, podává autor přehled historických držitelů zámku. Už v 17. století patřil statek Kunvald

uherské hraběcí rodině Serenyiů de Diss Saren – Františkovi, pánovi na Zlíně a Kunvaldu, po něm jej zdědil jeho syn František Josef a po jeho smrti (1705) manželka Marie Magdalena, roz. hraběnka Thunová. Za její vlády došlo k zotřetí poddanských povinností a vzbušení roku 1707. Po její smrti (1708) dostala Kunvald Eleonora Barbora, ovdovělá kněžna z Lichtensteina a posléze její dcera Marie Eleonora, manželka Bedřicha Gervasie, hraběte Harracha (z Jilemnické větve). Posledně jmenovaní nechali vybudovat v Kuníně v letech 1726–1734 reprezentační sídlo, jehož architektem byl Jan Lukáš Hildebrand. Roku 1781 zdědila Kunín vnučka Marie Eleonory a Bedřicha Gervasie – hraběnka Valpurga Waldeburg-Truchsess-Zeilová, známá svou osvíceností, na zámku založila soukromou německou školu.

Hana Svobodová-Volná

Stibor Jiří:

Znaky na kostele v Jeseníku nad Odrou. Zpravodaj ostravské pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Praze při Domu kultury pracujících Vítkovic v Ostravě, III. roč., č. 4, 6–9.

Příspěvek je věnován heraldickému zkoumání na kostele v Jeseníku nad Odrou a s tím souvisejícímu historickému vývoji držby Jeseníku. Mezi majiteli jsou uváděny rody Kochtických, Wittenů, Andlernů – vždy s charakteristikou původu a rozrodu. Roku 1800 koupila Jeseník s Vražným Valpurga Waldeburg-Truchsess-Zeilová. Původně dřevěný jesenícký kostel vyhořel roku 1710 a tehdy začala stavba kamenného presbytáře nového kostela (stavitelem byl Rudolf, hrabě von Witten), ale kostel byl dostavěn úplně až roku 1752 Františkem Reinholdem. Ten snad dal umístít nad kostelní portál znaky. Mezi jinými se zde vyskytuje i znak rodu Clamů, z něhož zřejmě pocházela manželka Františka Reinholda. V závěru autor nastiňuje vývoj znaku Andlern-Wittenů a dokazuje jeho souvislost se změnami majetkových poměrů v držbě jeseníckého statku, který v letech 1676–1800 měnil majitele v rámci výše zmíněných rodin.

Autor článku věnoval pozornost období 2. pol. 17. století; panské sídlo je zde doloženo však už roku 1650 (urbář), není však známo,

jakou mělo podobu. Uvedenou problematikou se zabýval již dříve A. Turek a článek publikoval ve Vlastivědném sborníku okresu Nový Jičín (sešit 20.).

Hana Svobodová-Volná

Hrbáček Karel:

Není Petřvald jako Petřvald. Zpravodaj ostravské pobočky Genealogické a heraldické společnosti v Praze při Domu kultury pracujících Vítkovic v Ostravě, III. roč., č. 2–3, 23–25.

Autor článku poukazuje na skutečnost, že při navrhování městského znaku pro Petřvald (okr. Karviná) nebylo dostatečně přihlídnuto k známým historickým faktům a došlo k záměně s Petřvaldem na Moravě (okr. Nový Jičín). Pro město Petřvald (okr. Karviná) byl navržen znak, jenž má v horní polovině štítu tři stříbrné kuželky v červeném poli a dolní polovina štítu je dělena zeleně a černě. Přitom ale tři kuželky byly ve znaku olomouckého biskupství, kterému zmíněný Petřvald nikdy nepatřil. Naopak, lénem olomouckého biskupství byl Petřvald na Moravě (okr. Nový Jičín). Na jeho pečeti z pol. 17. století jsou tři kuželky jako znamení příslušnosti ke kapitule. Výše uvedený případ autor hodnotí jako „příklad nedostatku citu i úcty k historickým faktům a nedostatku zodpovědnosti“.

Hana Svobodová-Volná

Ronald W. Clark, Freud. The Man and the Cause. London 1980, 652 p.

Ronald W. Clark, biograf významných světových osobností našeho století, autor monografií o Albertu Einsteinovi, Bertrandu Russellovi, rodině Huxleyovy aj., vydal rozsáhlou populárněvědnou monografií o Sigismundu Freudovi (nar. 6. 5. 1856 Příbor, zemř. 23. 9. 1939 Londýn), jež se skládá ze čtyř tematických částí (ve volném překladě: freudovské počátky, vedoucí role, hlavní velení, freudovská doba), přičemž v prvé z nich jsou důležité postřehy ke vlivu Příbora a jeho prostředí na celou Freudovu vědeckou i osobní dráhu i na jeho psychoanalytickou koncepci vůbec; těchto si zde podrobněji povšimneme, i když vlastní jádro knihy

leží v sedmém oddíle druhého celku, tj. v líčení počátků psychoanalýzy (str. 114 n).

Autor knihy sestavil v úvodě (str. 1–2) přehledný rozrod Freudovy rodiny počínající se jeho otcem Sallamonem Jakubem Freudem (1815 až 1896) pocházejícím z Haliče. Tento židovský obchodník měl tři manželky, z nichž třetí Amalie Nathansonová (nar. 1835 v Brodech v Haliči, zemř. 1930 ve Vídni), byla matka velkého lékaře a sexuologa. Autor monografie popisuje životní prostředí této rodiny, jež bydlela v Příboře na Zámečnické ulici č. 117 v domě Jana Zajíce, jehož předci tu dleli od nepaměti. Ronald W. Clark hned v úvodě podtrhuje (str. 5), že Freudova dětská příbořská léta měla na jeho život a dílo větší význam, než se dosud připouštělo, a to hlavně vzhledem k událostem v chlapcově vlastní rodině i se zřením na reprodukci událostí předků rodiny pocházejících z Porýní; mnozí z ní zažili i protizidovské pogromy v Pobaltí, než se usídlili v 19. století v Haliči, přičemž jedna větev odešla odtud do Rumunska a Jakubův děd ze strany matčiny Abraham Sissking Hoffman se usadil v Příboře (známém tehdy většinou v německém označení Freiberg, jak toto město důsledně označuje i R. W. Clark), kdežto Jakub Freud v malé vesnici u Příbora v Klokočově (něm. Kloksdorf). Autor Freudovy monografie připomíná, že nedaleko odtud v Hynčicích (něm. Heizendorf, jak píše Clark) se před Freudem narodil J. G. Mendel (1822–1884), zakladatel světové genetiky, v čemž tento anglický pisíci autor vidí zajímavou okolnost přírodněkrajoivu.

R. W. Clark upozorňuje (str. 7), že se podniklo rozsáhlé šetření ve Státním oblastním archívu v Opavě stran úmrtí druhé choti K. J. Freuda (kolem r. 1855/6), jež však bylo bezvýsledné, a uvažuje shodně s jinými badateli, nedošlo-li tu k zapuzení neplodné manželky, což bylo u ortodoxních židů zdůvodnitelné, a že i tento zřetel ze života Freudova vlastního otce mohl vznik teorie psychoanalýzy ovlivnit. Autor rozebírá de-

talně prostředí Freudova domu, všimá si jednotlivých známých i všech možných neurotických symptomů ve městě, jež by na mladého chlapce mohly mít trvalý vliv. Zjišťuje, že rodina Jakuba o Amalie Freudových žila v padesátých letech minulého století v Příboře v obskurních podmínkách (str. 8), že původní prvé jméno dítěte Freuda bylo Schlomo podle otcova přítele a zdůrazňuje se tu také symbolika jeho druhého jména Sigismund viděná zejména v první části německého Sieg - vítězství; dále autor zjišťuje, že ve Freudových pracích z počátku našeho století jsou silné reminiscence na jeho dětství v Příboře (str. 9), a to jak v Die Traumdeutung (1900), v níž se píše o změně indiscrece jistých událostí ve snu substitucí, dále v knize Zur Psychopathologie zur Sexualtheorie (1905) i v jeho autobiografické studii. Velmi důležité jsou odtud pozdější jeho reminiscence na vlastní otcův život intimní i rodinný (str. 10) i na události, jichž byl svědkem z vyprávění své chůvy, již byla paní Monika Zajícová (str. 11), blízce spjatá s Freudovou rodinou; tyto pak ovlivnily na celý život jeho chápání. Mimořádný význam pro Freuda mělo i přestěhování rodiny z Příbora do Vídně a druhý jeho krátký pobyt v Příboře v r. 1872 (str. 22), přátelství s rodinou Flüssovou rovněž židovského původu, jež se reflektovalo jednak ve Freudově vztahu ke Gizele a také k její matce, jak později Freud doznal svému příteli Silbersteinovi (str. 21–27). V tomto případě šlo o vnitřní velké Freudovo utrpení, analogické zřejmě utrpení mladého Goetha, zobrazené literárně ve wertherovském Leiden-schaftu (str. 25). — Ostatního vývoje Freudova a jeho vlastního díla, jak o něm píše tato vynikající monografie, nehodláme si již blíže všimati, neboť jde tu již o zcela odborné vědecké problémy, vymykající se rámci novojičínského regionu, jehož reflexe na počátky a na koncepci Freudovy psychoanalýzy je tu dostatečně zvýrazněna i dokumentačními fotozáběry z Příbora (za str. 178).

Jan Skutil

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah svazku 29

Anna Beinhauerová:	Kolektivizační proces na okrese Bílovec v letech 1949–1960	1
Stonislav Drkal:	Zbívání nekataliků na novojičínském panství v první polovině 18. století	12
Antonín Brňák – František Šustek:	Plovení dřeva po Odře na Spálovsku	21
Eva Jelínková:	Kroje v přechodné valašsko-lašské oblasti	25
Jaroslav Nehýbl:	Lidový zpěvák Josef Křístek	33
Jiří Urbanec:	Literární archiválie z Novojičínska v opavském Památníku Petra Bezruče	37
Marie Sedláčková:	Ohrožené rostliny okresu Nový Jičín	43
Milada Kyselá:	Floristická charakteristika navrhované chráněné lokality na katastru obce Veřovice	52
Emanuel Grepí:	Soupis nálezů bronzových předmětů z okresu Nový Jičín	59
Zprávy:	Ještě příborští malíři Schaffer, DeLong, Preiss, Volný, Bruž a Sprintz. — Dodatek k článku „Dvě poznámky k vlastivědné literatuře“. — Hnízdění potápky rudokrké v Nížkém Jeseníku. — Hnízdění labutě velké v Moravské bráně. — 70 let muzea v Příboře. — Okres Nový Jičín místem konání 1. československé onomastické konference. — 50. výročí Palackého pamětní školy. — Nejstarší vlastivědný pracovník Novojičínska zemřel. — Nejstarší prameny k dějinám města Frenštátu. — O železničních tratích na okrese Nový Jičín	67
Literatura:	Frenštát pod Radhoštěm — nejstarší prameny k dějinám města. — Paul Ziegler, Wirtschaftsgeschichte der Stadt Neutitschein. Teil I, Die Schankbürger. — Jiří Stibor: Kus historie zámku v Kuníně. — Jiří Stibor, Znaky na kostele v Jeseníku nad Odrou. — Karel Hrbáček, Není Petřvald jako Petřvald. — Ronald W. Clark, Freud, The Man and the Cause	74

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Okres svazek 29

Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
Vydává okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně
Svazek 29 vyšel v roce 1982

Rídí a odpovídá redakční rada s předsedou Janem Hanákem

Cena 8,- Kčs

Registrováno Sm KNV v Ostravě RM 37 ze dne 28. června 1967
Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p. Olomouc, závod Ostrava,
provaz 27 Nový Jičín
Číslo zakázky 4147

